SOSYAL BİLGİLER 6

DERS NOTLARI

KONU ÖZETLERİ

Zeki DOĞAN

Sosyal Bilgiler Öğretmeni

www.sosyalciniz.net

1.ÜNİTE BİREY VE TOPLUM

TOPLUMDAKİ ROLLERİM

Rol: Bir grup etkinliğinde yer alan bireylerin üstlendikleri görevlere **rol** denir. Bir başka deyişle; üyesi olduğumuz grupta üstlenmemiz gereken görevlerdir.

- Birey olarak dünyaya geldiğimiz andan itibaren içinde bulunduğumuz grup ve kurumlarda çeşitli sosyal roller üstleniriz.
- Rollerimizin bir kısmı **doğuştan sahip olduğumuz** rollerdir. Bu rollerin bazıları **evlat** ya da **kardeş** olmak gibi biyolojik özelliklerimizden kaynaklanan, herhangi bir ilgi ve yeteneği gerektirmeyen rollerdir. **Bunları seçme imkânımız yoktur.**
- Bazı rollerimizde **sonradan sahip olduğumuz** rollerdir. Bunlar kendi isteğimizle katıldığımız grupların bize yüklediği rollerdir. **Sınıf başkanı olmak, takım kaptanı olmak** gibi.

Bu da gösteriyor ki;

✓ **Bir insan aynı anda birden fazla role sahip olabilir.**
✓ **İnsanlar içinde bulundukları gruplara göre farklı roller üstlenirler.**
✓ **Rolümüz, içinde bulunduğumuz gruba veya kuruma göre değişebilir.**

➢ Görevlerimiz ya da toplumun bizden beklediği davranışlar olarak ifade edebileceğimiz roller çok çeşitli olabilir. Örneğin Zeki Bey, okulda **öğretmen** rolünde iken, pazarda **müşteri** rolündedir. Evine geldiğinde ise karısına karşı **eş,** çocuklarına karşı **baba** rolündedir. Evlerine misafir gelirse bir de **ev sahibi** rolünü üstlenir.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz

- **Rollerimiz** bize birtakım haklar ve sorumluluklar yükler.
- **Haklarımız** hukukun çizdiği sınırlar çerçevesinde sahip olduğumuz kazanımlar ya da yapabileceklerimizle ilgilidir.
- **Sorumluluklarımız** ise üstlendiğimiz rollerimizin gereklerini yerine getirmeyle ilgilidir.

➢ Örneğin okulda eğitim öğretim hizmetlerinden faydalanmak **hakkımız**, ders çalışmak **sorumluluğumuzdur.**

- Yaşımız ilerledikçe rollerimiz **(çocuk, öğrenci, öğretmen, baba** vb.) ve sorumluluklarımız değişir.
- Eğitim öğretim hayatımızı tamamladıktan sonra **meslek grupları** içinde yer alan bir birey oluruz. İçinde yer aldığımız meslek grubunun gerektirdiği davranışlara ve kurallara uygun hareket etmeye **mesleki rol** denir.
- Kişilerin toplumda bulundukları bu konuma **toplumsal statü,** bu statüye bağlı olarak elde ettikleri hak ve görevlere de **toplumsal (sosyal) rol** denir.

Grup: En az iki ve daha fazla kişiden oluşan, ortak bir amaçları olan, aralarında dayanışma ve işbirliği bulunan topluluğa grup denir.
Örnek: 6-A Sınıfı, Tiyatro Ekibi, İzci Kulübü, Halk Oyunları Ekibi

Görev: Bir grup içinde yer alan bireylerin rollerinin gereğini yerine getirme zorunluluğudur.

Hak: Bir işi yapabilme yetkisidir.
- Birey olarak içinde bulunduğumuz toplum düzeni bize bazı haklar sağlar. Tıpkı içinde bulunduğumuz grup ve kurumların bize çeşitli haklar sağlaması gibi.

Sorumluluk: Bir kişinin kendi yetki alanına giren bir işin sonuçlarını üstlenmesidir. Herkesin içinde bulunduğu gruba ve kuruma göre çeşitli sorumlulukları vardır.
- ✓ Bir öğretmenin derse hazırlıklı gelmesi,
- ✓ Bir öğrencinin ödevlerini yapması,
- ✓ Bir hizmetlinin okulu temiz tutması birer sorumluluk örneğidir.

BİZİ "BİZ" YAPANLAR

Kültür: Bir toplumun tarih boyunca ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin hepsine kültür denir.

Kültürü oluşturan manevi unsurlar
Tarih, dil, din ve inançlar, ahlak kuralları, örf ve adetler, komşu kültürler, yasalar ve hukuk kurallarıdır.

Kültürü oluşturan maddi unsurlar
Coğrafi konum, simgeler, doğal ortam özellikleri, iklim özellikleri, su özellikleri, arazi yapısı, toprak özellikleridir.

ZEKİ DOĞAN

Kültürün Özellikleri
1. Millidir. 2. Tarihidir. 3. Özgündür. 4. Ahenkli bir bütündür. 5. Canlı ve tabii bir varlıktır.
6. Özü değiştirilemez. 7. Milletin ortak malıdır.

- ➢ **Kültür** kuşaktan kuşağa aktarılan bir sosyal mirastır. Varlığını ve canlılığını ancak bu yolla sürdürebilir. Aktarma vasıtaları ise eğitim-öğretim, gelenekler, din, dil, sanat, edebiyat, folklor gibi, çeşitli kültür taşıyıcı öge ve eserlerdir.

- **Kültür toplumlara özgüdür,** bu nedenle her toplumun kültürü bir diğerinden farklıdır.
- **Kültür süreklidir** ancak zamanla değişikliklere uğrayabilir.

- ➢ Ülkeden ülkeye kültürel farklılıklar olduğu gibi, yöreden yöreye bile **kültür farklılığı** olabilir.
- ➢ **Bölgeden bölgeye kültürel farklılığın olmasında;** coğrafi konum, alınan eğitim, yüzey şekilleri, gelenek ve görenekler, iklim ve bitki örtüsü gibi nedenler etkilidir.

Kültürel Unsurlarımız

El sanatlarımız, düğünlerimiz, yöresel lezzetlerimiz, halk oyunlarımız, türkülerimiz, fıkralarımız, düğünlerimiz, kına gecelerimiz, askere uğurlamalarımız, geleneksel evlerimiz ve bayramlarımızdır.

Dini ve milli bayramlarımız ile mevsimlik bayramlar, milli birlik ve beraberliğimizi sağlayan önemli kültürel unsurlardandır. Ramazan ve Kurban Bayramları dini bayramlarımızdır.

Milli Kültür: Kuşaktan kuşağa aktarılan ve bir toplumu diğer toplumlardan ayıran hayat tarzı o toplumun millî kültürüdür.

- **Millî kültür** aynı zamanda millî kimliği oluşturur.
- Kültür, millî birlik ve beraberliğe katkı sağlar. Din, dil, tarih millî kültürün unsurlarındandır.

Din, insanların duygu ve düşüncelerini etkileyerek günlük hayatlarını, yaşam tarzlarını şekillendirir.

- İslamiyet'in birleştirici gücü, millî kültürümüzü etkileyerek toplumsal birlikteliğimizi güçlendirmiştir. Toplumsal birlikteliğimizin güçlenmesine **Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Mevlâna Celâleddin-i Rumi** gibi şahsiyetlerin eserleri de katkı sağlamıştır.

Dil, kültürün nesilden nesile aktarılmasının ve gelişmesinin en önemli aracıdır. Millet hayatındaki devamlılık dil sayesinde sağlanmış olur.

- Kültürün bazı unsurları varlığını ve devamlılığını dile borçludur. Toplumsal yaşamın vazgeçilmez olan değerler, örf ve âdetler, gelenek ve görenekler dil vasıtası ile nesilden nesile aktarılır.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

Tarih, toplumların başından geçen olayları, zaman ve yer göstererek anlatan; bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini ele alan bilim dalıdır.

- Bir kültür unsuru olarak tarih fertler için olduğu kadar milletler için de önemlidir. Tarih yeni nesillerde **millî bilincin oluşmasında, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında** rol oynar.

Kültürel değerlerimizin toplumda birlik ve beraberliğimize katkıları

- ✓ **Dilimiz köprü gibidir. Çünkü kültürel mirasın aktarılmasını sağlar.**
- ✓ **Geleneklerimiz toplumsal tecrübenin aktarılmasını sağlar.**
- ✓ **Sanat toplumsal estetik anlayışını geliştirir.**
- ✓ **Tarih insanın hafızası gibidir. Çünkü yaşadıklarımızı saklar.**
- ✓ **Örfümüz toplumda bireysel davranışlarda uyum sağlar.**
- ✓ **Dinimiz birleştirici güçtür. Toplumsal birlikteliğimizi güçlendirir.**

KIR ÇİÇEKLERİ GİBİYİZ RENGÂRENK

Önyargı, bir kişi ya da olaya ilişkin yeterli bir bilgi edinmeden, önceden, peşin bir karara varmış olma durumudur.

- Önyargı, bir durum ya da kişinin aleyhine bazen de lehine olarak önceden oluşturulmuş bir kanaat ya da yanlılığı oluşturur.
- Bir kişi ya da gruba önyargı oluştuğu zaman, o kişi ya da grup da önyargılı olur.

Önyargının sebepleri: Karşımızdaki kişiyi yeterince tanımamak, farklılıklara saygılı olmamak, empati kurmamak…
Önyargının çeşitleri: Cinsiyet, ırk, din, millet ya da sosyo-ekonomik durumdan kaynaklanan önyargı…
Önyargının sonuçları: Arkadaşlık ilişkilerinde bozulma, toplumda ayrışma, toplumsal çatışma…

Önyargıların Temel Özelikleri

- İnsanları sınıflandırır. Zenci, Çinli gibi…
- Basmakalıp yargılar oluşturur. Zencilerin kirli oldukları gibi…
- İnsanlar arasında sosyal uzaklık yaratır. Komşu olmak istememe, aynı ortamda bulunmak istememe gibi…
- İnsanlarda aşağılık duygusu oluşturur.
- İnsanlar arasında düşmanlık duyguları yaratır.

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

Ayrımcılık: Bir gruba veya grubun üyelerine karşı önyargılardan beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir.

Kalıp yargı: **Belirli bir nesneye ya da gruba ilişkin bilgi eksikliklerimizi dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler ve düşüncelerdir.**
Örneğin, her sarışın turistin Alman olduğunu, bütün Japonların çalışkan olduğunu, Arapların temiz olmadığını düşünmek gibi…

Önyargılar ve Kalıp Yargıların Toplumsal Etkileri

Önyargılar ve kalıp yargılar toplumsal açıdan olumsuz etkiler bırakırlar. Bu da toplumsal yaşamda ayrışmalara neden olur. İnsanlar arasında nefret ve düşmanlık duygularının oluşmasına ve sonuçta çatışmalara yol açarak, toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye zarar verir. Farklı inanç ve kültürlere karşı olumsuz kalıp yargılar oluşmasına sebep olabilir.

Empati: Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak, olaylara onun bakış açısıyla bakması o kişinin duygularını ve düşüncelerini anlamaya çalışmasıdır.

BİR ELİN NESİ VAR İKİ ELİN SESİ VAR

Kendi gücümüzü ve olanaklarımızı, başkalarının iyiliği için kullanma **yardımlaşma,** topluluğu oluşturan bireylerin bir konuda duygu, düşünce ve karşılıklı çıkar birliği içinde olmaları **dayanışma**dır.

Sivil Toplum Kuruluşu: İnsanların toplumdaki herhangi bir ihtiyacı karşılamak için gönüllü olarak bir araya gelerek kurdukları dernek, vakıf ve sendika gibi oluşumlara (STK) denir.

- Sivil toplum kuruluşları gönüllülük esasına dayalı olarak yaptıkları çalışmalarla toplumda dayanışmanın oluşmasına katkı sunarlar.
- **Türk Eğitim Vakfı** (TEV), **Kızılay, Darülaceze, Mehmetçik Vakfı**, **Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı** vb.

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın bireysel ve toplumsal katkıları

- ✓ İnsanlarla iletişimimizi arttırır.
- ✓ Bir arada yaşamamızı sağlar.
- ✓ Sosyal bağlarımızı güçlendirir.
- ✓ Toplumsal huzuru sağlar.
- ✓ İnsanlar arasındaki sevgi, saygı ve kaynaşmayı sağlar.
- ✓ Toplumdaki ekonomik ve sosyal dengesizlikleri de önler.
- ✓ Toplumsal dayanışmayı geliştirir.

ZEKİ DOĞAN

İmece: Kırsal kesimlerde ortak ya da kişisel işlerin el birliğiyle ve sırayla yapılmasına dayanan geleneksel yardımlaşmaya **imece** denir.

HAK, ÖZGÜRLÜK, SORUMLULUK

Temel Haklar: Kişinin insanca yaşayabilmesi ve kendini geliştirebilmesi için gerekli olan haklar ve özgürlüklerdir.
Bazı temel hak ve özgürlüklerimiz şunlardır:

- **Yaşama Hakkı:** En temel insan hakkıdır. Diğer hakların kullanılması bu hakkın varlığına bağlıdır.
- Kişi dokunulmazlığı hakkı
- Konut dokunulmazlığı hakkı
- Eğitim hakkı
- Sağlık hakkı
- Din ve vicdan özgürlüğü
- Düşünce ve ifade özgürlüğü

Hak: İnsanların herhangi bir işi yapma yetkisine hak denir. Hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkilerdir. Yaşama hakkı, eğitim hakkı gibi.

Özgürlük: Kişinin başkasına zarar vermeden dilediği her şeyi yapabilmesine özgürlük denir. Düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü gibi.

Tüketici Hakları: Hakkımızı arayabilmek için aldığımız ürünün garanti belgesini, fiş veya faturasını mutlaka almalıyız. Tüketici hakları, yasayla koruma altına alınmıştır. Herhangi bir ürün satın alındıktan itibaren 7 gün içinde hiç bir gerekçe gösterilmeden geri iade edilebilir.

Tüketici hakları ihlal edildiğinde,

- Belediyelere
- Tüketici Hakları Derneğine
- Tüketici Hakları Merkezine
- Tüketici Mahkemesine
- Tüketici Sorunları İl/İlçe Hakem Heyetine
- Reklam Kuruluna başvurulabilir.

Devletin hizmet aksamalarında ise;

- Belediyelere,
- Muhtarlıklara,
- Kaymakamlıklara ve
- Valiliklere başvurulabilir.

Dilekçe Hakkı: Bireylerin, kişisel veya kamusal konularla ilgili dilek ve şikâyetlerini yalnız veya başkaları ile birlikte yargı organı dışındaki resmi kuruluşlara sunabilme hakkıdır.

- Resmi kurumlara istek ve şikâyetlerimizi bu hak ile bildirebiliriz.
- Normal kurumlara yazılan dilekçeler **30 gün** içinde,
- TBMM'ye yazılan dilekçeler **60 gün** içinde cevaplandırılmak zorundadır.

Bilgi Edinme Hakkı: Bir kişinin bir konu hakkında bilgi edinmek istemesidir. Her hangi bir kamu kuruluşundan istediğimiz konu hakkında bilgi edinme hakkına sahibiz.

- Bilgi Edinme Hakkı Kanunundan yararlanmak için yapılan başvurular **15 iş günü** içinde cevaplandırılır.

2.ÜNİTE KÜLTÜR VE MİRAS

DESTAN VE YAZITLARDA TÜRKLER

- Türklerin bilinen ilk yurdu **Orta Asya**'dır. Orta Asya batıda Hazar Denizi, doğuda Kingan Dağları, kuzeyde Altay Dağları, güneyde ise Tibet Platosu ve Hindukuş Dağları arasında yer alır. Bu coğrafyada yaşayan Türkler, İslamiyet'ten önce **Hun, Kök Türk** ve **Uygur** gibi devletler kurmuştur.

- Orta Asya'nın coğrafi özellikleri, **bozkır kültürü**nün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bozkır kültürü, Türkler arasındaki sosyal ve ekonomik yapıyı şekillendiren temel faktördür. Doğaya karşı verilen mücadele Türklere **sosyal, siyasi, askerî yetenekler** kazandırmıştır. Bu sayede Orta Asya, dünya tarihinin büyük cihangirlerinin vatanı olmuştur.
- Geniş bozkırların ortasında her an saldırıya açık, savunmasız bir coğrafyada yaşayan Türkler, **mücadeleci** ve **savaşçı** bir karakter kazanmışlardır.

- **Çadır, kilim** ve **demir** bu kültürün önemli unsurlarındandır. Türkler yılın belli bölümlerinde mevsim koşullarına göre yerlerini değiştirerek **konargöçer** *(göçebe)* bir hayat tarzı yaşamakta ve daha çok **hayvancılık** ile uğraşmaktaydılar.

Kurgan: Orta Asya'da ki eski Türk mezarlarına kurgan denilirdi. Genellikle devlet yöneticileri için yapılmışlardır. Eski Türklerde ölen kişi **kurgan** denilen mezara değerli eşyaları ile birlikte gömülürdü. Koruma amaçlı üzerine toprak ya da taş yığılmış olan kurganların önemli bir özelliği de etrafının taş parçaları ile çevrilmiş olmasıdır.

- Türkler arasında **Gök Tanrı inancı** yaygındı. Türkler, ölülerinin ardından **yuğ** adı verilen cenaze törenleri düzenlerlerdi. **Ölümden sonraki yaşama inandıkları** için ölünün değerli eşyaları ve silahları da mezara konurdu.

- Türkler, **yarı göçebe** yaşam tarzını benimsedikleri için gelişmiş bir yazılı kültüre sahip değillerdi. Yazılı hukuk kuralları da bulunmazdı.

- Türklerde sosyal ve siyasal yaşamı düzenleyen yazılı olmayan hukuk kurallarına **töre** adı verilirdi. Töre; **adalet, eşitlik** ve **iyiliğe** dayanırdı. Töreye kağan bile uymak zorundaydı.
- Töre aynı zamanda **devletin devamlılığı** için de önemli idi.

Kut inancı: Türkler hükümdarlık yetkisinin kendilerine Gök tanrı tarafından verildiğine inanıyorlardı. Bu inanışa **Kut anlayışı** denirdi. Kutun kan yoluyla babadan oğula geçtiği kabul ediliyordu. Kanında kut olan herkes devlet yönetiminde hak sahibiydi. Bu nedenle Türklerde ülke hanedan üyelerinin ortak malı sayılmıştır. Bu inanış hanedan üyeleri arasında **taht kavgaları** yaşanmasına ve devletin kısa ömürlü olmasına neden olmuştur.

- **Kurultay:** Devlet işlerinin görüşülerek karara bağlandığı meclise **toy** (kurultay), denirdi. Kağanın başkanlığında toplanan kurultaya boy beyleri ve Kağanın eşi (**hatun**) de katılırdı.

ORTA ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERİ
ASYA HUN DEVLETİ

- Orta Asya'da kurulan **Asya Hun Devleti** tarihte bilinen ilk Türk devletidir. Devletin bilinen ilk hükümdarı **Teoman**'dır.
- Teoman'ın oğlu **Mete Han**, Orta Asya'da siyasi hâkimiyeti sağladıktan sonra Çin topraklarına doğru akınlara başlamıştır. Çinliler, Türk akınlarını durdurabilmek için **Çin Seddi'**ni yapmışlardır.
- Mete Han, Çin Seddi'ni kolayca aşarak Çin imparatorunu yıllık vergiye bağlamıştır.
- Mete Han orduyu on, yüz, bin gibi bölümlere (**onlu sistem**) ayırarak disiplinli bir ordu kurmuş, bu "**onlu sistem**" günümüze kadar gelmiş ve dünyadaki birçok devlete örnek olmuştur.

İlk düzenli ordu teşkilatı Büyük (Asya) Hun hükümdarı **Mete Han** tarafından kurulmuştur. Bu yüzden günümüzde **Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kuruluş yılı** olarak Mete Han'ın tahta çıktığı M.Ö 209 yılı kabul edilir.

- Mete Han, **Orta Asya'da Türk birliğini sağlamış**, birçok yabancı kavmi kendi hükümranlığı altına almıştır. Mete Han, Hun Devleti'ne **en parlak dönemini** yaşatmıştır.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz

Bilgi: Asya Hun Devleti;
- Başkenti **Ötüken**'dir.
- Tarihte bilinen **ilk Türk devleti**dir.
- En güçlü zamanını **Mete Han** döneminde yaşamıştır.
- Mete Han orduyu **onlu sistem**e göre düzenlemiştir.
- Destanları **Oğuz Kağan Destanı**'dır.

- Konargöçer Türklerin **pantolon, çizme, yelek, kemer, ceket ve gömlek** gibi giyim eşyalarını kullandığı bilinmektedir. Türkler giysilerini koyun, kuzu ve av hayvanlarının derisi ile koyun, keçi ve deve yününden yaparlardı.
- **İpek Yolu** ticaretine önem veren Kök Türkler yünden ve deriden kumaşlar satıp ipek kumaşlar ithal ettiler.
- Türkler, tarihte **demir madenini ilk işleyen** milletlerdendir. Başlıca mesleklerinden biri **madencilik** olan Türkler; savaş aletleri, tabaklar, maşrapalar, heykeller vb. eşyalar yapmışlardır.

KÖKTÜRK DEVLETİ (GÖKTÜRKLER)

- Hun Devleti yıkıldıktan sonra Türkleri yeniden birleştiren **Kök Türkler** oldu. Kök Türklere ait **Ergenekon Destanı**'nda Kök Türklerin yeni bir devlet kurmaları anlatılır.
- **Bumin Kağan** tarafından 552 yılında kuruldu. **Türk adı ile anılan** ilk Türk devletidir. Bumin Kağan Orta Asya'da Türkçe konuşan boyları bir araya getirdi. **Ötüken**'i Kök Türk Devleti'nin merkezi yaptı.

➢ **Kök Türkler, Türk tarihinin model devletidir.** Sosyal yapı, devlet teşkilatı ve inanç sistemi ile uzun yıllar bütün Türk devletleri için model oldu.

Köktürkler;

- Tarihte **Türk adını** ilk defa devlet adı olarak kullanan topluluktur.
- Hunlardan sonra Türk boylarını bir araya toplayan ikinci Türk devletidir.
- **İlk Türk alfabesini** kullanmışlardır.(Göktürk alfabesi)
- Destanları **Ergenekon Destanı**'dır.

II. KÖKTÜRK (KUTLUK) DEVLETİ

- Köktürk devletinin dağılmasından Çinlilere başkaldıran Türkler **Kutluk Kağan** liderliğinde Ötüken'i aldı. Kutluk Kağan **İlteriş** unvanı alarak II. Kök Türk (Kutluk) Devletini kurdu. (682-742)
- **Bilge Kağan** döneminde Kök Türk Devleti en güçlü dönemini yaşadı. **Bilge Kağan**, kardeşi **Kültigin** ve veziri **Tonyukuk** ile beraber devletin birliğini yeniden sağladı.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

- II. Kök Türk Devleti'nde Bilge Kağan'dan sonra devletin başına geçen kağanların yetersiz olmaları zamanla devleti zayıflattı. Zayıflayan II. Kök Türk Devleti 742 yılında Uygurlar tarafından yıkıldı.

- Hun ve Kök Türkler döneminde konargöçer yaşam tarzının yanında **yerleşik hayat tarzını yansıtan** tarım havzalarının örneklerine de rastlanır. Çin'den **tarım aletleri ve tohumluk buğday alınması, sulama kanalları** açılması vb.
- Kök Türk heykel sanatının en güzel örnekleri **balbal**lardır. Türkler, ölen kahramanlarının mezarları başına hayattayken yendiği ve öldürdüğü düşmanlarının heykellerini dikerlerdi. Bu heykellere **balbal** adı verilirdi. Uygur heykel sanatının kaynağı balballara dayanıyordu.

- **Kök Türk Yazıtları** olarak adlandırılan abideler II. Kök Türk Devleti'ne aittir. Ayrıca **Bengü Taş** (Ebedî Taş) ismi de verilen bu yazıtlarda Türk adı ilk defa millet adı olarak kullanılmıştır.
- Kök Türk Yazıtlarında dünyanın yaratılışı, Kök Türk Devleti'nin kuruluşu, yıkılışı ve tekrar kuruluşu anlatılmıştır. Bu yazıtlarda toplumsal hayatın her alanıyla ilgili öğütler verilmiştir. Bu yazıtlar 38 harften oluşan **Kök Türk alfabesi** ile yazılmıştır.

- Kök Türklerden günümüze kalan en önemli eser **Orhun Yazıtları**dır. (Köktürk Kitabeleri)
- Bu kitabeler **Bilge Kağan, Kültigin** Kağan ile Vezir **Tonyukuk** adına dikilmiştir.
- Bu yazıtları Danimarkalı Wilhem Thomsen çözmüştür.
- Bunlar **Türk tarihi ve edebiyatının ilk yazılı belgeleridir.** Bundan önceki Türk tarihini Çin kaynaklarından öğreniyoruz.
- Bu yazıtlarda Köktürk Tarihi ve Türk Uygarlığı hakkında önemli bilgiler verilmektedir.

UYGURLAR

- ✓ 745 yılında **Kutluk Bilge Kül Kağan** tarafından kurulan Uygur Devleti, kendinden önceki Türk devletlerinin devamı niteliğindedir. Orta Asya'da siyasi birlik Uygurlarla bir kez daha sağlandı.
- ✓ Uygurlar **tarım için su kanalları yaparak** çok uzaklardan su getirdiler. Değirmen taşları ve harman araçları yaptılar.
- ✓ Hukuk vesikalarına göre Uygurların borç vermede ve para işlerinde belirli bir yöntemleri vardı. Pazarlarda para kullanılarak **ticaret** yapılırdı.

- ✓ Uygurlar taş üzerine yazmak yerine **kâğıtlar** üzerine yazmaya başlamışlardır. Bu gelişmeler Türk kültür hayatı bakımından çok önemli neticeler doğurmuştur.
- ✓ Uygurlar **Mani dinini** kabul etmişlerdir. Mani dinine göre hayvansal gıdaların tüketilmesi yasaktı. Uygurlar bitkisel gıda tüketmek için **toprağı ekip biçmeye** başladılar. Bu yüzden Uygurlar, **yerleşik hayata alışmış** ve savaşçı özelliklerini yitirmeye başlamışlardır.

- ✓ Uygurlar, Mani dinini öğrendikleri Soğdların alfabelerini alarak geliştirmişlerdir. Bu yeni yazı sayesinde millî bir edebiyat geliştirmişlerdir. Uygurlar bu dönemde **edebiyatta, sanatta ve medeniyet alanında** çok önemli eserler vermişlerdir. Hatta kendilerinden sonra gelen pek çok devlete örnek olmuşlardır. Uygurlar her mabette bir **kütüphane** kurmuşlardır. Tahta oyma kalıplı **matbaa tekniğini** kullanmışlardır. Birçok el yazması eser yanında baskı tekniğini kullanarak eserler ortaya koymuşlardır.

Uygurlar

- **Kutluk Bilge Kül Kağan** tarafından kuruldu. Başkenti Karabalgasun'dur.
- **Yerleşik hayata geçen** ilk Türk devletidir.
- **Mani dinini** benimsedikleri için savaşçılık özelliklerini kaybettiler.
- **Tarım, sanat, ticaret** alanında çok ilerlemişlerdir.
- 18 harfli **Uygur Alfabesini** hazırladılar.
- Tahta harflerden **matbaayı** oluşturdular, pamuktan **kağıt** yaptılar.
- Destanları **Türeyiş Destanı** ve **Göç Destanıdır**.

İLK TÜRK DEVLETLERİ İLE İLGİLİ ÖNEMLİ NOTLAR

- Türkler Çinlileri yenmişler ve vergiye bağlamışlar ama Çin'e yerleşmeyi düşünmemişlerdir. Çünkü **Çin çok kalabalık olduğu için Türkler (milli benliklerini) kültürlerini kaybetmekten, kalabalık Çinliler arasında eriyip yok olmaktan korkmuşlardır.**

- **Veraset Sistemi:** Türklerde devlet, hükümdar ailesinin ortak malı sayılırdı. Ve ülke hükümdarın sağlığında oğulları arasında paylaştırılırdı. Bu durum taht kavgalarına ve devletin yıkılmasına neden olurdu.

- **Uygurların yerleşik yaşama geçmelerinde etkili olan faktörler;**
  Tarım ve ticaretle uğraşmaları ve mani dinini benimsemeleridir. (Çünkü mani dini et yemeyi yasaklıyordu. Bu sebeple tarımla uğraşmışlardır).

Türkler göçebe*(konargöçer)* **oldukları için**
Hapis cezaları çok uzun sürmezdi
Ev –saray-tapınak gibi mimari eser yapmamışlar, çadır kullanmışlardır
Sanat eserleri kemer-kilim gibi taşınabilir eserlerdir.
Hayvancılıkla uğraşmışlardır.
Atı evcilleştirmişler bu uzak yerlere göç etmelerini kolaylaştırmıştır.
Ata binmek için pantolon giymişlerdir.

- Türkler teşkilatçı bir yapıya sahip olduklarından yıkılan bir devletin yerine hemen yenisini kurabiliyordu. Türklerin birçok devlet kurmalarında ve ayrı siyasal varlıklar altında yaşamalarında **bağımsız yaşamaya düşkün olmaları** etkili olmuştur.

- **Ülke doğu-batı veya sağ-sol şeklinde ikiye ayrılarak yönetilirdi.** Doğuda **hükümdar**, batıda ise **yabgu** ünvanı verilen hanedan üyelerinden biri otururdu. Bu uygulanan yönetim şekline **ikili yönetim** denir.

- Türklerin dış politikasının esasını **İpek Yolu'na egemen olmak düşüncesi oluşturmuştur.** Türkler ticareti geliştirmek için komşularıyla anlaşmalar yapmışlar, yabancı tüccarlara kolaylıklar sağlamışlar ve ticaret yollarının güvenliği için seferler düzenlemişlerdir.

En ünlü Türk destanları şunlardır.

Büyük Hun Devleti - **Oğuz Kağan Destanı**
Köktürk Devleti - **Ergenekon ve Bozkurt Destanı**
Uygur Devleti - **Türeyiş ve Göç Destanı**
Kırgızlar - **Manas Destanı** (en uzun Türk destanıdır)
Şu (Saka) -**Alper Tunga**

GÖÇEBE HAYAT	YERLEŞİK HAYAT
Çadırlarda yaşarlar	Evlerde yaşarlar.
Hayvancılık	Tarım ve ticaret
Taşınabilir eşya	Taşınamaz eşya
Savaşçıdırlar	Savaşçılık gelişmemiş
Kalıcı eser yoktur	Kalıcı eser vardır.
Hunlar, Göktürkler	İlk defa Uygurlar

- İlk Türk Devletlerinde yeni doğan bir çocuğa kahramanlık göstermeden ad konmazdı.
- Ölüler **Yuğ** adı verilen cenaze törenleri ile **Kurgan** denilen mezarlara gömülürdü.
- Eski Türklerde dini törenleri yöneten kişiye **Kam** denilirdi.
- Mezarların başına o kişinin öldürdüğü düşman sayısı kadar **"Balbal"** denilen taşlar dikilirdi.
- İlk Türklerin hayatında müzik önemli yer tutardı. **Kopuz** en önemli müzik aletiydi.
- Ergenekon destanında Türklerin Ergenekon denilen yerden demirden dağı eriterek çıktıklarını anlatan **Nevruz** bahar bayramıdır. Bayramın kutlandığı ay ilk Türk devletlerinde yılın ilk ayıdır "yeni gün" anlamına gelmektedir. İlk Türklerden itibaren Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerinde kutlanan Nevruz günümüzde de kutlanmaktadır.

İSLAMİYET'İN DOĞUŞU VE DEĞİŞİM

✓ **Hz. Muhammed** 571 yılında Mekke'de dünyaya geldi. Bu dönemde Mısır, Suriye, Anadolu ve Doğu Avrupa'da **Doğu Roma**(Bizans) **İmparatorluğu**, İran'da **Sasani İmparatorluğu**, Türklerin çoğunlukla yaşadığı Orta Asya'da **Kök Türk Devleti** bulunuyordu. Arap Yarımadası'nda ise birliği sağlayan güçlü bir devlet yoktu.

✓ İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası'nda **Cahiliye Dönemi** diye adlandırılan bir dönem yaşanıyordu. Bu döneme Cahiliye Dönemi denmesinin nedeni o bölgede yaşayan **insanların medeni açıdan geri kalmaları ve toplumsal ahlak anlayışının çökmüş olmasıdır.**

Cahiliye Dönemi'nde Arap Yarımadası'nın dinî, kültürel, ekonomik, hukuki ve siyasi durumu şöyleydi:
Dini: Araplar kendi yaptıkları putlara taparlardı. **Putperestlik** yaygındı. Mekke şehrinde bulunan kutsal kabul ettikleri **Kabe**'de önemli putları bulunurdu.
Sosyal ve Ekonomik: Kadını önemsemeyen Araplar arasında kız çocuklarını diri diri toprağa gömenler olurdu. Kadınlara miras verilmezdi. Can ve mal güvenliği yoktu. Mekke ve çevresinde ticaret gelişmişti. Medine ve Taif tarım yapılan merkezlerdi.
Kültürel: Okuma yazma çok yaygın değildi.
Siyasi: İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası'nda siyasi birlik yoktu. Kabilelere bölünmüş Araplar arasında sürekli devam eden kan davaları yaygındı.

- Hz. Muhammed'e **ilk vahiy** Hira mağarasında **610** yılında gönderildi.
- Hz. Muhammed'e peygamberlik geldikten sonra ona ilk inananlar **Hz. Hatice, Hz. Ebubekir, Hz. Ali ve Hz. Zeyd** oldu.

- İslamiyet'e karşı olan Mekkeliler bu yeni dinin yayılmasına tepki gösterdiler. Müslümanlara baskı ve şiddet uyguladılar. Zor durumda kalan Müslümanlar, Mekke'den Medine'ye göç etmek durumunda kaldılar.
- İslam Tarihi'nde **622** yılında Mekke'den Medine'ye yapılan bu göç hareketine **Hicret** adı verilir. Hicretin ardından Müslümanlar siyasi olarak güçlenmeye başladılar.

- Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara **muhacir,** Hz. Muhammed'i ve muhacirleri yurtlarında barındırarak onlara büyük yardımlarda bulunan Medineli Müslümanlara da **ensar** denildi.
- Hz. Peygamber Müslüman, Yahudi ve Medineli putperestleri bir araya getirerek **Medine Sözleşmesi**'ni yaptı.

Medine Sözleşmesi'nin bazı maddeleri şunlardır:

- ✓ Müslüman ve Yahudi topluluklar barış içerisinde yaşayacaklardır.
- ✓ Medine'nin savunması birlikte yapılacaktır.
- ✓ Yahudiler dinlerini yaşamakta serbest olacaktır.
- ✓ Müslümanlar ve Yahudiler, kendileri dışında bir topluluk ile yaşanacak anlaşmazlıkta birbirlerinin yanında yer alacaktır.
- ✓ Yahudiler ve Müslümanlar arasında yaşanabilecek anlaşmazlıklarda Hz. Muhammed hakem olarak kabul edilecektir.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz .net

Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra gerçekleştirdiği ilk faaliyetlerden biri **Mescidi Nebevî**'nin inşasıdır. Mescidin yanına öğrencilerin kalması ve eğitim görmeleri için odalar (**suffe**) yapıldı.

Mekkelilerle Müslümanlar arasında yapılan savaşlar
Bedir Savaşı: Mekkeli müşrikler ile Müslümanlar ilk olarak **624** yılında **Bedir Savaşı**'nda karşı karşıya geldiler. Savaşı Müslümanlar kazandı. Savaş sonunda esir olan Mekkeli müşriklerden okuma-yazma bilenler, **on Müslüman'a okuma-yazma öğretmeleri şartıyla** serbest bırakıldı. Bu durum İslam'ın **eğitime verdiği önemi** gösterir.
Uhud Savaşı: Mekkeliler ile Müslümanlar arasında **625** yılında yapılan **Uhud Savaşı'**nda Hz. Muhammed yaralandı. Uhud Dağı yakınındaki tepeye yerleştirilen okçuların mevzilerini terk etmeleri nedeniyle Müslümanlar savaşı kaybetti.
Hendek Savaşı: 627 yılında Müslümanlar ile Mekkeliler arasında yapılan Hendek Savaşı'nı Müslümanlar kazandı.

Hudeybiye Antlaşması: 628 yılında Mekkeliler ile Müslümanlar arasında Hudeybiye Antlaşması yapıldı. Bu antlaşma ile Mekkeliler, Müslümanları bir devlet olarak **resmen tanımış** oldu.

Mekke'nin Fethi: Mekkelilerin Hudeybiye Antlaşması'nın şartlarını bozmaları üzerine İslam ordusu 630 yılında Mekke'yi fethetti. Hz. Peygamber Kâbe'yi putlardan temizledi.

Veda Haccı/Hutbesi: Hz. Muhammed son haccında Müslümanlara Veda Hutbesi ile seslenmiştir. Bu hutbede Cahiliye adetlerinin kaldırıldığını açık bir şekilde söylemiştir. Veda Hutbesi'nden sonra vefat etmiştir (632).

DÖRT HALİFE DÖNEMİ

- İslam tarihinde Hz. Muhammed'in vefatından sonra **Dört Halife Dönemi** başlamıştır. Dört halife Müslümanların ileri gelenlerinin seçimiyle belirlenmiştir. Bu nedenle bu dönem bir tür **cumhuriyet dönemi** sayılır.

Hz. Ebubekir:
- Peygamberimizin vefatının ardından yönetime gelen **ilk halifedir.**
- Bu dönemde iç karışıklıklar bastırılmış, devletin parçalanması önlenmiştir.
- Savaşlarda pek çok hafızın şehit olması nedeniyle **Kur'an-ı Kerim kitap hâline getirilmiştir.**

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz

Hz. Ömer:
- Dört Halife Dönemi içinde fetihlerin en çok yapıldığı dönemdir. Kudüs, Suriye-Filistin, İran bu dönemde fethedilmiştir.
- Sınırlar genişleyip nüfus arttığı için siyasi, hukuki, sosyal alanlarda düzenlemeler yapılmıştır.
- Peygamberimizin hicretini başlangıç kabul eden **Hicri Takvim** bu dönemde hazırlanmıştır.

Hz. Osman:
- Bu dönemde fetihlere devam edilmiştir.
- **İlk İslam donanması** oluşturulmuştur.
- Kıbrıs fethedilmiştir.
- **Kur'an-ı Kerim çoğaltılmıştır.**

Hz. Ali:
- Devletin merkezi Medine'den Kufe'ye taşınmıştır.
- **İslam toplumunda iç savaşların çıktığı bir dönem olmuştur.**
- Hz. Ali'nin şehit edilmesiyle Dört Halife Dönemi sona ermiştir.

EMEVİLER (661 - 750)

- ✓ Dört Halife Dönemi'nden sonra merkezi **Şam** olmak üzere Emevi Devleti kuruldu (661-750).
- ✓ Bu dönemde Muaviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi ile **halifelik saltanata dönüştü.**
- ✓ Emeviler fetih politikasına ağırlık verdi. Bu fetihler ile İslamiyet Orta Asya'da (Türkistan) yayılmaya başladı. Kuzey Afrika'nın fethi tamamlanırken Müslümanlar Avrupa'da İspanya'yı fethetti.
- ✓ Emeviler Arap olmayan Müslümanlara karşı **ırkçı bir yaklaşım** içinde oldular. Bu politikaları İslamiyet'in yayılışını yavaşlatırken Emevi devletinin yıkılışını hızlandırdı. Abbasiler Emevilerin yönetimine son verdi.

- ➢ Emevi Devleti yıkıldıktan sonra İspanya'da **Endülüs Emevi Devleti** kuruldu (756-1031). Endülüs Emevileri, Avrupa'yı eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında etkiledi.

ABBASİLER

- o Emevilere son veren Abbasiler 750 yılında **Bağdat** merkezli bir devlet kurdular.
- o Abbasiler döneminde eşitlik ve adalete önem verildi. Bu durum İslamiyet'in diğer milletler arasında daha hızlı yayılmasında etkili oldu.

- o **Harun Reşid** döneminde ziraat, ticaret, bilim ve eğitim düzeyi arttı. **Bağdat,** Doğu'nun büyük ve önemli bilim (Beyt'ül Hikme) ve ticaret merkezlerinden biri hâline geldi. İslam kültür ve medeniyeti bu dönemde çok büyük ilerlemeler kaydetti.

- o Abbasiler, **751**'de **Talas Savaşı**'nda Türklerle ittifak yaparak Çinlileri mağlup etti. Bu dönemden sonra **Türklerin İslamiyet'e girmesi hızlandı.** Abbasilerin uyguladığı eşitlik ve adalet politikası gereği **Türklere devlet içinde görevler verildi.** Abbasi halifeleri, Türklere önemli görevler vermelerinin yanında onlara çok güvendi. Türkler için Bağdat'ın kuzeyinde **Samarra** şehri kuruldu.

ÖNEMLİ NOTLAR

- ✓ Hicret, **hicri takvime** başlangıç olarak kabul edildi.
- ✓ Bedir Savaşı **Müslümanların Mekkelilere karşı kazandığı ilk zaferdir.**
- ✓ Bedir Savaşı'na elde edilen esirlerin okuma-yazma karşılığında serbest bırakılması, İslamiyet'in eğitime verdiği önemi gösterir.
- ✓ **Uhud Savaşı Müslümanların Mekkeli müşrikler karşısında aldıkları ilk ve tek yenilgidir.**
- ✓ Hudeybiye Antlaşması ile Mekkeliler, Müslümanları hukuken tanımış oldular.
- ✓ Dört halife döneminde **halifeler seçimle iş başına geldikleri** için, bu döneme **Cumhuriyet Dönemi** denilmektedir.

- ✓ **Hz. Ebubekir** döneminde Kuranı Kerim kitap haline getirilmiştir.

- ✓ **Hz. Ömer** döneminde fethedilen topraklar adı verilen yönetim birimlerine ayrılmıştır. Bu **illere valiler** tayin edilmiştir. **Düzenli ordu** ve ordugâhlar kurulmuştur. Mali ve askeri amaçlı **divan örgütü** kurulmuştur. **Devlet hazinesi** kurulmuştur. **Adli teşkilat** kurularak illere kadılar tayin edildi. **İkta sistemi** uygulanmaya başlamıştır. **Hicri takvim** kullanılmaya başlandı.

- ✓ **Hz. Osman** döneminde; İslam devletinin **ilk donanması** bu dönemde kuruldu. **Kur'an-ı Kerim çoğaltılarak** önemli merkezlere gönderildi.

- ✓ **Emeviler** döneminde; **Halifeliği saltanata** (babadan oğula geçen sistem) **dönüştürdüler. İstanbul** ilk defa Müslümanlar tarafından kuşatıldı. Hz Hüseyin'in şehit edildiği **Kerbela Olayı** yaşandı. Emeviler **ilk Arap parasını** bastılar. Arapçayı **resmi dil** olarak kullandılar.

- ➢ Emeviler Arap milliyetçiliği yapmış ve **Arapları üstün tutan bir politika izlemişlerdir.** Emevilerin bu politikası Türklerin Müslüman olmasını geciktirmiştir.

- ✓ **Abbasiler** döneminde; 751 yılında Çinlilerle **Talas Savaşı** yapıldı. Harun Reşit Dönemi Abbasilerin **en parlak dönemi** oldu. Bizans sınırlarında **Avasım** denilen **Türk ordugâhları** kurdurdu. Abbasiler Türk askerleri ve aileleri için Irak'ta **Samarra** kentini kurdular. Bu dönemde birçok Türk, Abbasilerde önemli görevlere geldi.

İSLAMİYET VE TÜRKLER

Türklerin geniş bir coğrafyada yaşamaları ve farklı dinlerle temas hâlinde olmaları, çeşitli din ve inançları benimsemelerinde etkili olmuştur.

- ➢ İslamiyet'ten önce Türkler **Gök Tanrı, Budizm, Şamanizm, Zerdüştlük, Manihaizm ve Hristiyanlık** gibi din ve inançları kabul etmişlerdir. Bunlar içinde en yaygın olanı **Gök Tanrı** inancıydı.

- ➢ Türklerin Müslüman Araplarla ilk temasları **Hz. Ömer** zamanında gerçekleştirilen fetihlerle başladı.
- ➢ Türkler arasında İslamiyet'in yayılmasının gecikmesinde **Emevi idarecilerinin kendilerinden olmayan Müslümanları önemsememeleri etkili oldu.**
- ➢ **Abbasiler Dönemi**'nde uygulanan **eşitlik ve adalet politikalarının etkisiyle** Türkler kısa zamanda ve kalabalık gruplar hâlinde **İslamiyet'i kabul ettiler.**

Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinde etkili olan faktörler

- **751 yılında Araplarla Çinliler arasında yapılan Talas Savaşı,** Türklerin İslamiyet'i kabul etmesindeki etkenlerden biridir. Türklerin Arapları desteklediği bu savaş sonrasında Türklere Abbasi sarayında önemli görevler verilmiştir.
- **Ticaret** amacıyla İslam beldelerine giden Türk tüccarlar, Müslümanları ve İslam dinini tanıma fırsatı buldular.

- Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinde Gök Tanrı inancında **İslamiyet'e benzer yönlerin** (ölümden sonra hayat, cennet ve cehennem anlayışı gibi) bulunması Türklerin Müslüman olmalarını kolaylaştırmıştır.

➢ Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri siyasi alanda birtakım değişiklikleri de beraberinde getirmiştir.

KARAHANLILAR (840-1212):

- Orta Asya'daki **ilk Müslüman Türk devletidir.**
- Başkenti Balasagun'dur. Bilinen ilk hükümdarı Bilge Kül Kadir Han'dır.
- **Satuk Buğra Han** zamanında İslamiyet'i resmî din olarak kabul etmişlerdir.
- Taht kavgaları nedeniyle 1040 yılında Doğu ve Batı Karahanlılar olmak üzere ikiye ayrılan devlet bir süre sonra yıkılmıştır.

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

GAZNELİLER (963-1186):

- **Alp Tegin** tarafından Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da kurulan Müslüman Türk devletidir. Başkenti **Gazne**'dir.
- **Gazneli Mahmud**, devlete **en parlak dönemini** yaşatmıştır.
- Türk hükümdarları arasında "**sultan**" unvanını ilk kullanan Gazneli Mahmut'tur.
- **Hindistan'a 17 sefer düzenleyerek bölgede İslamiyet'in yayılmasını sağlamıştır.**
- Bilime önem vererek bilim adamlarını desteklemiştir.
- Gazneli Sultanı Mesud, 1040 yılında Selçuklularla yaptığı **Dandanakan Savaşı**'nda yenilmiş, bu savaş sonrasında Gazneli Devleti zayıflama sürecine girmiş ve 1186 yılında yıkılmıştır.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040 - 1157):

- **Oğuzların Kınık boyuna mensup olan Selçuklu Devleti, adını Selçuk Bey'den almıştır.**
- **Selçuklular, Tuğrul Bey döneminde Gazneliler ile yapılan Dandanakan Savaşı'nın kazanılmasıyla devletin kuruluşu tamamlanmıştır.**

- Tuğrul Bey, Selçuklu Devleti'nin sınırlarını genişletmek için halkına Anadolu'yu hedef göstermiştir.

- Büyük Selçuklular Bizans İmparatorluğu'nu **Pasinler Savaşı**'nda yenmiştir (1048). **Pasinler Savaşı Selçuklu Türkleri ile Bizans arasında yapılan ilk önemli savaştır.**
- Halifelik makamına ve Bağdat şehrine hizmetinden dolayı Tuğrul Bey'e kılıç kuşatan halife, ona "**Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı**" unvanını vermiştir.

- Tuğrul Bey'den sonra yerine geçen **Alparslan** döneminde Selçukluların Anadolu yönünde fetihleri devam etmiştir. Bu dönemde Bizans ile **1071** yılında yapılan **Malazgirt Savaşı**'nı Selçuklular kazanmıştır.

- **Selçuklular en parlak dönemini Melikşah devrinde yaşamıştır.** Bu dönemde sınırlar genişlemiştir. Vezir **Nizamülmülk**'ün katkısı ile medreseler açılmıştır.
- Melikşah'ın ölümünden sonra oğulları arasında taht kavgaları başlamıştır. Karahitaylar ile yapılan **Katvan Savaşı**'nı Selçuklular kaybetmiştir (1141). Sultan Sencer'in ölümüyle devlet yıkılmıştır.

➢ **Türklerin İslamiyet'i kabulü ile edebiyat, sanat, mimari anlayışında değişimler yaşanmıştır.** İslamiyet'ten etkilenen ve İslamiyet ile zenginleşen bir Türk-İslam medeniyeti doğmuştur.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte yönetim alanında da bazı değişiklikler olmuştur.

- ✓ İslam öncesinde görülen kurultay, **divan** adı verilen bir meclise dönüştü.
- ✓ Hükümdarlar halife tarafından onaylanmaya başlandı.
- ✓ Halife adına **hutbe** okutulmaya başlandı.
- ✓ Paraların üzerine **halifenin ismi** yazıldı.
- ✓ Hükümdarlar **İslami isim ve unvanlar** aldılar.
- ✓ İlk Türk-İslam devletlerinde yöneticilerin kendi adlarına **hutbe okutmaları bağımsızlığın bir göstergesi olarak kabul edildi.**
- ✓ Bağımsızlığına son derece düşkün olan Türkler, İslam öncesi dönemde **cihan hâkimiyeti** düşüncesine sahip idi. Bu düşünce, İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra **cihat anlayışı** ile yaşamaya devam etti.
- ✓ Yerleşik hayatın yaygınlaşmasıyla birlikte köylerde tarım ve hayvancılık, şehirlerde **el sanatları** ve **ticaret** gelişti.
- ✓ Sivil toplum kuruluşlarının ve sosyal yardımlaşma kurumlarının temeli olan **vakıflar** açıldı.

- Karahanlılar Dönemi'nde **kültürel alanda** önemli çalışmalar olmuştur. Yusuf Has Hacib'in **Kutadgu Bilig**, Kaşgarlı Mahmud'un **Dîvânü Lugāti't-Türk** adlı eserleri bu döneme aittir.

Divan-ı Lügat'it Türk (Büyük Türkçe Sözlük): **Kaşgarlı Mahmut** tarafından yazılmıştır. Amacı Türkçenin Arapçadan zengin bir dil olduğunu anlatmak ve Türkçeyi öğretmek için yazmıştır.
Kutadgu Bilig (Mutluluk Bilgisi): **Yusuf Has Hacip** tarafından yazmıştır. Bu öğüt ve ahlak konusunda bilgiler verir. İnsanların iyi olması için neler yapması gerektiğini anlatır.

- **Edib Ahmet Yüknekî**'nin Atabetü'l Hakâyık'ı ve **Hoca Ahmed Yesevi**'nin Divân-ı Hikmet'i Karahanlılar Dönemi'nin diğer önemli eserleridir.

- ✓ Karahanlılar Dönemi'nde Uygur ve Arap alfabeleri kullanılmış, **Türk-İslam edebiyatı** oluşmuştur.

- ✓ Gazneliler ve Selçuklular Dönemi'nde **Arap alfabesi** kullanılmıştır. Sarayda ve orduda Türkçe konuşulsa da devletin resmî yazışmalarında, bilim ve edebiyat alanında **Farsça ve Arapça** kullanılmıştır.

- ✓ İlk Müslüman Türk devletlerinde İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte **cami, medrese, türbe** yapımı da başlamıştır.
- ✓ **Ticaret yolları** üzerinde kervanların konaklayabilecekleri **kervansaraylar** yapılmıştır.

- ✓ **Medreseler,** Türk-İslam devletlerinin başlıca eğitim ve bilim kurumlarıydı. Karahanlılar **ilk Türk medreselerini** inşa etmişlerdir.
- ✓ Medreselerde tıp, matematik, astronomi vb. bilim dallarında eğitim verilmiş ve birçok bilim insanı yetişmiştir. Gazneli Mahmud bilim insanlarına ve sanatçılara değer vermiştir. Bu bilim insanlarından biri de **Biruni**'dir.

- ✓ Selçuklu Sultanı Alparslan ve Melikşah Dönemi'nde vezirlik yapan **Nizamülmülk**'ün çalışmalarıyla **Nizamiye Medreseleri** kurulmuştur.

- ✓ Melikşah'ın emri üzerine **Nizamülmülk** tarafından yazılan **Siyasetname** adlı eser dönemin önemli kaynaklarındandır. Eserde Nizamülmülk'e göre en iyi devlet düzeninin nasıl olabileceği, başarılı bir hükümdarın neler yapması gerektiği anlatılmaktadır.

Talas Savaşı ile;

- Orta Asya'nın Çin hakimiyetine girmesi önlendi.
- **Türkler Müslüman olmaya başladı.**
- **Kağıt, matbaa, barut, pusula** gibi buluşlar Müslümanlar tarafından öğrenildi.
- Talas Savaşı Türk-İslam tarihinin başlangıcıdır.

Karahanlılar

- **İslamiyeti kabul eden** ilk Türk devletidir.
- Karahanlılar, İslamiyeti kabul etmekle birlikte **Türklük bilincini** kaybetmediler ve **millî benliklerini** korudular.
- **Türkçeyi resmî dil** olarak kabul ederek, Türkçenin gelişmesine katkıda bulundular.
- **Türk - İslam kültürünün** temellerini atarak, bu alanda **ilk yazılı eserleri verdiler.**

Gazneliler

- **Egemenlikleri altına aldıkları bölgede farklı milletlerin bulunması Gaznelilerin yıkılmasında etkili oldu.**
- Arapların ve İranlıların etkisinde kaldılar. Resmî yazışmalarda Arapçayı, sarayda Türkçeyi, edebiyat dili olarak Farsçayı kullandılar.
- **Çok uluslu yapıya sahip oldukları için millî birliği sağlayamadılar.**

YENİ YURT ANADOLU

Selçukluların Anadolu'ya yerleşmek istemelerinin nedenleri

- Yeni bir yurt arama ihtiyacı
- Bağımsız yaşama isteği
- Yaşadıkları bölgede hayvanları için yeterli otlakların olmaması
- Anadolu'nun hayvanları için gerekli otlak ve çayırlara sahip olması
- Güçlü devletler (Gazneliler ve Karahanlılar) arasında kalmaları
- Doğudan gelen göçlerle nüfusun artması
- Anadolu'da kendilerine karşı koyacak güçlü bir devletin olmaması

ZEKİ DOĞAN .net

- **Dandanakan Savaşı** (1040) ile kurulan Büyük Selçuklu Devleti, Türkmenlerin yurt bulmak amacıyla sığındığı bir ülke hâline geldi. Tuğrul Bey, kardeşi Çağrı Bey'in yaptığı **keşif seferleri** ile Anadolu hakkında bilgi sahibi oldu ve Türkmenlere yeni yurt bulmak amacıyla komutanlarını Anadolu'nun fethi için görevlendirdi.

- Erzurum taraflarında fetihler yapan Selçuklu askerleri **1048**'de **Pasinler Ovası**'nda Bizans ordusu ile karşılaştı. Selçuklular, yapılan savaşı kazanarak **Bizans'a karşı ilk büyük zaferini** elde etti.

- Tuğrul Bey'in ölümü ile Büyük Selçukluların başına **Alparslan** geçti. Bizans İmparatoru Romen Diyojen **Türkleri Anadolu'dan atıp bütün İslam ülkelerini ele geçirmek** için dönemin en güçlü ordularından birini oluşturarak harekete geçti. Bu sırada Mısır Seferi'ne gitmekte olan Alparslan ise seferden vazgeçerek hızlıca Malazgirt'e yöneldi. Böylece **1071** yılında iki ordu **Malazgirt Ovası**'nda karşılaştı.

- Savaş sırasında Bizans ordusu içerisinde bulunan Oğuz, Peçenek gibi Türk boylarından askerlerin taraf değiştirmesi Selçuklu ordusuna avantaj sağladı. Selçuklu ordusunun "**hilal taktiğini**" başarıyla uygulaması savaşın kazanılmasında etkili oldu.

Malazgirt Savaşı sonucunda:
Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı. **Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başladılar.** **Anadolu'da İslamiyet hızla yayılmaya başladı.** **Anadolu'nun Türk yurdu olma süreci başladı.** **İlk Türk beylikleri dönemi başladı.**

- Alparslan, Malazgirt Savaşından sonra komutanlarını Anadolu'nun fethedilmesi için görevlendirmiştir.

Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri

Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'da Türk Beylikleri Dönemi başlamıştır. **Anadolu'ya gönderilen beyler, fethettikleri yerlere beraberlerinde getirdikleri boyları yerleştirerek burada beyliklerini kurmuşlardır.**

- **Çaka Beyliği**, **Saltuklular, Mengücekliler, Artuklular, Danişmentliler** bu beyliklerden bazılarıdır.
- **Türk beylikleri fetihler yaparak Anadolu'nun Türklere yurt olmasına katkıda bulunmuşlardır. Haçlılarla, Ermenilerle ve Gürcülerle mücadele ederek Anadolu'yu koruma görevini de üstlenmişlerdir. Ayrıca Anadolu'da Türk İslam sanatının önemli eserlerini meydana getirmişlerdir.**

- **Tokat Niksar'da** Anadolu'daki ilk medreselerden biri olan **Yağıbasan Medresesi** **Danişmentliler'**den kalmadır.

- **Erzincan'ın Tercan'da** bulunan **Mama Hatun Külliyesi** **Saltuklular'**dan kalmadır.

- UNESCO tarafından dünya miras listesine alınan taş işlemeleri ile ünlü **Sivas**'taki **Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası** **Mengücekliler**'den kalmadır.

- **Diyarbakır'da** dünyanın en büyük taş kemerine sahip olan **Malabadi Köprüsü** **Artuklular**'dan kalmadır.

- Türk tarihinde ilk **donanma** Çaka Bey tarafından kurulmuştur. **Çaka Beyliği ilk denizci Türk Beyliğidir.**

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ (1075 - 1308)

- Türkler fetih ve gaza amacıyla yeni vatanları Anadolu'ya kitleler hâlinde göç etmeye devam ediyorlardı. Bu amaçla gelenlerden biri de Süleyman Şah ve Oğuzların Kınık boyuydu. Bizans'ın zayıflıklarından yararlanan **Süleyman Şah**, **İznik**'e kadar geldi ve burayı başkent yaparak **Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdu.(1075)** Fethettiği yerlerdeki halka adaletle davranması Müslüman olmayan halkın da devlete bağlılığını artırdı.

I. KILIÇ ARSLAN (1092-1107)
Batıdan gelen **I. Haçlı Seferi'**ne karşı koymaya çalıştı. Anadolu Türk siyasi birliğini kurmak için mücadele etti. **Çaka Beyliği'ne son verdi.**
I. İZZETTİN MESUD (1116-1155)
II. Haçlı Seferi'nde Haçlı ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı. Sultan Mesud Dönemi'ne kadar Anadolu, Romalılar ülkesi anlamına gelen Romania adıyla anılırdı. Bu dönemle birlikte Anadolu **Türkiye** olarak anılmaya başladı.
II. KILIÇ ARSLAN (1155-1192)
Danişmendliler'in egemenliğine son vererek Anadolu'da Türk birliğini kurma yolunda büyük adım attı. **Miryokefalon Savaşı**'nda Bizans'ı yenerek **Anadolu'nun Türk yurdu olmasını kesinleştirdi**.
I. GIYASEDDİN KEYHÜSREV (1192-1211)
2 kez tahta geçen I. Gıyasettin Keyhüsrev, **Samsun**'u Rum tehditlerinden kurtararak uluslararası Karadeniz ticaret yolunun güvenliğini sağladı. Avrupa ve Mısır'dan gelen ticaret gemilerinin uğrak yeri olan **Antalya'**yı fethetti. Böylece Selçuklular, Avrupalılarla ticari ilişkilere girip anlaşmalar yaptılar.
I. İZZEDDİN KEYKAVUS (1211-1220)
Kıbrıs kralı ile ticari anlaşmalar imzaladı. Deniz ticaretini daha da geliştirmek için **Sinop**'u fethetti.

HAÇLI SEFERLERİ (1096 - 1270)

- Bizans, Anadolu'da Türklerin akınlarını bir türlü durduramıyordu. **Türklerin ilerleyişi çok hızlı olduğu için İstanbul'un hatta Avrupa'nın güvenliği tehlikede idi.** Bu durum sadece Bizans'ı olumsuz etkilemedi, Avrupa'daki diğer devletlerin de tedirgin olmasına sebep oldu.
- **Bizans'ın Anadolu'daki Türk akınlarına karşı Avrupalı devletlerle birlikte hareket etmesi gerekiyordu.** Büyük bir ordu hazırlamak isteyen Bizans imparatoru, Katolik kilisesinin başında bulunan Papa II. Urban'dan yardım istedi. Böylece Avrupa'daki farklı milletlerden bir araya gelen haçlı ordusu oluşturuldu.

- **Sekiz kez** düzenlenen Haçlı Seferlerinden **ilk dört** sefer günümüz Türkiye sınırları üzerinden gerçekleştiği için Türkiye tarihi açısından önemlidir.

Bu seferlere katılanların elbiselerinin ve kalkanlarının üzerinde **Haç işareti** olduğu için bunlara **Haçlı** denilmiştir.

HAÇLI SEFERLERİNİN NEDENLERİ

DİNİ NEDENLER

1. Hıristiyanlarca kutsal sayılan Kudüs, Antakya ve İznik'in Müslümanlardan geri alınmak istenmesi.

2. Papanın, sefere katılanlara cennet vaat etmesi.

3. İslâmiyet'in batıya yayılmasını engelleyerek Hristiyanlığı tekrar doğuya yayma düşüncesi.

SİYASİ NEDENLER

1. Bizans'ın, Türklere karşı Papadan yardım istemesi.

2. Orta Doğu'da Hıristiyan devletler kurma düşüncesi.

3. Şövalyelerin ve asillerin macera arayışları.

4. Kralların ve senyörlerin topraklarını genişletme düşüncesi.

EKONOMİK NEDENLER

1. Avrupa'nın fakirliği karşısında İslâm dünyasının zenginliği.

2. Şövalyelerin ve asillerin zenginliklerini artırma düşüncesi.

3. Fakir Hıristiyan halkın bu seferlerle zengin olma düşüncesi.

4. Müslümanların kontrolündeki İpek ve Baharat yollarının kontrolünü ele geçirme düşüncesi.

Birinci Haçlı Seferi
Haçlıların en başarılı olduğu seferdir. Bu seferde Haçlılar **İznik**, **Kudüs, Urfa ve Antakya** gibi kutsal kabul ettikleri yerleri almışlardır. Türkiye Selçuklu Devleti, başkentini Konya'ya taşımak zorunda kalmıştır
İkinci Haçlı Seferi
Urfa'nın Müslümanlar tarafından geri alınması üzerine düzenlenmiştir. Sultan Mesud Haçlı ordusunu mağlup etmiştir.
Üçüncü Haçlı Seferi
Eyyübi Devleti Sultanı **Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü alması üzerine düzenlenmiştir.** Haçlılar başarılı olamamışlardır.
Dördüncü Haçlı Seferi
Selahaddin Eyyübi'nin ölmesi üzerine ortaya çıkan taht kavgalarından yararlanmak için düzenlenmiştir. Fakat **Haçlılar** Kudüs'ü geri almak yerine **İstanbul'u işgal etmişlerdir.**

HAÇLI SEFERLERİNİN SONUÇLARI

DİNÎ SONUÇLARI

- **Kilise ve din adamlarına olan güven ilk defa sarsıldı.**
- Kilise ve papalık ilk defa güç kaybetmeye başladı.

SİYASÎ SONUÇLARI

- ✓ Bu seferlerde pek çok derebeyin ölmesi üzerine **derebeylik rejimi** gücünü kaybetmeye, buna karşılık **merkezî krallıklar güçlenmeye** başladı.
- ✓ Anadolu'daki Türk ilerleyişi bir süre durdu.
- ✓ İslâm dünyası Anadolu Selçukluları ve Eyyubiler etrafında toplandı.
- ✓ Bizans'ın ömrü uzadı.

EKONOMİK, TEKNİK, KÜLTÜREL SONUÇLARI

- **Doğu-Batı arasındaki ticaret gelişti.**
- Akdeniz kıyısındaki limanların önemleri arttı.
- Anadolu, Suriye ve Filistin toprakları zarar gördü.
- Avrupalılar İslâm medeniyetini yakından tanıdılar.
- **Barut, pusula, kâğıt, matbaa gibi teknik buluşlar Avrupa'ya taşındı. Bunlar Avrupa medeniyetinin gelişmesini sağladı.**
- Ticaret sonucunda Avrupa'da hayat standartları yükseldi. Ticaretle uğraşan ve burjuva olarak adlandırılan toplum kesimi güçlendi.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

Miryokefalon Savaşı (1176)

Türkiye Selçuklu Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasında meydana geldi. II. Kılıç Arslan **Miryokefalon Savaşı**'nda Bizans ordusunu pusuya düşürerek yendi. Bu zaferden sonra **Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan atma ümidi sona erdi. Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşti. Bizans Türkler karşısında savunmaya çekilmek zorunda kaldı.**

- Türkiye Selçuklu Devleti, ilk Türk beyliklerinin topraklarını sınırları içine katarak **Anadolu'da Türk birliğini sağladı.**
- **Antalya, Sinop, Alanya, Suğdak**(Kırım) gibi liman şehirlerinin alınmasıyla denizlere kıyısı olan güçlü bir devlet hâline geldi.
- Bir taraftan da **medrese, hamam, cami, kervansaray** gibi yapılar inşa ederek Anadolu'da imar faaliyetlerinde bulundular.
- **Alâeddin Keykubad** zamanında Türkiye Selçuklu Devleti **en parlak dönemini** yaşadı. Fakat bu dönemde doğudan gelen Moğollar Türkiye Selçuklu Devleti için tehlikeli olmaya başladı.

Kösedağ Savaşı (1243)

- Anadolu Selçuklu Devleti ile Moğollar arasında yapılmıştır. **Kösedağ Savaşı**'nı **Moğollar kazanmış, Anadolu'da merkezî otorite zayıflamıştır.**
- **Türkiye Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girmiş** ve **Anadolu'da tekrar beylikler dönemi başlamıştır.**
- Moğol baskısından kaçan Türkmenler Anadolu'nun batısına doğru giderek bölgedeki Türk nüfusunun artmasını sağlamıştır.

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ VE BEYLİKLERİN ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİNE KATKILARI

✓ Türkiye Selçuklu Devleti ve Türk beylikleri hüküm sürdükleri yerlerde sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmuşlar, Anadolu'yu kısa zamanda imar ve iskân etmişlerdir.

✓ Türkiye Selçuklu Devleti ve Türk beylikleri Bizans'tan kalma şehirleri onararak Anadolu'yu bayındır hâle getirdiler. **Bedesten, cami, kervansaray, köprü, han, hamam, darüşşifa, medrese, külliye ve imarethane** gibi eserler yaparak halkın ihtiyaçlarını karşılamak istediler.

✓ Anadolu'nun Türkleşme sürecinde **yeni köyler, kasabalar ve şehirler** kuruldu. Türkmen boyları, bu yerleşimlerin çoğuna kendi isimlerini verdi. Anadolu coğrafyasına yerleşmeye başlamalarından itibaren Anadolu'nun dağ ve nehirlerine **Türkçe isimler** verdiler. Boy adları günümüzde yerleşim yerlerinin isimlerinde de kullanılmıştır.

➢ Moğol baskısından kaçarak halkla beraber Anadolu'ya göç eden bazı **şeyh ve dervişler**, yeni yerleşim birimlerinin oluşmasında etkili oldular. Bu şeyh ve dervişlerin bir kısmı **Ahi Evran** öncülüğünde Anadolu'da **Ahilik Teşkilatını** kurdular. Ahi, Arapça kardeş anlamına gelmektedir. Ancak ahi kavramı Türklerde cömert, yiğit, kahraman anlamlarında da kullanıldı. Bir **esnaf birliği** olan ahiler yardımseverlikleriyle tanınmışlardır. Ahiler, halkın meslek edinerek kalkınmasında ve Türk varlığının Anadolu'da kalıcı olmasında önemli rol oynadılar.

➢ Moğol baskısının Anadolu'da da arttığı dönemde **Mevlâna Celâleddin-i Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Ahi Evran** gibi gönül insanları ve düşünürler halka destek oldular. Bu düşünürlerin yaydığı öğretiler, halkın manevi açıdan güçlenmesini ve birliğini destekledi.

ÖNEMLİ NOTLAR

✓ Anadolu'ya yerleşme niyeti taşıyan ilk Türk akınlarının amacı; **Anadolu'yu tanıma, keşfetme ve ganimet** (ekonomik ve askeri kaynak) **elde etmekti.** Yapılan seferler sonucunda Anadolu'nun Türkler için yerleşmeye elverişli bir toprak olduğu anlaşılmıştır.

- **Büyük Selçuklu Devleti, 1040** yılında Gazneliler ile yapılan **Dandanakan Savaşı** sonunda resmen kurulmuştur.
- **Pasinler Savaşı** Büyük Selçuklular ile Bizanslılar arasındaki **ilk savaştır** ve Büyük Selçukluların Bizans'a karşı kazandığı **ilk zaferdir.**

❖ Malazgirt Savaşında, Bizans ordusunda **paralı askerlik yapan Türk kökenli Oğuz** (Uz) **ve Peçenek Türklerinin, Selçukluların tarafına geçmesi** savaşı Türklerin/Selçukluların kazanmasında etkili olmuştur.

Malazgirt Savaşı sonucunda;
Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış,
Türkler **Anadolu'ya yerleşmeye** başlamış,
Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması başlamış,
Bizans'ın savunma gücü kırılmış,
Anadolu'da **ilk Türk beylikleri** kurulmuştur.

- **Saltuklular,** Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliğidir.

- **Danişmentliler,** Anadolu'da kurulan en güçlü Türk beyliğidir.
- Tokat **Yağıbasan Medresesi**, Kayseri Ulu Camii, Niksar Ulu Camii Danişmentliler'den kalmadır.
- Yağıbasan Medresesi, **Anadolu'da kurulan ilk medresedir** ve tıp eğitimi verilen bir yerdir.

- Dünyanın en büyük taş kemerli köprüsü olan **Malabadi Köprüsü,** Mardin Ulu Cami, Harput Ulu Cami Artuklular'dan kalmadır

Çaka Bey, **ilk Türk denizcisidir.** Türk tarihinde **ilk donanma Çaka Bey** tarafından kurulmuştur. Bu nedenle Çaka Bey tarihteki **ilk Türk amirali** olarak kabul edilmektedir.

❖ Türkiye Selçuklu Sultanlarının, Anadolu Türk Beyliklerini ele geçirmesi, **Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlama amacına yöneliktir.**

- **Kösedağ Savaşı**'ndan sonra Anadolu'da Moğol hâkimiyeti başladı. Türkiye Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girdi.
- **Anadolu'da siyasi birlik bozuldu; beylikler yeniden kuruldu.**
- Moğollar, Anadolu'ya gönderdikleri vali ve komutanlarla ülkeyi yönetmeye başladılar.

Selçuklularda devlet işleri Divan adı verilen kurulda görüşülürdü. Divana hükümdar veya vezir başkanlık ederdi.

- ✓ Şehirlerde yaşayan **esnaf ve sanatkârlar** bir araya gelerek dini ve ekonomik bir kuruluş olan **Ahilik teşkilatını** oluşturmuşlardır. Her meslek grubu bir **loncaya** sahipti. Loncalar, büyük bir mesleki dayanışma gösterirlerdi.

- ✓ **Ticareti geliştirmek için** han ve **kervansaraylar** yapmışlar, yabancı tüccarlara gümrük vergisinde indirim yapmışlar, eşkıya ve korsanların baskınlarından zarar gören tüccarların zararlarının karşılanması gibi tedbirler almışlardır.
- ✓ Anadolu Selçukluları ve Beylikler döneminde, **Mevlana Celaleddin-i Rumi, Hacıbektaş-ı Veli, Yunus Emre** ve **Ahi Evran** gibi birçok düşünür yetişmiştir.

MEDENİYETE YÖN VEREN YOLLAR

- İlk ve Orta Çağ'da **İpek Yolu** ve **Baharat Yolu** ticari faaliyetlerin en aktif yapıldığı güzergâhlar olmuştur.

İpek Yolu, Çin'den başlayıp Orta Asya ve Anadolu üzerinden geçerek Avrupa'ya kadar uzanan tarihin en önemli yollarından biri olmuştur.

- Yüzyıllar boyunca İpek Yolu üzerinde tüccarlar büyük **kervanlar** ile ticaret yapmış, ekonomik kazanç sağlamışlardır. Tüccarlar İpek Yolu'nun geçtiği bölgelere hâkim olan devletlere **geçiş ücreti** ödemişlerdir. Ayrıca bu tüccarlar yol üzerindeki yerleşim yerlerinde yaptıkları alış verişlerle bölge halkının gelirinin artmasına büyük katkıda bulunmuşlardır.

- **İpek Yolu'ndan yalnızca tüccarlar değil yol üzerindeki ülkeler, şehirler hatta köyler büyük kazanç elde etmiştir.** İpek Yolu birçok devlete cazip gelmiş ve savaşların çıkmasına sebep olmuştur. Bu yolu ele geçiren devletler **hem siyasi, hem de ekonomik güç elde etmiştir.**

- Tüccarlar yolculukları sırasında uğradıkları ülkelerin, şehirlerin ve köylerin yemeklerini, sanatlarını, kıyafetlerini öğrenmiş, başka kültürlere tanıtmışlardır.

- İlk Çağ'dan 15. yüzyıla kadar kullanılan başta baharat olmak üzere değerli kumaş, taş ve eşyaların taşındığı ticaret yoluna **Baharat Yolu** denilmiştir.

Baharat Yolu, Hindistan'dan başlayarak kara ve deniz yolu ile Mısır'a ve Anadolu'ya oradan da Avrupa'ya uzanan önemli bir ticaret yoludur.

- **Baharatın anavatanı Hindistan**, Çin gibi Uzak Doğu ülkeleri olduğu kabul edilmiştir. Baharat yüzyıllarca kara ve deniz yoluyla Uzak Doğu'dan Afrika'ya ve Avrupa'ya

taşınmıştır. Günümüzde marketlerde, çarşılarda, aktarlarda, pazarlarda rahatça ve bolca ulaşabildiğimiz baharatı geçmişte elde etmek çok da kolay olmamıştır.

- **Baharata duyulan ihtiyacının fazlalığı ve baharat üretiminin birçok medeniyet tarafından bilinmemesi baharatın değerli bir ticaret ürünü olmasına sebep olmuştur.** Baharatın bu kadar değerli olması baharat ticaretinin önemini artırmıştır. Temelinde baharat ticareti olan Baharat Yolu tarihte en çok kullanılan yollardan birisi olmuştur.

- Devletler **gümrük vergisi toplamak ve yolun güvenliğini sağlamak** için yol güzergâhına **kaleler** inşa edilmiştir. Baharat Yolu ve bu yolda pazarlanan ürünler ülkeler arasındaki ticaretin canlanmasını ve ülkelerin gelirlerinin artmasını sağlamıştır. Bu yola ve yoldan elde edilen gelire sahip olabilmek için birçok medeniyet arasında savaşlar yaşanmıştır.

✓ Baharat Yolu'nu kullanan **tüccarlar, elçiler ve seyyahlar** kendi kültürlerine ait **yemekleri,** baharatlardan yapılma **esans ve ilaçları** başka kültürlere de öğretmişlerdir. Bu yolu kullananlar seyahatleri boyunca öğrendikleri gelenekleri ve satın aldıkları ürünleri kendi memleketlerine de tanıtmışlarıdır. Bu durum Baharat Yolu'nun **kültürel etkileşimi** de sağladığını gösterir.

➢ Orta Çağ'da Müslüman devletler; **İpek Yolu, Baharat Yolu'**na hâkim olmuş ve zenginleşmiştir.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

Avrupalıların 11. ve 13. yüzyıllar arasında İslam dünyası üzerine yaptıkları Haçlı Seferleri'nin sebeplerden biri de doğudaki ticaret yollarını ele geçirmek ve doğunun zenginliklerine sahip olmaktır. Avrupalılar bu seferlerde siyasi ve askerî amaçlarına ulaşamamışlarsa da **kâğıt, matbaa, barut, pusula** gibi buluşları Müslümanlardan öğrenmişlerdir.

Türkiye Selçuklu Devleti Anadolu'dan geçen **kara ve deniz ticaret yollarına** hâkim olmak istemiştir. Gümrük vergilerini artırmayı hedefleyen Türkiye Selçuklu devleti önemli ticaret limanları **olan Alanya, Antalya, Samsun ve Sinop** gibi şehirleri fethetmiş, komşu ülkelerle **ticaret anlaşmaları** yapmıştır. Ülkedeki ticaret yollarının cazibesi artırmak için tüccarların mallarını ve canlarını **sigortalamış,** yollar üzerine günümüzdeki karakollara benzeyen derbentler ve **kervansaraylar** (hanlar)inşa etmiştir. Bu sayede ülke ekonomisi hızla gelişmiştir.

Kervansaraylar dil, din, renk farkı gözetmeksizin tüm tüccarların konaklayabileceği **dinlenme alanlarıdır.**

- Yüksek duvarlarla çevrili kervansaraylarda askerî birlikler de bulundurulmuştur. Böylelikle tüccarların **malları, canları ve hayvanları** güvence altına alınmıştır. Aynı zamanda tüccarlara tüm ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetler verilmiştir. Anadolu'da ticaret yolları üzerinde bulunan kervansaraylar 8-9 saatlik yürüme mesafesi (40 km'lik) aralıklarla yapılmıştır.

- **Kervansaraylar** tüccarların mallarını sergilemeleri ve pazarlamaları için de kullanılmıştır. Bu sebeple kervansarayların bulunduğu yerler zamanla birer **ticaret merkezi** olmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti'nde kervansarayda konaklama ve tüm hizmetler üç gün boyunca ücretsiz verilmiştir. Böylece ülkede **ticaretin canlanması** sağlanmıştır.

Sosyal Bilgiler
Ders Notu + Yazılı + Test + Etkinlik +
Bilgi Kartları + Online Testler
sosyalciniz.net
ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

DÜNYANIN NERESİNDEYİM?

Haritalar üzerinde sağdan sola, yukarıdan aşağıya uzanan çizgilerin olduğunu görürsünüz. Bu çizgiler, dünya üzerindeki bir yerin coğrafi konumunu belirlemede bize yardımcı olur.

Coğrafi Konum: Bir yerin Dünya üzerinde bulunduğu konuma coğrafi konum denir. Coğrafi konum, matematik ve özel konum olarak ikive ayrılır.

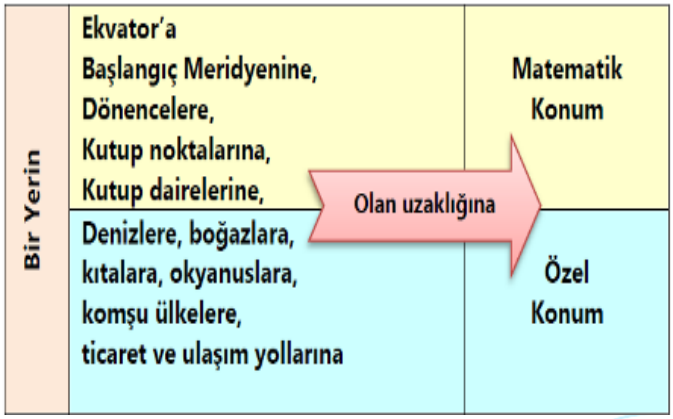

Doğu-batı doğrultusunda uzanan çizgilere **paralel,** kuzey-güney doğrultusunda uzananlara da **meridyen** denir. Paraleller ve meridyenler, gerçekte var olmayan çizgilerdir. Evlerimizin kapı numarası olduğu gibi paralel ve meridyenlerin de kendine ait numaraları vardır. Bu numaralar, bulunduğumuz yerin **coğrafi konumunu** belirlememize yardımcı olur.

Ekvator: Kutup noktalarından eşit uzaklıkta olan ve Dünyayı iki eşit parçaya ayıran daireye Ekvator denir.

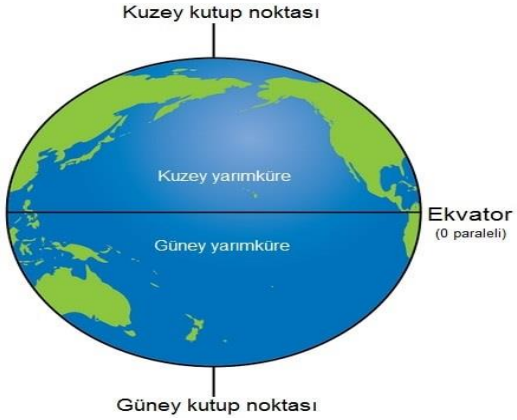

Paralel: Ekvatoru teğet (paralel) geçtiği varsayılan hayali çizgilere paralel denir.

Paralellerin Özellikleri

- ✓ Başlangıç paraleli (0°) ve en büyük paralel dairesi **Ekvator**'dur.
- ✓ Ekvator'un kuzeyindeki paralellere **kuzey paralelleri**, güneyindekilere ise **güney paralelleri** denir.
- ✓ Paraleller, Ekvator'dan kutuplara doğru birer derece aralıklarla çizilir.
- ✓ 90 tane Kuzey Yarım Küre'de, 90 tane Güney Yarım Küre'de olmak üzere **toplam 180 tane** paralel dairesi vardır.
- ✓ Dünya'nın şeklinden dolayı Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe **paralellerin boyları kısalır** ve kutuplarda nokta şeklini alır.
- ✓ Birbirini takip eden (ardışık) **iki paralel arasındaki uzaklık her yerde eşittir ve yaklaşık 111 km'dir.**
- ✓ Bazı paralel dairelerinin özel isimleri vardır.

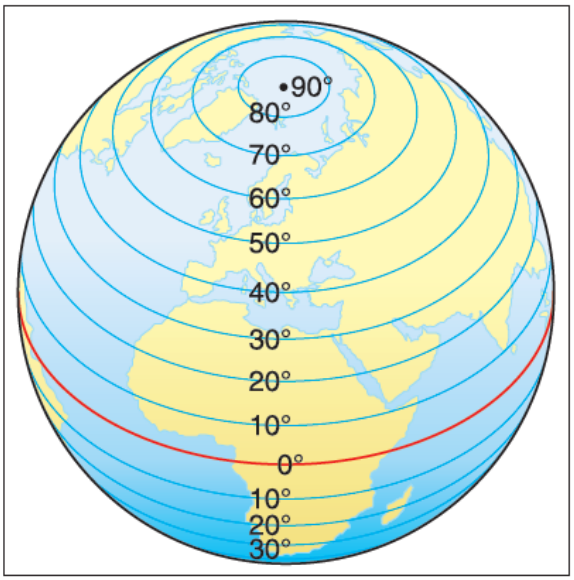

Paraleller

- ➢ **Ekvator;** yıl boyunca gece ile gündüz eşitliğinin yaşandığı, çizgisel hızın en fazla, yer çekiminin en az olduğu paralel dairesidir.

Meridyen: Bir kutup noktasından diğer kutup noktasına uzanan, Ekvator ve paralelleri dik olarak kesen yarım çemberlere meridyen denir.

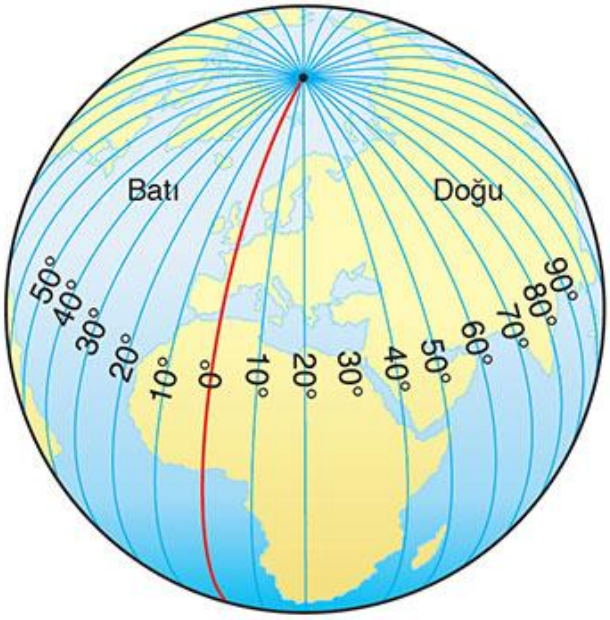

Meridyenlerin Özellikleri

- Meridyenlerin **uzunlukları birbirine eşit** ve yay şeklindedir.
- Aralarındaki en uzun mesafe Ekvator üzerinde olup 111 km'dir. Kutuplara doğru gidildikçe bu mesafe azalır ve **kutup noktalarında birleşirler.**
- Dünya üzerinde **360 meridyen** yayı vardır.
- İngiltere'nin Londra şehrinden geçtiği varsayılan meridyen, **başlangıç meridyeni** Greenwich olarak kabul edilir ve 0 olarak gösterilir.
- Başlangıç meridyeninin doğusunda yer alan 180 meridyene doğu meridyenleri, batısında yer alan 180 meridyene ise batı meridyenleri adı verilir.
- Ardışık iki meridyen arasındaki yerel saat farkı **4 dakikadır.**

Bilgi 1:

- **Aynı meridyen üzerinde bulunan tüm noktalarda yerel saat aynıdır.** Çünkü aynı meridyen üzerindeki bütün noktalar Güneş'in karşısında aynı anda geçerler.

Bilgi 2:
Meridyenler, Dünya üzerindeki herhangi bir yerin matematik konumunun belirlenmesinde ve iki yer arasındaki yerel saat farkın bulunmasında kullanılır.

- Paralel ve meridyen çizgilerin oluşturduğu sisteme **coğrafi koordinat sistemi** denir. Bir yerin coğrafi koordinatlarını belirlemek için üç aşamalı bir yol izlenir.

Birinci aşama: Bu yerin hangi yarım kürede olduğunu bulmalıyız. Paralellerin derecesindeki artış; kuzeye doğru ise kuzey yarım kürede, güneye doğru ise güney yarım kürededir.
İkinci aşama: Bu yerin Grennwich'e göre konumunu belirleriz. Meridyen derecesindeki artış; doğuya doğru ise doğu yarım kürede, batıya doğru ise batı yarım kürededir.
Üçüncü aşama: Koordinatlarını belirleyeceğimiz yerin uç noktalarından geçen paralel ve meridyen derecelerini belirlemektir.

- Ülkemizin uç noktalarını dikkate aldığımızda güneyinden 36 kuzey paraleli, kuzeyinden 42 kuzey paraleli; batısından 26 doğu meridyeni, doğusundan 45 doğu meridyeni geçmektedir. Böylece ülkemizin **36- 42 kuzey paralelleri ile 26-45 doğu meridyenleri** arasında yer aldığını söyleriz.

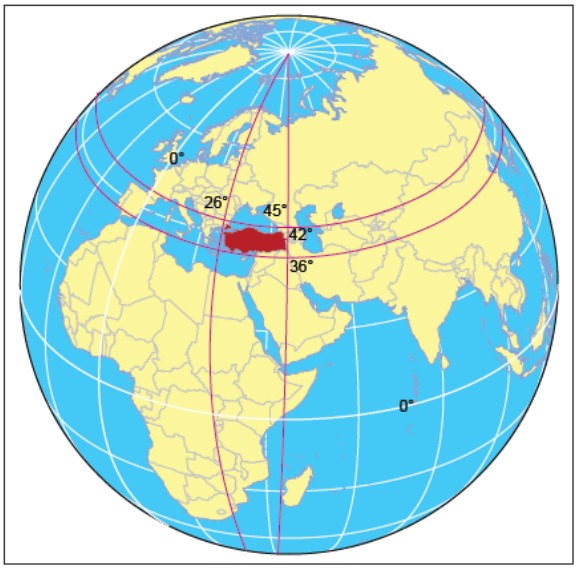

Coğrafi Konum: Dünya üzerindeki her hangi bir noktanın veya bölgenin bulunduğu yere **coğrafi konum** denir. Coğrafi konum mutlak (**matematik**) ve göreceli (**özel**) olmak üzere ikiye ayrılır.

Matematik Konum: Bir yerin Ekvator'a ve başlangıç meridyenine göre yerinin belirlenmesine **matematik** (mutlak) **konum** denir.

- **Ülkemizin güneyinden kuzeyine doğru gidildikçe güneş ışınlarının geliş açısı daralır.** Bundan dolayı güneyden kuzeye doğru sıcaklık değerleri de azalır.
- **Dağlarımızın güney yamaçları güneşe dönük olduğu için daha sıcaktır.** Bu durum dağların güney yamaçlarında nüfus ve yerleşmenin artmasına, meyve ve sebzelerin erken olgunlaşmasına neden olur.
- Ayrıca ülkemize doğru **kuzeyden esen rüzgârlar** sıcaklığı düşürürken, güneyden esen rüzgârlar ise sıcaklığı arttırır.

Özel Konum: Dünya üzerindeki bir yerin kıtalara, okyanuslara, geçitlere, su yollarına ve kentlere olan uzaklığı o yerin **özel** (göreceli) **konumunu** verir. Ayrıca bir yerin sanayisi, yer altı kaynakları, iklim çeşitliliği, yer şekilleri gibi özellikleri göreceli konumunu belirler.

➢ Örneğin **ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması, çeşitli yer altı kaynaklarına sahip olması, farklı iklimlerin görülmesi, turizm faaliyetlerinin yaygın olması, ortalama yükseltisinin fazla olması** göreceli (özel) konumuyla ilişkilidir.

Jeopolitik konum: Bir yerin mutlak ve göreceli konumunun ülkeler arasındaki siyasi ilişkilere yansımasıdır.

- Ülkemiz dünya üzerinde jeopolitik olarak önemli bir yere sahiptir. Dünya siyasetinde gündemde olan Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgeninin merkezinde yer almaktadır.
- **Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan İstanbul ve Çanakkale boğazları, Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü vazifesi görmektedir.**
- Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin diğer denizlere açılması için İstanbul ve Çanakkale boğazlarından geçmesi gerekmektedir. Ayrıca ülkemizin petrol bakımından zengin olan ülkeler ile sanayisi gelişmiş Avrupa ülkelerini birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde olması önemini artırmıştır.

Kıta: Yeryüzündeki büyük kara parçalarına **kıta** denir.
Yeryüzünde **Asya, Avrupa, Afrika, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Antarktika ve Okyanusya** olmak üzere **yedi kıta** bulunmaktadır.

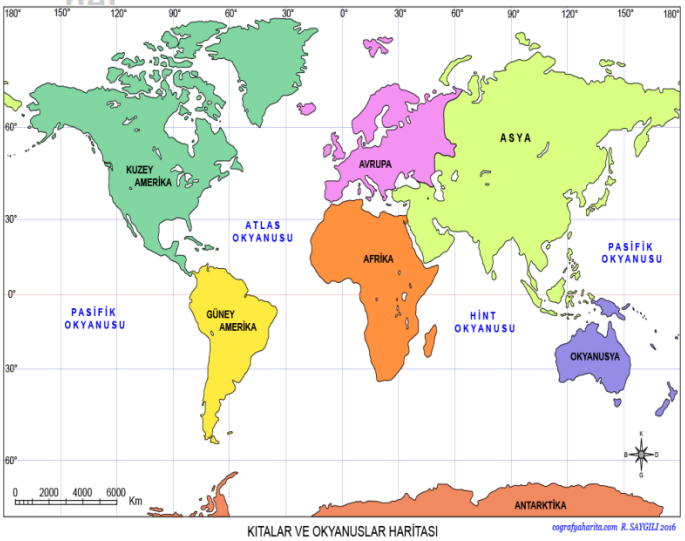

KITALAR VE OKYANUSLAR HARİTASI

Okyanus: Kıtalar arasındaki derin çukurlukları dolduran büyük ve tuzlu su kütlelerine **okyanus** denir.
Yeryüzünde **Büyük Okyanus, Atlas Okyanusu ve Hint Okyanusu** olmak üzere **üç okyanus** vardır.

EK BİLGİLER

Yeryüzünde oluşan olayları, bu olayların nasıl meydana geldiğini, nerelerde dağılım gösterdiğini ve oluşturduğu sonuçların çevresine ve insanlara etkilerini inceleyen bilim dalına coğrafya denir.

Fiziki Coğrafya: Yeryüzü şekillerini, dünyadaki iklim çeşitleri ve bitki örtüsü çeşitliliğini, dünyanın şekli ve şeklinin sonuçlarını inceler.

Beşeri ve Ekonomik Coğrafya: Dünya üzerinde var olan insan topluluklarını, bu insanların çevre ile ilişkilerini, ekonomik faaliyetlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Kısaca insanı ve ekonomik faaliyetleri inceler.

Harita: Dünyanın tamamının ya da belli bir kısmının kuşbakışı olarak ve belirlenmiş bir ölçek oranında küçültülerek bir düzleme aktarılmış haline harita denir.

Bir çizimin harita sayılabilmesi için;
- ✓ Kuşbakışı çizilmiş olması,
- ✓ Belli bir ölçeğinin olması,
- ✓ Düzleme aktarılmış olması gerekmektedir.

Lejant: Haritalarda kullanılan sembol ve işaretlerin ne anlama geldiğini gösteren tablodur.

Haritalar kullanım amaçlarına göre çeşitli adlarla anılırlar.

1- Fiziki Haritalar: Yer şekillerini (dağ, ova, plato, vadi vb.) gösteren haritalardır.

2- Siyasi ve İdari Haritalar: Kıtaların, ülkelerin sınırlarını gösteren haritalar siyasi haritalardır. Ülke içindeki il, ilçe, kasaba ve köy gibi idari birimler arasındaki sınırları gösteren haritalara da idari haritalar denir.

3- Beşeri ve Ekonomik Haritalar: Nüfus miktarını, dağılışını, yoğunluklarını gösteren haritalara beşeri haritalar denir. İnsanların ekonomik faaliyetlerini gösteren haritalara ekonomik haritalar denir.

Matematik Konum: Dünya üzerindeki bir yerin başlangıç paraleline (Ekvator) ve başlangıç meridyenine (Greenwich) göre olan konumuna matematik konum denir.

Türkiye'nin Matematik Konumunun Sonuçları

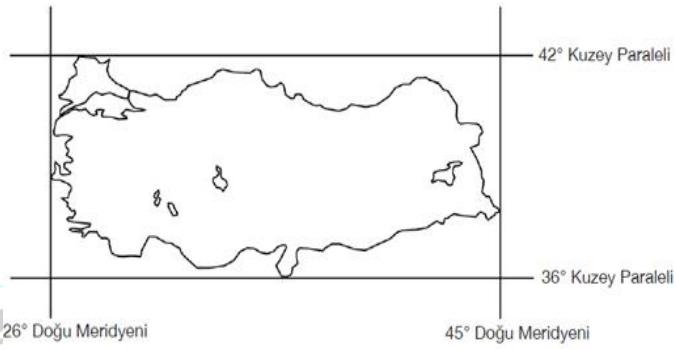

- **Kuzey Yarımkürenin Orta Kuşağı'nda** yer alır.
- **Başlangıç Meridyeninin doğusundadır.**

- En kuzeyi (42° Kuzey) ile en güneyi (36° Kuzey) arasındaki kuş uçuşu uzaklık, yaklaşık **666 km'dir** (42° - 36°=6° 6x111 =666 km).
- En doğusu (45° Doğu) ile en batısı (26° Doğu) arasında, **76 dakikalık zaman farkı** vardır (45°-26°= 19° 19x4'=76').

- Orta Kuşakta yer aldığı için yıl içinde **dört mevsimi belirgin olarak yaşar.**
- **Kuzeyden esen rüzgârlar hava sıcaklığını düşürürken, güneyden esen rüzgarlar ise hava sıcaklığını arttırır.**

Özel Konum: Dünya üzerinde bir yerin veya bir ülkenin kıtalara, okyanuslara, denizlere, işlek ticaret yollarına, boğazlara ve komşularına göre konumu ile yer şekilleri ve yükselti özellikleri o yerin özel konumunu belirler.

Türkiye'nin Özel Konumunun Sonuçları

- **Üç kıtanın (Asya, Avrupa, Afrika) birbirine en yakın olduğu yerde bulunur.**
- **Üç tarafı denizlerle (Karadeniz, Ege Denizi, Akdeniz) çevrili bir yarımadadır. Marmara Denizi'ne sahiptir.**
- **Önemli ticaret yollarına ve boğazlara sahiptir (İstanbul ve Çanakkale Boğazları). Bu durum Türkiye'nin jeopolitik önemini artırmıştır.**
- Gelişmiş Avrupa ülkeleri ile zengin petrol yataklarına sahip Orta Doğu ülkeleri arasında yer alır.
- Ortalama yükseltisi fazladır (1132 m).
- Batıdan doğuya doğru gidildikçe yükselti artar.
- Dağlar genelde doğu-batı yönünde uzanır.
- Sıcaklık ortalamaları batıdan doğuya gidildikçe azalır.
- Yer şekillerinin çeşitli olması, farklı iklim tiplerinin görülmesine neden olur.

ÜLKEMİN GÜZELLİKLERİ HARİTADA

Dağ: Çevresine göre yüksekte kalan yer şeklidir.

- Bulunduğu yerde tek başına olanlara **tek dağ,** birbiri ardınca sıralananlara **sıradağ** denir. Erciyes Dağı tek dağdır. Toros Dağları birçok dağın birbiriyle bağlanmış olduğu sıradağlardır.
- Fiziki haritalarda dağlar **kahverengi renk** ile gösterilir.

Plato: Akarsular tarafından derince yarılmış ve çevresine göre yüksekte kalmış geniş düzlüklerdir.

- İç Anadolu'daki Obruk Platosu, Doğu Anadolu'daki Erzurum-Kars Platosu gibi.
- Fiziki haritalarda platolar **sarı** renkle gösterilir.

Ova: Çevresine göre alçakta kalmış düzlüklerdir.

- Kıyı ovalar alçak olduğu için **yeşil** renkle, iç kesimlerdeki ovalar biraz da yüksek olduğu için **sarı** renkle gösterilirler.

Vadi: Bir akarsuyun, yatağını yüzeye doğru aşındırarak oluşturduğu V biçimindeki yeryüzü şeklidir.

- İç Anadolu Bölgesindeki Ihlara Vadisi gibi.

Akarsu: Yağmur, eriyen kar suları ya da kaynak suyuyla beslenen; belirli bir yatak boyunca sürekli veya zaman zaman akan sudur. Kızılırmak, Yeşilırmak gibi

Göl: Karalar içindeki çukurluklarda biriken durgun su kütleleridir. Tuz Gölü, Van Gölü gibi

Tepe: Yüksekliği 500 metreyi geçmeyen yükseltilerdir.

Körfez: Denizin karaya doğru giren büyük ve geniş girintilerine denir. İskenderun Körfezi, Antalya Körfezi gibi

Koy: Denizin karaya doğru giren küçük ve dar girintilerine denir. Bademli Koyu gibi
Ada: Dört tarafı suyla çevrili olan kara parçasıdır. Kıbrıs adası gibi

Yarımada: Üç tarafı surlarla çevrili olan kara parçasıdır. Datça Yarımadası gibi

Delta: Bir ırmağın denize yaklaştığı yerde çatallanarak oluşturduğu üçgen biçimindeki birikintilerdir. Çukurova bir delta ovasıdır.

Bilgi 1:
- ✓ **Dünyanın her yerinde deniz aynı seviyededir**. Sıfır (0) metredir.
- ✓ Ovalar ve özellikle delta ovaları **tarıma** elverişliyken, platolar daha çok **hayvancılığa** elverişlidir.
- ✓ Ege Bölgesi'nde **kıyılar girintili çıkıntılı olduğundan** bölgede çok sayıda koy, körfez, burun, ada, yarımada bulunmaktadır.

Bilgi 2:
Ülkemizin fiziki haritasına baktığımızda
- Ortalama yükseltinin oldukça fazla olduğu,
- Yükseltinin batıdan doğuya doğru arttığı,
- Özellikle iç bölgelerde düzlüklerin geniş yer kapladığı ve iç bölgelerdeki ovaların yükseltilerinin de fazla olduğu,
- Ülkemizin sıradağları doğu-batı yönünde uzandığından, dağların Akdeniz ve Karadeniz Bölgesi'nde denize **paralel** olarak uzandığı, Ege'de denize **dik** olarak uzandığını görülür.

➢ Türkiye'deki **en yaygın yeryüzü şekli dağlardır.** Türkiye, Alplerden başlayıp Himalaya'ya kadar uzanan dağ kuşağının geçtiği bir ülkedir. Bu durum ülkemizde **yükseltinin artmasında ve engebeli arazilerin geniş yer kaplamasında** etkili olmuştur. Avrupa'nın ortalama yükseltisi 330 m iken Asya kıtasının ortalama yükseltisi 1010 m'dir. Türkiye'nin ortalama yükseltisi ise 1132 m'dir.

➢ Batı Anadolu'da **alçak ve ovalık yerler** fazladır. İç Anadolu'ya doğru gidildikçe yükseltinin arttığı ve geniş **plato alanlarının yaygınlaştığı** görülür. Türkiye'nin kuzey ve güneyindeki sıradağlar ülkemizin doğusunda birleşmesi **yükseltinin artmasına** neden olmuştur.

Yer şekilleri;
- Akarsularının uzunluğunu, akış hızını ve aşındırma gücünü etkiler.
- Ekonomik faaliyetlerin türünü etkiler.
- Nüfus ve yerleşmeyi etkiler.
- Tarım faaliyetlerini etkiler.
- Ulaşım faaliyetlerini etkiler.
- Yerleşme türünü etkiler.
- İklim ve bitki örtüsünü dolaylı olarak etkiler.

İklim: Bir yerde görülen hava olaylarının (sıcaklık ve yağış) uzun yıllar boyunca gösterdiği ortalama durumdur. İklim uzun süreli hava olaylarının ortalamasıdır.

Hava Durumu: Bir yerde görülen hava olaylarında kısa süreli meydana gelen değişikliklerdir. Hava durumu kısa süreli hava olaylarını yansıtır.

Klimatoloji: İklimi inceleyen bilim dalına denir.
Meteoroloji: Hava durumunu inceleyen bilim dalına denir.

Yurdumuzda çeşitli iklimler görülmektedir. Bunda;
- ✓ Ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması,
- ✓ Ülkemizin ılıman iklim kuşağında olması,
- ✓ Yükseltisinin batıdan doğuya artması
- ✓ Yeryüzü şekillerinin farklı olması gibi faktörler etkili olmuştur.

İklim, yaşantımızı belirleyen önemli bir etkendir.

Çünkü iklim;

- Tarım ürünü çeşitliliğini,
- Doğal bitki örtüsünü,
- Hayvancılık faaliyetlerini
- İnsanların ten(deri) renklerini,
- İnsanların yemek kültürünü,
- Su kaynaklarının azlığını ve çokluğunu,
- Ekonomik faaliyetleri
- Evlerin şekillerini ve ev yapım malzemelerini,
- Yerleşmeyi ve nüfusun dağılışını,
- Turizm etkinliklerini vb. etkiler.

İklim, insan hayatını etkiler. Giyinme biçimini, ısınma şeklini, konutlarda kullanılan malzemeyi, yemek kültürünü vb. etkiler.

İklim, bitki örtüsünü etkiler. Yağışların ve nemliliğin fazla olduğu kıyı bölgelerde ormanlar, yaz kuraklığının etkili olduğu iç bölgelerde bozkırlar, yükseltinin arttığı dağların üst kısımlarında ise çayırlar görülür.

İklim, ekonomik faaliyetleri etkiler. Tarıma elverişli ovalarda tarım, kıyılarda balıkçılık, dağlık alanlarda hayvancılık yapılır. Yaz mevsiminin uzun geçtiği yerlerde yaz turizmi, karın çok yağdığı yerlerde kış turizmi gelişmiştir.

Türkiye'de batı ve güney kesimlerde **Akdeniz iklimi**, iç kesimlerde **karasal iklim**, kuzey kesimlerde de **Karadeniz iklimi** görülür. Bu durumun en önemli nedeni yeryüzü şekillerinin ülke genelinde farklılık göstermesidir.

- **Nem (su buharı) bir yerdeki sıcaklığın fazla artmasını ve azalmasını engeller. Böylece sıcaklığın dengede kalmasını sağlar.** Karadeniz ve Akdeniz'de dağlar, kıyıya paralel uzandığı için kıyı kesimlerdeki nemin iç kesimlere doğru girmesini engeller.
- İç kesimlerde nemin az olması günlük ve yıllık sıcaklık farkını artırır. Bu durum ülkemizin geniş bir bölümünde **karasal iklimin** görülmesine neden olur. **Yazları sıcak ve kurak kışları soğuk ve kar yağışlı** geçer. Anadolu'nun doğusuna doğru yükseltinin artması sıcaklığın azalmasında ve iklimin daha sert geçmesinde etkilidir.

- Karadeniz'e kıyısı olan yerlerde nemliliğin fazla olması günlük ve yıllık sıcaklık farkının az olmasında etkili olur. **Her mevsim yağışlı** olan Karadeniz ikliminde **yazlar ılık, kışlar serin** geçer. Özellikle Karadeniz'in doğu kesimlerinde bulutluluk oranı çok yüksektir. Bu durum güneş enerjisinden faydalanmayı olumsuz etkiler.

- Ülkemizin Akdeniz, Ege ve Marmara Denizlerine kıyısı olan yerlerinde **Akdeniz iklimi** görülmektedir. Bu iklimde **yazlar kurak ve sıcak, kışlar ise ılık ve yağışlı** geçer. Nemin fazla olması günlük sıcaklık farkını azaltır. Yazların sıcak olması turizmi, kışların ılık geçmesi de seracılığı olumlu etkiler.

TÜRKİYE'DE SICAKLIK DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1. Enlemin Etkisi: Dünya'nın şeklinden dolayı, kutuplara gidildikçe güneş ışınlarının düşme açısı küçülür, atmosferde aldıkları yol uzar. Bu nedenle kutuplara gidildikçe sıcaklık azalır, ekvatora yaklaşıldıkça sıcaklık artar. Buna enlem etkisi denir.
Türkiye'nin güneyi ekvatora yakın olduğu için daha sıcaktır. Kuzeye gidildikçe sıcaklık azalır.

2. Rüzgârlar: Türkiye'de kuzeyden esen rüzgarlar soğuk, güneyden esen rüzgarlar ılıktır. Bu durum, ülkemizin kuzey yarımkürede yer aldığını gösterir.

3. Yükselti: Türkiye'de sıcaklıklar yükseltinin etkisiyle batıdan doğuya gidildikçe azalır. Çünkü doğuya gidildikçe yükselti artar.

4. Denizellik - Karasallık: Türkiye'de kıyılar iç kesimlerden daha sıcaktır. Kıyılarda denizler ılıtıcı etki yapar.

5. Bakı: Güneş gören yerlerin gölgelere göre daha sıcak olmasıdır. Türkiye'de güney bölgeler bakının etkisiyle daha sıcaktır.

6. Dağların Uzanış Yönü: Karadeniz ve Akdeniz'de dağlar kıyıya paralel uzandığı için denizin ılıtıcı etkisi iç kesimlere girmez. Ege Bölgesinde dağlar kıyıya dik uzandığı için ılımanlaştırıcı etki iç kesimlere girer.

TÜRKİYE'DE GÖRÜLEN İKLİMLER

Türkiye'de farklı iklimlerin görülmesinin nedenleri:
- ✓ Üç tarafı denizle çevrili olması
- ✓ Yükseltisinin fazla olması
- ✓ Ilıman (orta)kuşakta yer alması
- ✓ Yer şekillerinin çeşitlilik göstermesi

KARASAL İKLİM

- **Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlıdır.** Sıcaklık kışın 0 derecenin altına düşer.
- İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile Marmara Bölgesinin denizden uzak iç kesimlerinde görülür.
- Bitki örtüsü **bozkır**(step)dır. Bozkır ilkbahar yağışlarıyla yeşeren yaz sıcaklığı ile kuruyan ve sararan kısa boylu ot topluluğudur.
- **Buğday, şeker pancarı, arpa**, çavdar, mercimek gibi ürünler yetiştirilir.
- En çok yağış **ilkbahar**da düşer.
- **Konveksiyonel** (Yükselim) yağışlar görülür. İlkbaharda ısınan hava yükselir. Yükselen hava soğur ve içindeki nem yağmura dönüşür. Özellikle ilkbahar aylarında yaygın olarak görülür. Halk arasında Kırkikindi yağmurları olarak bilinir.

KARADENİZ İKLİMİ

- **Her mevsimi yağışlı** olup, yazları serin, kışları ise ılıktır.
- En fazla yağışı **sonbahar** aylarında almaktadır.
- Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimleri ile Marmara Bölgesi'nin Karadeniz kıyılarında etkilidir.
- Bitki örtüsü **orman**dır. Evler ahşaptan yapılır.
- **Çay, kivi, fındık, mısır** yetiştirilir.
- Yamaç yağışları (Orografik) görülür.

AKDENİZ İKLİMİ

- **Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlıdır.**
- Bu iklim Akdeniz ve Ege bölgesinin kıyı kesimleri ile güney Marmara Bölümü'nde etkilidir.
- Yağış en çok **kışın** düşer. Kıyı kuşağında kar yağışı ve don olayları nadiren görülür.
- Doğal bitki örtüsü **maki**dir. Makiler, her mevsim yeşilliğini koruyan, kışın yapraklarını dökmeyen, kısa boylu ağaç ve çalılıklardan oluşur. Mersin, keçiboynuzu, sakız, zakkum, zeytin, erguvan ve defne maki bitki örtüsüne örnek olarak gösterilebilir.
- **Turunçgiller, muz, zeytin, pamuk** yetiştirilir.
- **Cephe yağışları** etkilidir. Denizden gelen sıcak hava ile karadaki soğuk havanın karşılaşması ile kışın yağışlar olmaktadır.
- Evler taştan yapılır.

Fiziki ve beşerî özelliklerin sembol ve işaretlerle gösterilmediği boş haritalara **dilsiz harita** denir.

- Her iklimin sıcaklık ve yağış değerleri bölgenin bitki örtüsünün oluşmasında etkilidir. Karasal ikliminin etkili olduğu yerlerde ilkbahardaki yağışlarla yeşeren ve yaz kuraklığıyla sararan küçük boylu otlardan oluşan **bozkır** bitki örtüsü görülür. Karasal iklimin sertleştiği doğu illerimizde görülen yaz yağışları uzun boylu gür otlakların oluşmasında etkili olur.
- Karadeniz ikliminde her mevsim yağışlı olduğu için geniş **ormanlık** alanlar yer alır. Türkiye'de bitki türlerinin yarıdan fazlası Karadeniz ormanlarında yetişir.
- Akdeniz ikliminin bitki örtüsü ise **maki**dir. Kısa boylu bu çalılıkların en belirgin özelliği yaz kuraklığına dayanıklı olmasıdır.

ÜLKEMİN ZENGİNLİKLERİ HARİTADA

İnsanların yeryüzünde yaptıkları değişimleri inceleyen bilime, **beşerî coğrafya** denir. Beşerî coğrafya; **tarım, sanayi, ulaşım, turizm, nüfus, yerleşme ve kentleşme** gibi insan faaliyetlerini inceler.
Ülkemizin yeryüzü şekilleri, iklimi, jeopolitik konumu beşerî ve ekonomik coğrafya özelliklerini zenginleştirmiştir.
Türkiye'nin nüfus dağılışına bakıldığında nüfusun eşit bir şekilde dağılmadığı görülür. Anadolu'nun iç kesimlerindeki çoğu ilde nüfus az iken kıyı kesimlerinde fazladır.
Türkiye'nin doğal ve beşerî özellikleri yer yer değişim gösterdiği için nüfusun dağılışı da bu durumdan etkilenmiştir. Örneğin Samsun'da verimli arazilerin geniş olması nüfusun artmasında etkili iken Hakkâri'nin dağlık olması nüfusun az olmasında etkilidir.

- **Bir yerin, yerleşim yeri olarak seçilmesi fiziki ve beşerî faktörlere bağlıdır. Çünkü insanlar yerleşim yeri olarak, ihtiyaçlarını kolayca karşılayabilecekleri alanları seçerler.**
- **Toprağın verimli, iklimin elverişli olduğu, sanayi ve ticaretin geliştiği alanlar yoğun nüfuslanmışken;**
- **Yükseltinin fazla, iklim şartlarının elverişsiz ve ekonomik faaliyetlerin gelişmediği alanlar az nüfuslanmıştır.**

NÜFUS DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

DOĞAL (FİZİKİ) FAKTÖRLER

İklim: İklimin ılıman (ılık) olduğu yerlerde nüfus yoğundur. Ülkemizde denizin ılıman etkisinden dolayı nüfusun büyük kısmı Marmara, Ege, Karadeniz, Akdeniz kıyılarında toplanmıştır. Kışların sert ve uzun, yağışın az, karasal iklim şartlarının görüldüğü yerlerde ise nüfus azdır (tenhadır).

Yer Şekilleri: Ülkemizde dağlık ve engebeli alanlarda nüfus yoğunluğu seyrek, ovalarda ve tarıma uygun alanlarda nüfus yoğundur.

Yıldız Dağları Bölümü, Taşeli Platosu, Biga Yarımadası, Teke Yarımadası, Hakkâri Bölümü, Menteşe Yöresi gibi yerler ülkemizde yer şekillerinden dolayı nüfusun az olduğu alanlardandır.

Toprak Özellikleri: Toprakların verimli olduğu alanlar (**Çukurova, Gediz, Büyük Menderes, Bafra, Çarşamba ovaları**) yoğun nüfuslanmışken, toprakların çorak ve verimsiz olduğu (Tuz Gölü çevresi gibi) yerler az nüfuslanmıştır.
Yeraltı Kaynakları: Madenlerin ve enerji kaynaklarının işletilmesi için yoğun nüfusa ihtiyaç vardır. Bu nedenle yeraltı kaynaklarının işletildiği alanlarda nüfus fazladır. Zonguldak **(taşkömürü)**, Soma **(linyit)**, Batman **(petrol)** gibi alanlar bu tür yerlerdendir.

Su Kaynakları: Su insanlar için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Bu nedenle hem içme hem de tarım ve sanayide kullanılması nedeniyle ülkemizde birçok yerleşim yeri su kaynaklarının kenarında kurulmuştur.

BEŞERİ FAKTÖRLER

Sanayi: Sanayinin geliştiği yerlerde fabrikalar çoktur. Fabrikalar insanlara iş olanakları sağlar. Dolayısıyla sanayinin geliştiği yerler aynı zamanda nüfusun da fazla olduğu alanlardır. Çünkü sanayinin geliştiği yerler çok göç alır. Bu da nüfusun artmasına neden olur.

Ülkemize sanayiye bağlı olarak nüfusun yoğun olduğu yerler:
Çatalca–Kocaeli Bölümü, Bursa çevresi, İzmir, Zonguldak, Eskişehir-Ankara, Çukurova-Adana, İskenderun

Tarım: Tarımsal faaliyetlerin geliştiği ve yoğun olarak yapıldığı yerlerde nüfus fazladır. Ülkemizde tarım daha çok ovalarda yapılır.
Kıyı ovaları: Bafra ovası, Çarşamba ovası, Gediz ovası, Çukurova
İç ovalar: Konya ovası, Harran ovası, Adapazarı ovası, Bursa ovası gibi.

Turizm: Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerde yerleşme ve nüfus fazladır. Ülkemizde Ege ve Akdeniz kıyılarındaki merkezlerde nüfusun yoğun olmasının bir nedeni de turizm faaliyetleridir.

Ulaşım: Ülkemizde, yer şekillerine bağlı olarak ulaşımın kolay sağlandığı ve yolların kavşağında bulunan yerler sık nüfuslanmışken, ulaşımın zor sağlandığı yerler az nüfuslanmıştır.

İstanbul, Kocaeli, Bursa, Eskişehir, Ankara, Gaziantep ve Kayseri gibi illerde ulaşım rahat sağlandığı için ticaret gelişmiş, bu da nüfusun yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Ülkemizdeki Yoğun Nüfuslu Yerler
- ✓ Doğu Karadeniz kıyıları
- ✓ Marmara Denizi kıyıları
- ✓ Ege Bölgesi'nin kıyıları ile iç kesimlerdeki ovalar
- ✓ Antalya körfezi
- ✓ Çukurova çevresi

Ülkemizdeki Seyrek Nüfuslu Yerler
- ✓ Yıldız Dağları Bölümü (Kırklareli yöresi)
- ✓ Karadeniz Bölgesi'nin dağlık alanları
- ✓ Menteşe Yöresi (Muğla'nın kuzeydoğusu)
- ✓ Taşeli Platosu (Mersin-Antalya arası)
- ✓ Teke Yarımadası (Antalya'nın batısı)
- ✓ Tuz Gölü çevresi

TARIM: İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla toprağı işleyerek ürün elde etmesine **tarım** denir. Bu faaliyet, topraktan çeşitli ürünlerin elde edilmesinin yanı sıra hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerini de kapsar.

Türkiye fiziki ve beşerî coğrafya çeşitliliğinin fazla olduğu ender ülkelerden biridir. Türkiye'nin her yerinde ayrı bir doğal güzelliğin olması ekonomik faaliyetlerimizi de olumlu etkilemiştir. Ayrıca **farklı iklim tiplerinin görülmesi tarım ürünlerindeki çeşitliliği** artırmıştır. Buna bağlı olarak da tarıma dayalı sanayinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

HAYVANCILIK: Ekonomik değeri olan hayvanların üretilip, beslenmesi ve pazarlanması işlerine **hayvancılık** denir.

- ❖ Türkiye, **geniş çayır ve meralarıyla** hayvan yetiştirilmesine elverişli bir ülkedir.
- ❖ Ülkemizde hayvancılık faaliyetleri**, mera hayvancılığı ve ahır hayvancılığı** olarak ikiye ayrılır. Mera hayvancılığı doğa koşullarına bağlı olarak yapılan hayvancılıktır. Et ve süt verimi düşüktür. **En çok Doğu Anadolu Bölgesi'nde** yapılmaktadır.
- ❖ Ahır hayvancılığı yıl boyunca hayvanların ahırlarında beslenmesidir. En çok **Marmara Bölgesi**'nde yapılmaktadır. Ahır hayvancılığı daha çok sığır yetiştirilmesinde uygulanmaktadır.

Doğu illerimizde yükseltinin fazla olması da **kış turizmini** ve **hayvancılık** faaliyetlerini olumlu etkilemiştir. Hayvancılığın gelişmesi **et ve süt ürünleri**ne bağlı tesislerin açılmasını sağlamıştır.

Marmara'da ulaşımın gelişmesi t**icaret ve sanayi tesislerini** de artırmıştır.
Akdeniz ve Ege kıyılarımızda iklimin elverişli olması **seracılık ve yaz turizminin** gelişmesini sağlamıştır.

MADENLER VE ENERJİ KAYNAKLARIMIZ

Maden: Yeraltından çıkarılan ve ekonomik değeri olan maddelere "maden" denir.

1935 yılında yer altı maden kaynaklarımızı araştırmak için **Maden Tetkik ve Araştırma Enstitüsü MTA** kuruldu.

Enerji Kaynakları: İş yapabilme gücüne enerji denir. Enerji kaynakları yenilenebilir enerji kaynakları ve yenilenemez enerji kaynakları olarak 2'ye ayrılır.

Taşkömürü: Türkiye'de **Zonguldak** ve çevresinde çıkartılır. Demir-çelik fabrikalarında demirin eritilmesi için kullanılır.

Bor: Dünyada en çok Türkiye'de bulunmaktadır.
Balıkesir, Eskişehir, Kütahya ve Bursa'da rezervi bulunmaktadır. **Cam, ilaç, elektronik ürün, gübre yapımı ve roket yakıtı** gibi çok geniş kullanım alanları vardır.

Linyit: Türkiye'de en çok bulunan madenlerimizdendir.
Rezervi en çok bulunan illerimiz Manisa, Kütahya, Sivas ve Kahramanmaraş'tır. **Termik santrallerde, elektrik üretiminde ve konutlarda yakıt olarak da kullanılır.**

Boksit: Türkiye'de çıkarılan yer altı kaynaklarından biridir. **Alüminyum** yapımında kullanılır. Antalya ve Konya çevresinde yoğun olarak çıkartılmaktadır.

Bakır: Artvin, Kastamonu, Diyarbakır ve Elazığ illerinde rezervleri bulunmaktadır. Kolay işlenebildiği ve iletken olduğu için yaygın bir kullanım alanına sahiptir. **Elektrik ve elektronik alanında, süs eşya yapımında kullanılmaktadır.**

Petrol: Güneydoğu Anadolu'da çıkartılan petrol ihtiyacımızı karşılayamamaktadır. Motorlu araçlarda yakıt olarak kullanılır.

SU KAYNAKLARIMIZ

Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili olan iki ayrı yarımadadan oluşmaktadır. Bu durum akarsularımızın kısa boylu olmalarında etkili olmuştur.

Meriç ve **Asi** Nehirleri ülke sınırlarımızın dışından gelip ülkemizden geçerek çevremizdeki denizlere dökülür.

Fırat, Dicle, Aras, Kura, Çoruh nehirleri ise ülkemizden doğar başka ülkelerin topraklarında da geçer.

Kızılırmak, Yeşilırmak, Sakarya, Gediz, Göksu, Seyhan, Ceyhan nehirleri ise ülkemiz sınırları içinde akmaktadırlar.

Yükseltinin fazla olduğu yerlerde akış hızları fazla olduğu için üzerlerine **barajlar** yapılmıştır. Barajların dışında ise doğal göllerimizde vardır. Eğirdir, Burdur, Beyşehir gölü gibi göllerinin yoğun olarak bulunduğu bölgeye **göller yöresi** adı verilmiştir.

Yer altı suları, yer altında biriken ve topraktaki boşlukları doldurarak akan sulardır. Bu sular içme, kullanma, tarımda sulama, fabrikaların su ihtiyaçlarının temininde büyük önem taşırlar.

Bazı yer altı sularının yerin derinliklerden gelmesi sularının sıcak olmasına neden olmuştur. Bu sulara **kaplıca, ılıca** gibi adlar verilir.

ÇEVREMİZDE KİMLER YAŞIYOR?

İnsanlar, bulundukları bölgenin doğal ortamına uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bölgenin iklim özellikleri insanların yaşayışlarını büyük ölçüde etkilemiştir. Yeryüzünde farklı iklim tipleri bulunmaktadır. Bu iklim tiplerinde yaşayan insanların günlük yaşantıları da farklılık gösterir.

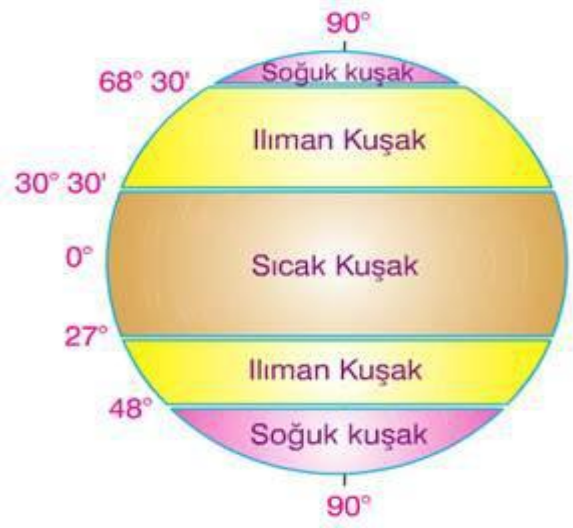

SICAK İKLİMLER

Ekvatoral İklim

- Brezilya, Amazon ve Kongo havzaları, Malezya, Filipinler ve Papua Yeni Gine'de görülmektedir.
- Güneş ışınları dik ve dike yakın geldiği için çok sıcaktır. **Yıl boyu ortalama sıcaklık 27 C dir.**
- **Her mevsim bol yağış alır**. Bu yüzden ağaçların boyları 45 metreye kadar yükselir.
- Ekvatoral iklimin görüldüğü yerlerde ağaçların fazla olması insanların evlerini ahşaptan yapmalarına sebep olmuştur.
- **Kakao, kauçuk, muz** ve ağaçlardan elde edilen kereste önemli gelir kaynağıdır.
- Bu iklim tipi günlük ve yıllık sıcaklık farklılıklarının en az olduğu iklimdir.
- Yıl boyunca **yüksek sıcaklık** ve **bol yağış** nedeniyle tropikal **yağmur ormanları** doğal bitki örtüsüdür.

Muson İklimi

- Asya'nın güneyi ve güneydoğusundaki Hindistan, Bangladeş, Japonya, Çin gibi ülkelerde görülür.
- **Yazın okyanus üzerinden gelen rüzgârlar, bölgede aşırı yağışlara,** aşırı yağışlar da su taşkınlarına neden olur.
- Muson ikliminde yağışların fazla olması **pirinç üretimini** kolaylaştırır. **Pirinç** su dolu tarlalarda yetişir. Bu bölgede tarım yaygın olduğu için nüfus yoğundur.
- Mobilya ve gemi yapımında **teak** adı verilen ağaçlardan faydalanırlar.
- Bu iklim tipinde **yaz mevsimi yağışlı, kış mevsimi kurak** geçmektedir.
- Yağışsız dönemde yaprağını döken ormanlar doğal bitki örtüsünü oluşturur.
- **Pirinç, çay en çok yetiştirilen** tarım ürünleridir.

Çöl İklimi

- Bu iklim tipinde **sıcaklıklar oldukça yüksek, yağışlar ise son derece azdır.**
- Arabistan yarımadası, Büyük Sahra Çölü, Avustralya'nın iç kısımları, Kızılkum, Karakum ve Taklamakan Çölleri bu iklimin görüldüğü yerlerdir.
- Bitki örtüsü bakımından oldukça fakirdir. Çoğunlukla **dikenli çalılar** ve **kaktüsler** görülür.
- Çöl ikliminin simgesi **hurma**dır. Yeraltı suyunun yüzeye çıktığı yerler olan **vaha**larda sulama ile pamuk, yer fıstığı, tahıl ve üzüm yetiştirilir.

ILIMAN İKLİMLER

Akdeniz İklimi

- ✓ Akdeniz iklimi dünyamızın 30 ile 40 enlemleri arasında yer alır.
- ✓ Akdeniz iklimi Akdeniz çevresindeki ülkelerde, ABD, Şili, Avustralya, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde görülür.
- ✓ **Yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlı geçer.** Yağışlar genellikle yağmur şeklindedir.
- ✓ Yağışlar en fazla kış mevsiminde olur. Kışın sıcaklık 0 °C'nin altına nadiren düşer.
- ✓ Doğal bitki örtüsü kuraklığa dayanabilen bodur çalılardan oluşan **maki**dir.
- ✓ Turunçgiller, zeytin, incir, pamuk, yer fıstığı önemli tarım ürünleridir.

Karasal İklim:

- **Yazlar sıcak, kışlar ise çok soğuk ve kar yağışlı geçer.**
- Denizden uzak karaların iç kesimlerinde görülmektedir.
- Yıllık sıcaklık farklılıkları oldukça fazladır. **Bitki örtüsü bozkır** (step) **dır.**
- Buğday, arpa, üzüm, elma, şekerpancarı yetiştirilen başlıca ürünlerdir.
- Karasal iklimin görüldüğü alanlarda küçükbaş hayvancılık yapılır. Koyun en çok yetiştirilen küçükbaş hayvandır.

SOĞUK İKLİMLER

Kutup İklimi:

- Dünyanın kuzey ve güney kutup noktalarına yakın olan yerlerinde görülür.
- Çoğu yer buzullarla kaplıdır. Çok soğuk olan bu bölgelerde insan yaşamı zordur.
- Yıllık ortalama sıcaklık -30 C ile -35 C arasındadır.
- **Bitki örtüsü yoktur. Tarım ürünleri yetiştirilemez.**
- Avcılık ve balıkçılık insanların önemli geçim kaynağıdır.
- Kışın buzdan ve balina kemiklerinden yaptıkları **İgloo** denilen kubbeli, geleneksel evlerde yazın ise çadırlarda yaşarlar.
- Kanada'nın kuzeyi, **Alaska, Grönland** ve **Sibirya**'nın doğusunda yaşayan yerli halka **Eskimo** denir. Eskimolar genellikle **Ren geyiği** derisinden yapılmış **kürklü ve kalın kıyafetler** giyerler. Böylece soğuk hava koşullarına karşı kendilerini korurlar. Ulaşımda ise köpeklerin çektiği **kızakları** kullanırlar.

Sosyal Bilgiler
Ders Notu + Yazılı + Test + Etkinlik + Bilgi Kartları + Online Testler
sosyalciniz.net

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

SOSYAL BİLİMLER VE TOPLUM

Bilim: Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, yöntem olarak deneye dayanan, mantıklı, düzenli ve sistemli bilgidir.
Bilim, **doğa bilimleri** ve **sosyal (toplum) bilimler** olarak ikiye ayrılır.
Fizik, kimya, biyoloji gibi doğa bilimleri dünyadaki canlı ve cansız varlıkları ve bunlarla ilgili olayları incelerken, **sosyal bilimler ise insanı ve toplumu konu edinmektedir.**

AR-GE: Yeni bir sistem, hizmet, ürün, yazılım vb. geliştirmek amacıyla tasarlanan yaratıcı projelere ar-ge yani araştırma ve geliştirme çalışmaları denir. Üniversiteler, araştırma kurum ve kuruluşları, sanayi sektörü, şirketler Araştırma ve Geliştirme çalışmaları yapılmaktadır.

İnovasyon: Farklı, değişik yeni fikirler geliştirmek ve bunları uygulamaktır. Başka bir ifadeyle bilim ve teknolojinin ekonomik ve toplumsal yarar sağlayacak şekilde yenilenmesidir.

Teknoloji: İnsanların hayatını kolaylaştırmak amacıyla geliştirdiği araç gereç ve bunlara ilişkin bilgilerin tümüne verilen addır.

- İçinde insan olan ve topluma ait olan bütün unsurların incelendiği bilim dalına **sosyal bilimler** denir.

Sosyal Bilimler: Toplum olaylarını, insanın sosyal ve kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adına **sosyal bilimler** denir.

- Sosyal bilimler; **tarih, coğrafya felsefe, psikoloji, sosyoloji, arkeoloji, antropoloji, ekonomi ve siyaset** gibi birçok bilim dalını içine alan geniş bir bilimdir.

Sosyal bilimler hayatımızın her alanında vardır. İnsan, hayatında yaşadığı değişim ve gelişimleri anlatabilmek için sosyal bilimlerden yararlanmak zorundadır.

Sosyal Bilgiler dersinde;

- Yaşadığımız çevreyi ve dünyayı tanırız.
- Tarihimizin sayfalarında gezinir, etkin vatandaş olma becerisi kazanırız.
- Sosyal bilimler, insanın insanla ve çevresiyle etkileşiminden doğan bilimler topluluğudur.
- Sosyal Bilgiler dersimizde Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarını, Türk ve İslam devletlerini öğreniriz. Tarihî şahsiyetleri tanır ve tarih bilimini öğreniriz.
- Tarihteki olayların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koyarak geçmişi ve günümüzü anlamamızı sağlarız.

Sosyal bilimleri oluşturan alanlardan bazıları

Nümizmatik: Paralar ve madalyonların üstünde yer alan yazı ve resimleri inceleyen bilim dalıdır.

- **Nümizmatik, paraların yeryüzünde dağılımı ve yayılım alanlarını ortaya koyarak coğrafyanın, tarihin, sanat tarihinin ve çeşitli devirlerdeki ticaret sistemlerini** inceleyen ekonomi tarihinin başlıca yardımcısıdır.
- Paraların üzerindeki yazılar, semboller ve desenler araştırmacılar için önemli bir kaynaktır. Paralar ve madalyonlar ilk çağın tarih ve kültürünün aydınlatılması, sanat, ticaret ve ekonomi alanlarında bilgi sahibi olunması açısından önemlidir. Çünkü ait oldukları devletin ekonomik durumu, sanat anlayışı, yazı ve dilleri, siyasi yapısı, bilimsel ve kültürel özellikleri, teknolojik gelişimi, yayılma alanı hakkında güvenilir bilgiler verirler.

Coğrafya: Coğrafya sayesinde yaşadığımız **çevrenin doğal özelliklerini** insan, doğal çevre etkileşimini ve bu etkileşim sonucu insanın ortaya koyduğu beşerî ve ekonomik faaliyetleri öğreniriz.

- Tarihteki savaşlarda ilk hedefler hep stratejik konuma sahip yerler olmuştur. Bu gibi yerleri savunmak veya almak için **bölgenin iklim şartlarını, arazinin engebe durumunu, matematik ve göreceli konumunu iyi bilmek** gerekmektedir. İyi bir komutanın bu bilgilere sahip olmasının ne kadar önemli olduğunu ispatlayan iki örnek:
- **Napolyon,** 24 Haziran 1812'de 420 bin kişilik ordusuyla çıktığı Rusya seferinde başarısız olmuştur. 50 bin kişiyle Fransa'ya geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu ağır yenilginin sebebi şiddetli kış şartlarıdır.
- **Alman ordusu** da II. Dünya Savaşı sırasında benzer bir olay yaşamıştır. Hitlerin emriyle Sovyet topraklarına giren Alman ordusu, Moskova önlerine geldiğinde kışın ilk kar fırtınası başlamıştır. Alman ordusu, üç hafta içinde Moskova önlerinde soğuk ve hastalıklardan dolayı 155 bin askerini kaybetmiştir. Şiddetli soğuk, silahların ve araçların işlevini kaybetmesine neden olmuştur. Alman birlikleri, ağır hava koşulları nedeniyle artık en büyük düşmanları olan kış soğuğuna yenik düşmüşlerdir

Arkeoloji: Arkeoloji **kazı bilimidir.** Eski kültür ve uygarlıklardan kalan her türlü alet, malzeme, ev eşyaları ve sanat eserleri gibi maddi kalıntıları inceler.

- Arkeoloji ile ilgilenen bilim insanlarına **arkeolog** denir. Kazı yöntemlerini kullanarak ortaya çıkardığı eserleri kültürel, sanatsal ve tarihsel yönden inceleyerek geçmişi aydınlatır.

Antropoloji: Farklı **toplumları ve kültürleri** karşılaştırmalı şekilde inceleyen ve insanların toplumsal ve kültürel davranışları hakkında genellemeler yapan bilim dalıdır.

Hukuk: **Toplumsal hayatı düzenleyen** hukuk kuralları ile iç içe yaşıyoruz. Toplumun genel yararını sağlamak için konulan **kanunların bütününe** hukuk denir. Bireylerin birbirleriyle, toplumla ve devletle ilişkilerini düzenler.

Ekonomi: İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan **üretim, dağıtım, tüketim** ve ticaret faaliyetlerini ve bunlarla ilgili etkinlikleri inceleyen bilim dalıdır.

Psikoloji: **İnsan davranışlarını** inceleyerek açıklamaya ve kişisel davranışları önceden tahmin etmeye çalışan bir araştırma, uygulama bilimidir.

Kronoloji: Geçmişte meydana gelen **olayların zamanını tespit ederek sıralayan** bilim dalıdır.

Filoloji: **Dillerin** tarihini gelişimini ve değişimini araştıran bilim dalıdır.

Sosyoloji: Toplumu inceleyen bilim dalıdır. Sosyal hayatımızda var olan sosyal gerçekleri, insanların meydana getirdiği grupları, grupların davranışlarını, sosyal kurumları ve toplumsal çevrenin düşüncelerimizi, duygularımızı, davranışlarımızı nasıl etkilediğini inceler.

- **Bilim ve teknoloji** alanında yapılan çalışmalar, insanlık için oldukça önemlidir. Her gün yeni bir buluşun haberini duyuyoruz. Her yeni buluş bir diğerinin altyapısını oluşturuyor. Teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler, ülkeleri bilim ve teknolojide çalışmalar yapmaya sevk etmektedir.
- Bilim ve teknolojinin üretimi ve kullanımı, **toplumların ekonomik seviyesini yükselterek** refah düzeyini artırmaktadır.

- **Atatürk,** bilim ve teknolojinin toplumsal gelişim için gerekli ve önemli olduğunu vurgulamıştır. Bilimsel düşünme becerisinin halk içinde yayılması için çaba harcamıştır. Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarından itibaren Türkiye'deki bilim ve teknolojinin gelişimine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla **sosyal bilimler** başta olmak üzere sağlık ve teknoloji alanlarında çeşitli kurumlar açılmıştır.

- **Türk Tarih Kurumu** (TTK), Atatürk tarafından **15 Nisan 1931** de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adıyla kurulmuştur. Kurumun adı 1935'te Türk Tarih Kurumu olarak değiştirilmiştir.
  Kuruluş Amacı: Türk milletinin zengin ve köklü bir tarihe sahip olduğunu ortaya çıkarmak, Türk tarihinin araştırılmasını sağlamak, Türklerin dünya uygarlığına yaptığı katkıları ortaya koymaktır.

- **Türk Dil Kurumu** (TDK), Atatürk tarafından 1932 yılında kurulmuştur.
  Kuruluş Amacı: Türk dilinin güzelliğini ve zenginliğini ortaya çıkarmak, dünya dilleri arasındaki saygınlığını arttırmak ve Türk dilini yabancı dillerin etkisinden kurtarmak amacıyla Türk Dil Kurumu kurulmuştur.

- **Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu** (TÜBİTAK), Türkiye'de bilim ve teknolojiyi teşvik etme, yönlendirme ve popülerleştirmeyi amaçlayan bir kuruluştur.1963 yılında kurulmuştur.

- **Türkiye Bilimler Akademisi**(TÜBA), 1993 yılında kurulmuştur. **Kuruluş amacı** Türkiye'de tüm bilim alanlarında; araştırmaları, bilimci kişiliğini, araştırıcılığı özendirmek, bu alanlarda emeği geçenleri onurlandırmak, gençleri, bilim ve araştırma alanına yöneltmek, Türkiye'deki bilimcilerin ve araştırmacıların toplumsal statülerinin yükseltilmesi ve korunmasına çalışmak, bilim ve araştırma standartlarının uluslararası düzeye çıkartılmasına yardım etmektir.

Ülkemizde bilim ve teknoloji alanında yapılan son çalışmalar:

Teknoparklar: Teknoparklar, üniversite-sanayi iş birliğiyle bilgiye ve ileri teknolojilere dayalı sanayi firmalarının güçlendirilmeleri amacıyla kurulmuşlardır.

Tübitak Bilim Fuarı: Millî Eğitim Bakanlığı ile TÜBİTAK arasında imzalanan protokol gereği öğrencilere farklı bilim dallarını tanıtmak, sevdirmek, merak uyandırmak amaçlanmış ve bu kapsamda bilim fuarlarının desteklenmesine karar verilmiştir. Her sene okullarda öğretmenler öncülüğünde bilim fuarları düzenlenmektedir.

Nanoteknoloji: Ülkemizde Ulusal Nanoteknoloji Merkezi, Bilkent Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur.

Bilgi: Nanoteknoloji günlük hayatta tekstil, sağlık, kimya sanayi vb. birçok alanda kullanılmaktadır. Örnek olarak çelikten on kat daha güçlü fakat çelikten daha hafif malzemeler geliştirerek, daha az yakıt tüketen deniz, kara ve hava taşıtları üretilmektedir.

Bilişim Vadisi: Bilişim Vadisi yaklaşık 3 milyon m2 bir alanda inşaatı devam eden bir projedir. Ülkemiz ve dünyada önde gelen bilim ve teknoloji firmalarını burada bir araya getirerek, Türkiye'yi bilişim sektöründe Ar-Ge ve inovasyon üssü hâline getirmeyi hedeflemektedir.

Otomotiv Sanayisi: TÜBİTAK bünyesinde, elektrik ile çalışan 4 prototip (model) araç geliştirilmiştir. Ar-Ge ve tasarım çalışmalarının yanı sıra üretim altyapısının kurulması tamamlanmış aracın çıkarılması, satış ve pazarlama faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi konularında da çalışmalar devam etmektedir.

İletişim ve Astronomi Çalışmaları: Ülkemizin uydu teknolojisinde çalışmaları hızla ilerlemektedir. Türkiye'nin daha önceki haberleşme uydularından farklı olarak millî imkânlarla geliştirilen TÜRKSAT 6A'nın yapımı ile Türkiye kendi haberleşme uydusunu yapabilen az sayıdaki ülke arasına katılacaktır.

Savunma Sistemleri: Savunma sanayinde millî üretim ile önemli projeler hayata geçirilmiştir. TÜBİTAK, dünyada sadece birkaç ülkede bulunan Yüksek Güçlü Lazer Sistemi Projesi ile millî lazer sistemlerini, altyapılarını ve lazer silahını geliştirecektir. Bununla birlikte Türkiye'nin en büyük savunma elektroniği kuruluşu olan ASELSAN, haberleşme, radar, elektronik savaş vb. alanlarda hizmet vermektedir.

Enerji Sistemleri: Enerji üretim ve iletim teknolojilerinin millî ve yerli imkânlarla geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Akıllı Şehirler: Ülkemizde, belirlenen pilot illerden başlamak üzere şehirlerimizin akıllı şehirlere dönüşümü planlanmaktadır. Akıllı şehir sistemiyle daha güvenli, ulaşımı daha kolay, trafikte bekleme süresi daha az ve daha temiz bir çevreye sahip şehirler oluşturulmaktadır.

ATATÜRK'ÜN BİLİM VE TEKNOLOJİYE VERDİĞİ ÖNEM

- **Mustafa Kemal Atatürk, bilimsel ve akılcı düşünceyi** Türk toplumunun bütün alanlarına hâkim kılmaya çalışmıştır. Kendi ifadesine göre " Akıl ve mantığın halledemeyeceği mesele yoktur."
- Akılcılığın zorunlu sonucu bilimselliktir. Bilimler, akıl yolu ile yapılan zihinsel çalışmalardan çıkar. Akıl ve bilim her türlü gelişmenin kaynağıdır.
- "...Hanımlar, beyler milletimizin siyasi ve toplumsal yaşamında, düşünce eğitiminde kılavuzumuz bilim ve fen olacaktır." sözüyle yapacağı çalışmalarda **aklı ve bilimi rehber alacağını** göstermiştir.

- Cumhuriyetin ilanından günümüze bilim ve teknoloji alanlarında önemli çalışmalar yapılmıştır.
- Üniversitelerin kurulması, yurt dışına öğrencilerin gönderilmesi Atatürk döneminin önemli gelişmelerindendir.
- Ülkemizde 1983 yılında bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Bunun sonucunda **Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu** kurulmuştur. Bu Kurul, bilim ve teknoloji politikalarının tespitinde önemli rol oynar.

Cumhuriyet döneminde birçok bilim insanı yetişmiştir. Bu bilim insanları arasında **İbrahim Refik Saydam, Osman Turan, Hulusi Behçet, Nüzhet Gökdoğan** gibi isimler sayılabilir.

- Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanındaki gelişimini, Cumhuriyetimizin kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar aldığı mesafeyi anlayabilmek için aşağıda verilen bazı bilim insanlarını ve çalışmalarını tanıyalım.

Osman Turan (1914-1978): Selçuklu tarihi ve medeniyeti araştırmalarıyla tanınan bilim insanıdır. 1941'de On İki Hayvanlı Türk Takvimi adlı teziyle doktor, 1944'te doçent, 1951'de de profesör oldu. Osman Turan, 1941'de yayınlanan "On İki Hayvanlı Türk Takvimi" adlı eseriyle tanındı. Eserlerinde **Selçuklu tarihini ve Türklerin dünya tarihine katkılarını** aydınlatmaya çalıştı.

Nüzhet Gökdoğan (1910-2003): Gök Mekaniği ve Astronomi ile ilgilenmiş bir de **gözlemevi** kurdurmuştur. Aynı zamanda 1948'de bazı öğretim üyeleriyle birlikte Türk Matematik Derneğini, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneğini ve Türk Astronomi Derneğini kurmuştur.

- Cumhuriyet Dönemi'nde önemli aşamaların kaydedildiği dallardan birisi de tıptır. Mustafa Kemal Atatürk tıbbın önemine sık sık işaret etmiştir. Bu dönemde hastaneler, sağlık ocakları, **Verem Savaş Derneği** gibi kurumlarla **Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü** kurulmuştur.

Prof. Dr. Gazi Yaşargil (1925-): Tıp bilimi ve tıbbın felsefi yönüyle yakından ilgilenen bir bilim insanıdır. Tıp biliminde sinir sistemi ve buna bağlı olarak Nöroşirürji (Beyin cerrahi) ile ilgilenmektedir. 1999 yılında **yılın beyin cerrahı** unvanını almıştır. Beyin, sinir ve damar ilişkisi üzerinde çalışmaktadır.

- Sağlık sektöründe ilaç ve ilacın kullanımı, **ilacın üretimi** ya da genel adıyla ilaç endüstrisi, Cumhuriyet sonrası ele alınan önemli konulardandır. Bu konuda büyük hizmetler verenlerden birisi **İbrahim Ethem** diğeri ise Süleyman **Ferit Eczacıbaşı**'dır.

Aziz Sancar (1946-...): Kazandığı **Nobel Ödülü** ile bizi gururlandıran Aziz Sancar önemli bir bilim insanıdır. Mardin'de doğan Aziz Sancar, tıp eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Amerika'ya gitmiş ve çalışmalarına orada devam etmiştir. **DNA onarımı** üzerine yaptığı çalışmalarla ün kazanmış, uzun yıllar boyunca kendisini bilime adamasının en büyük meyvesini **2015 Nobel Kimya Ödülü** ile almıştır. Aziz Sancar, ülkesinin ilerlemesi için yaptığı konuşmalarla insanların hayranlığını kazanmıştır.

BİLİM VE TEKNOLOJİDE DEĞİŞİM

Yapay Zekâ: Yapay zekâ, bir bilgisayarın veya bilgisayar kontrolündeki bir robotun çeşitli faaliyetleri zeki canlılara benzer şekilde yerine getirme işidir.

Bilgi: Jules Verne, 1865 yılında "Ay'a Seyahat" romanını yazdığında, "Ay'da yaşam var mıdır?" sorusu bilimsel olarak ele alınamaz bir soruydu. Çünkü oraya gitmek, örnek alıp incelemek gibi veri toplama olanakları hayal bile edilemiyordu. **Jules Verne, bu romanıyla bir hayal sundu.** Aradan geçen yaklaşık 100 yıl içerisinde bilim insanları bu soruyu bilimsel olarak cevaplayabilmek için gerekli bilgi ve donanıma sahip oldular. Jules Verne, **birçok teknolojik icadı hayal etmiş ve eserlerinde bu icatlara yer vermiştir.**

- **İnsanoğlu hayallerini gerçekleştirmek, merakını gidermek ve günlük hayatta karşılaştığı sorunları aşmak için sürekli çalışmıştır.** Bilim insanları, yeni buluşlar yapmış ve teknolojinin gelişmesini sağlamışlardır. Bu çalışmalar sayesinde bilim ve teknoloji günümüzdeki seviyesine ulaşmıştır.

- **Bilim ve teknoloji, hayatımızın her alanına girmiş durumdadır. Bilgisayarlar, akıllı telefonlar, üç boyutlu yazıcılar, tıbbi cihazlar, yazılımlar, elektrikli otomobiller** artık sadece gelişmiş ülkelerdeki tüketicilerin değil, hemen hemen herkesin kullanımına sunulmaktadır. Örnek olarak sürücüsüz araçlar tasarım aşamasındadır. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde insansız hava araçlarıyla teslimatlar yapılmaktadır.

- Günümüzde teknoloji hayatımızın önemli bir parçası hâline gelmiştir. Bu teknolojilerden biri **nanoteknoloji**dir.
- Örnek olarak ayakkabı sanayisinde nanoteknolojiden yararlanarak **ısı koruması sağlayan, tabanında insanı zinde tutan ve enerji sağlayan ürünler** elde etmek için çalışmalar sürmektedir.
- Tekstil alanında **hafif, kurşun geçirmeyen, leke tutmayan, mikrop barındırmayan ve yazın serin, kışın sıcak tutan kumaşlar** üretmek için de nanoteknolojik araştırmalar yapılmaktadır.
- Nanoteknolojiden yararlanarak hayatın her alanında kullanılan araç- gereç ve ürünlerde iyileştirmeler yapılabilecektir.
- Tıpta nanoteknoloji ile **hastalıkların önüne geçilebilecek, hücreler tamir edilebilecek ve yaşlanma yavaşlatılabilecektir**. Böylece ileri yaşlardaki birisi kendisini daha genç hissedebilecektir. Bir süper bilgisayar tarafından kontrol edilen ve vücudumuzun yapay bağışıklık sistemini oluşturacak nanorobot ordularının üretilmesi ile sağlam bir bağışıklık sistemimiz olabilecektir.

➢ İnsanların merak ettikleri konulardan birisi de gelecekte insanlığın nasıl bir hayat tarzına sahip olacağıdır. Şüphesiz geleceğin nasıl olacağını gösteren etkenlerden biri de teknolojik gelişmelerdir. Teknolojik gelişmeye bağlı olarak sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel değişmeler birbirini etkileyerek farklı bir dünya oluşturmaktadır.

➢ Ünlü fizikçi Einstein, "**Hayal gücü bilgiden daha önemlidir."** diyerek geleceğin mucitlerine yol göstermiştir.
➢ Hayal gücü, bilimsel araştırma sürecinin her basamağında önemlidir. Farklı fikirler üretebilmek, uygulanabilir çözümler sunabilmek, özgün sorular ortaya koyabilmek hayal gücü ile mümkündür.

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

- **Bilim merkezleri,** farklı yaş gruplarından ve farklı birikime sahip bireyleri bilimle buluşturur. Bilim ve teknolojiyi toplum için anlaşılır ve ulaşılır bir hâle getirmeyi amaçlar. Deneysel ve uygulamalı etkinlikler içeren ziyaretçilerini denemeye ve keşfetmeye teşvik eder.
- **Bilim merkezleri,** ziyaretçilere aktif şekilde gezebilecekleri, dokunabilecekleri, deneyebilecekleri sergiler ve dinamik ortamlar sunar. Günlük olaylara bilimsel bir bakış açısıyla yaklaşabilme yönünde bir ufuk açar.

- **TÜBİTAK,** bilim merkezlerinin toplumumuzda bilim kültürünü yaygınlaştırmak için son derece kritik bir rol üstleneceği öngörüsünden yola çıkar. Ülkemizde bu merkezlerin kurulmasını ve yıllar içinde sayılarının artırılmasını hedefler.
- Bilim merkezleri gibi kuruluşların gelecekte büyük buluşlara imza atacak bilim insanlarının yetişmesine önemli katkıları olacaktır.

BİLİMSEL ÇALIŞMA YAPIYORUZ

Sosyal Bilgiler dersinde, bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak nasıl araştırma yapılır?

1-İlgi ve yeteneğe göre konuyu belirlemek
Öncelikli olarak araştırılacak konu ya da incelenecek sorun belirlenir.
Örnek: Tarıma elverişli toprakların azalmasında erozyonun etkisi
2-Problemi ortaya koymak
Araştırma konusuyla ilgili olarak çözülmek istenen problemin çözüm yolları ortaya konulur.
Örnek: "Türkiye'deki tarım alanlarının azalmasında erozyonun etkileri nelerdir?"
3- Süreyi belirlemek: Araştırmanın hangi tarihler arasında tamamlanacağı belirlenir.
4- Konuyla ilgili kaynak taraması yapmak ve mevcut bilgi birikimini derlemek:
Kütüphaneye gidilerek kaynak taraması yapılır. Kaynaklar yazılı, sözlü ve görsel kaynaklar olarak ayrılır.

Sözlü Kaynaklar	Yazılı Kaynaklar	Görsel Kaynaklar
• İnsanlar	• Kitap, dergi, gazete, Genel • Ağ çıktısı, yazıtlar vb.	• Televizyon programları, görüntü, resim ve fotoğraflar.

➢ Kütüphanelerdeki kitaplar, bulunması ve kullanılması kolay olsun diye **Katalog Sistemi**'ne göre gruplandırılmıştır.

ZEKİ DOĞAN

Kütüphanede Araştırma Yaparken

- ✓ Araştırma için kütüphaneye gidildiğinde ilk olarak konunun içeriği ile ilgili bölüme geçilir.
- ✓ Burada alfabetik şekilde sıralanmış olan çekmecelerden kitap veya yazar isimleri katalog numaraları ile birlikte tespit edilir.
- ✓ Görevliye istenilen kitap ve yazarın adı katalog numarası ile birlikte verilir.
- ✓ Kitapları okurken aranılan bilgilere ulaşıldığında bilgi fişleri doldurulur. Bilgiler not alınır.
- ✓ Yapılan alıntılar tırnak (" ") içinde kullanılır.
- ✓ Notların altına konunun adı, yazarın adı, kitabın adı, cilt ve sayfa numaraları, basım yeri ve yılı yazılır.
- ✓ İnternetten kullanılacak ise "edu" ve "gov" uzantılı sitelerden araştırma yapılır. Bilgi alınan sitelerin adı ve erişim tarihi not edilir.

Kütüphanelerdeki katalog sistemine göre kitaplar

000 – Genel Konular
100 – Felsefe ve Psikoloji
200 – Din
300 – Sosyal Bilgiler
400 – Dil
500 – Doğa Bilimleri ve Matematik
600 – Teknoloji
700 – Sanat
800 – Edebiyat
900 – Tarih ve Coğrafya

5- Rapor oluşturmak

Farklı kaynaklardan toplanıp bilgi fişlerine aktarılan notlardan rapor oluşturulur.
Rapor metnini yazarken kullanılan bilgiler kimden ve hangi kaynaktan alınmışsa sayfa numaraları ile birlikte **dipnot** olarak gösterilir. Metnin en son kısmında ise **yararlanılan kaynaklar** sıralanır.

Dipnot: Metni yazarken alıntı yaptığımız kısımları nereden ve kimden aldığımızı gösteren notlardır. Alıntının yazıldığı sayfaların altına eklenir. Amaç emek ve bilgi hırsızlığı yapmamaktır. Yazarın adı, kitabın adı, alıntı yapılan sayfa numarası yazılır.

Kaynakça: Yararlandığımız kaynakların adını belirtmeye denir. Kitapların son sayfalarında gösterilir. Yazarın adı, kitabın adı, sayfa sayısı, basım tarihi ve yeri yazılır.

EMEĞE SAYGI DUYUYORUM

- **Fikir hırsızlığı** (korsan) sahibinden izin almadan kitap, film, CD ve DVD gibi fikir veya sanat eserinden çoğaltma yapılarak elde edilen ürünleri ifade eder. Telif hakları ihlali 1886 tarihli Bern Sözleşmesi'nden bu yana korsanlık olarak adlandırılmaktadır.

- **Korsan ürün:** Herhangi bir nesneden yapılan ve kopya niteliğine sahip her tür ürün, eğer hak sahibinin izni olmaksızın üretilmiş ise" **korsan ürün** olarak nitelendirilmektedir.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

- Ülkemizde **korsanla mücadele için** 17.01.1987 tarihinde İlim ve Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği,(İLESAM),
  Musiki Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM), Güzel Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (GESAM), Sinema Eseri Sahipleri Meslek birliği (SESAM) kurulmuştur.
- 2007 yılında ise toplumda telif kültür ve bilincinin yaygınlaştırılmasını sağlamak ve korsanlıkla etkin mücadele etmek için **Türkiye Basım Yayın Meslek Birliği** kurulmuştur.

- Eser sahibi, isterse buluş ve eserini devredebilir. İlgili kişi ve kuruluşlar bu eser ve buluşu çoğaltıp yasal yollarla ticaretini yapabilirler. Eser ve buluş sahibinin izni olmadan başkaları bu hakları kullanamazlar.

KORSAN İHBAR HATTI 176
Kültür ve Turizm Bakanlığı İletişim Merkezi

- Oluşturulan yeni bir eser ya da buluşun patenti veya telif hakkı alınmalıdır. Hangi alanda olursa olsun yeni bir buluş ve yöntem sahibi patent alabilir. Bu belgede ülkemizde "**Türk Patent ve Marka Kurumu"** tarafından verilmektedir.

Patent Hakkı: Buluş sahibinin ürününü belirli bir süre üretebilme, satabilme veya ithal edebilme hakkına **patent hakkı** denir. Bu hakkı gösteren belgeye de patent denir.

- Çeşitli kuruluşlar aracılığıyla eserler uluslararası alanda da korunmaktadır. Bu kuruluşlardan birisi de (WIPO) **Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü**'dür. Bu örgüt uluslararası fikri mülkiyet haklarının korunması, bilgi paylaşımı ve iş birliğine yönelik çalışmalar yapar. Bu kuruluşa Türkiye 1976 yılında üye olmuştur. Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü raporunda Türkiye en çok patent başvurusunda bulunan ülkeler arasında 25'inci sırada yer aldı.

- **Telif Hakkı:** Bir kişinin kendi fikri emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerindeki hukuki haklarıdır. Bu hak sayesinde ortaya konan eser, ancak sahibinin izniyle kullanılabilir ve yayılabilir.

- **Telif hakkı** sembolü "©" şeklindedir. Telif hakkı koruma süresi, eser sahibi yaşadığı sürece ve ölümünden sonraki 70 yıldır.

- Ülkemizde sanat eserleri, Anayasa ve kanunlarla güvence altına alınmıştır. Telif ve patent hakları saklı olan ürünler yasal yollardan temin edilmelidir.

1982 Anayasası MADDE 64- Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun bazı maddeleri

Madde 8: Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir.
Madde 14: Bir eserin yayımlanmasını, yayımlanma zamanını ve tarzını sadece eser sahibi tayin eder.
Madde 15: Eseri, sahibinin adı veya müstear (takma ad) adı ile yahut adsız olarak yayımlama hususunda karar vermek hakkı sadece eser sahibine aittir.
Madde 16: Eser sahibinin izni olmadıkça eserde veyahut eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değiştirmeler yapılamaz.
Madde 23: Bir eserin aslını veya çoğaltılmış nüshalarını kiralamak, ödünç vermek, satışa çıkarmak veya diğer yollarla dağıtmak hakkı sadece eser sahibine aittir.

EK BİLGİLER

BULUŞ: Mevcut bilgilerden yararlanılarak daha önce bilinmeyen yeni bilgilere ulaşmaya buluş denir. Yeni ürünler ortaya çıkarmak oldukça zordur. Bu nedenle başkasına ait herhangi bir ürünü yasadışı yollarla kullanmak ve çoğaltmak yasaktır.

KORSAN ESER: Çoğaltımı yasal yollarla yapılmayan ve piyasaya bandrolsuz sunulan eserlere korsan eser muamelesi yapılır.

BANDROL (DENETİM PULU)**:**
Kaset, Kitap, Cd, Vcd, Dvd, gibi süresiz yayınlarda telif ödemelerini ve eserlerin tescillerini kontrol altına almak için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilen baskılı minik etikete verilen addır.

BARKOD:
Her türlü ticaret malına konulabilen, o malla ilgili stok, fiyat gibi bilgileri içeren, değişen genişlikte çubuklar biçiminde, elektronik tarayıcıyla okunabilen simge.

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

KAREKOD:
Kare veya dikdörtgen biçimlerde basılabilen 2 boyutlu barkodun ismidir.

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI VE EKONOMİK FAALİYETLERİ

Ülkemiz **doğal ve beşerî kaynaklar** bakımından zengindir. Ülkemizde gerçekleştirilen **ekonomik faaliyetler** bu kaynaklara bağlı olarak gelişmiştir.

Doğal Kaynaklarımız
Topraklarımız, Sularımız, Madenlerimiz, Ormanlarımız, Turizm Kaynaklarımız

TOPRAKLARIMIZ

İnsanlık dünya üzerinde var olduğu ilk günden günümüze kadar toprağa bağlı kalmıştır. İnsanlar yüzyıllarca giydikleri, yedikleri, içtikleri ve barındıkları malzemeleri topraktan elde etmişlerdir.

- Toprak; **tarım, hayvancılık ve toprağa dayalı sanayinin(cam, çömlekçilik, seramik, kiremit, tuğla vb.)** vazgeçilmez doğal kaynağı olmuştur.
- Tarımsal faaliyetler günümüzden binlerce yıl önce yapılmaya başlanmıştır. Tarım günümüze kadar dünyada ve Anadolu'da çok önemli yere sahip olmuştur. **Sanayinin gelişmesi ve nüfusun artması tarım ürünlerine duyulan ihtiyacın artmasına sebep olmuştur.** Bu sebeple tarımda kullanılan yöntemler gelişmiş ve tarımsal üretim sürekli artmıştır.
- Topraklarımızın yaklaşık üçte birinde tarım yapılmaktadır. Aynı zamanda ülkemizde **çeşitli iklim tiplerinin görülmesi tarım ürünlerinin çeşitliliğini** artırmıştır.

Ülkemizde yetiştirilen tarım ürünlerini;

- **Tahıllar** (buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır, pirinç),
- **Baklagiller** (nohut, fasulye, soya fasulyesi, kırmızı mercimek, yeşil mercimek)
- **Sanayi bitkileri** (pamuk, tütün, şeker pancarı, ayçiçeği, çay, zeytin, haşhaş, keten-kenevir)
- **Meyveler**(fındık, üzüm, elma, incir) ve **sebzeler** olarak gruplandırabiliriz.

Tarımda Verimi Arttırmak İçin Alınan Önlemler
Gübreleme, Sulama, İlaçlama, Tohum Islahı, Zirai Mücadele, Pazarlama imkânlarının artırılması ve Modern tarım yöntemlerinin uygulanması vb.

- Ülkemizde özellikle İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde **sulama sıkıntısının fazla olması sebebiyle tarım alanları nadasa bırakılmaktadır.**
- **Nadas,** yarı kurak bölgelerde tarlanın sürülerek, suyunu biriktirmesi için bir yıl boş bırakılmasıdır. Toprakların nadasa bırakılmasını önlemenin tek yolu ise sulamadır.

Bilgi: Engebenin fazla olduğu Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde tarımda makine kullanımı sınırlıdır.

Ülkemizde tarımı destekleyen kurum ve kuruluşlar
T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Atatürk Orman Çiftliği, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Toprak Mahsulleri Ofisi, Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifleri, GAP İdaresi Başkanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ziraat Odaları ve Mesleki Örgütler.

Anız yakılması gibi bilinçsizce yapılan uygulamalar ise toprağa zarar verdiği gibi erozyona da sebep olmaktadır.

Ülkemizdeki ekonomik sektörler ve bu sektörlerin faaliyet alanları		
TARIM	**SANAYİ**	**HİZMET**
Bitkisel Üretim Hayvancılık Ormancılık Balıkçılık	Madencilik İmalat İnşaat	Ticaret Turizm Ulaştırma Sağlık Eğitim Güvenlik

- Temel tüketim ürünlerimizden olan tahıllar **buğday, arpa, mısır, pirinç** vb. den oluşmaktadır. **Tahıllar içinde en fazla yetiştirilen buğday, un ve makarna** sanayisinde kullanılır. Buğday ülkemizde Karadeniz'in kıyı kesimleri hariç her yerde yetiştirilebilmektedir. **Konya Ovası,** buğday üretiminde önemli bir yere sahiptir.

- **Yağışın bol olduğu Karadeniz kıyısı boyunca yetiştirilen mısır,** sulama imkânının gelişmesinden dolayı en fazla **Akdeniz** kıyı kesiminde yetiştirilmektedir. Mısır bitkisel yağ, çerez ve hayvan yemi sanayisinde kullanılır.
- **Yüksek sıcaklık, nem isteyen ve sulak alanlarda yetişen çeltik (pirinç)** ülkemizde en fazla **Edirne, Samsun, Balıkesir** vb. yerlerde yetiştirilmektedir.

- Fabrikada işlenerek yeni bir ürün hâline getirilen sanayi bitkilerinin ekonomik değeri fazladır. Bu tarım ürünlerinin ülke ekonomisine katkısı yüksektir. **Ülkemizde sanayi bitkilerinin en fazla yetiştirildiği yer Ege kıyılarıdır.**
- **Ayçiçeği, mısır, zeytin ve fındık** bitkisel yağ fabrikalarında ham madde olarak kullanılan tarım ürünleridir.
- **Ayçiçeği** en çok **Tekirdağ, Konya, Edirne** vb. yerlerde yetiştirilmektedir.
- **Zeytin** en çok **Aydın, Muğla, İzmir** vb. yerlerde yetiştirilmektedir.
- Sanayi bitkilerinden olan **Çay** en çok **Rize ve çevresinde** yetiştirilir.
- **Pamuk;** tekstil ve yağ fabrikalarında, şeker pancarı; şeker fabrikalarında işlenen ham maddedir. **Pamuk** en çok **Şanlıurfa, Aydın, Hatay** vb. yerlerde yetiştirilmektedir.
- **Şekerpancarı** en çok **İç Anadolu'da** yetiştirilmektedir.

HAYVANCILIK

- Toprağa dayalı diğer bir ekonomik faaliyet de hayvancılıktır. Hayvanlardan elde edilen **et, süt, yumurta** gibi ürünler insanların gıda ihtiyacını karşılamaktadır. Hayvanların yünü, derisi ve tüyleri de giyim alanında değerlendirilmektedir. Hayvanlar ülkemizde özellikle kırsal kesimde taşımacılıkta ve tarımda da kullanılmaktadır.
- Ülkemizde hayvancılık genel anlamda **büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvancılığı** olarak sınıflandırılır. Bunun yanında **arıcılık ve ipek böcekçiliği** de hayvancılık faaliyetleri arasında yer alır.

Hayvancılık faaliyetlerinin ülkemizdeki dağılımında **iklim, bitki örtüsü, yer şekilleri ve halkın ihtiyaçları** belirleyicidir.

Büyükbaş hayvancılık, gür otlakların bulunduğu yerlerde mera hayvancılığı şeklinde yaygın olarak yapılır.

- **Özellikle yaz yağışlarının etkisiyle otlakların ve çayırların geniş yer kapladığı Karadeniz'in doğu kıyısı ve Doğu Anadolu'da büyükbaş hayvancılık gelişmiştir.** Nüfusu fazla olan yerlerde yapılan hayvancılık türü de besi (ahır) hayvancılığıdır.
- **Nüfusun fazla olması ve pazarlama imkânlarının kolay olmasından dolayı besi hayvancılığı** en fazla Konya, İzmir vb. büyükşehirlerin çevresinde yapılmaktadır.

Küçükbaş hayvancılık, bozkır bitki örtüsünün yaygın olduğu yerlerde yapılmaktadır.

- Türkiye'de **küçükbaş hayvancılık en fazla İç Anadolu'da yapılmaktadır.**
- İç Anadolu'da **koyun ve tiftik keçisi** yetiştiriciliği yapılırken Akdeniz kıyı kesiminde ise **kıl keçisi** yetiştirilmektedir.

Balıkçılık, ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olmasından dolayı önemli bir ekonomik faaliyettir.

- Denizlerde kıyı balıkçılığı yapılırken, akarsularda ve göllerde tatlı su balıkçılığı yapılmaktadır.
- Ülkemizde **balıkçılık en fazla Karadeniz'de daha sonra Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz'de yapılmaktadır.** Ancak denizlerdeki kirlenme, zamansız ve usulsüz avlanma yöntemleri balıkçılığı olumsuz etkilemektedir.

Arıcılık, bal üretimi için **bitki çeşitliliği çok olan dağlık yerlerde yapılır.**

- Arıcılık ülkemizde **en fazla Ege kıyı kesiminde yapılmaktadır.** Muğla'da üretilen çam balının ve Rize'deki Anzer Yaylası'nda üretilen Anzer balının ekonomik değeri oldukça yüksektir. Doğu Anadoluda Hakkâri, Bitlis, Ardahan, Kars vb. yerlerde de bal üretimi yapılmaktadır.

Kümes hayvancılığı, et ve yumurta ihtiyacını karşılamak amacıyla nüfusu fazla olan yerlerde yapılan hayvancılık türüdür. İklim seçiciliği olmadığından ülkemizin her yerinde yapılabilir.

- Verimi yüksek olan **kümes hayvancılığı, nüfusun fazla olması ve pazarlama imkânlarının kolay olmasından dolayı en fazla Bolu, Balıkesir, Manisa vb. illerde yapılmaktadır.**

İpek böcekçiliği, ipek böceği yetiştirme ve kozasından ipek elde etme faaliyetidir. İpek böceği dut yaprağı yemek suretiyle beslenir.

- **Ülkemizde en fazla Bursa, Balıkesir, Bilecik çevresinde gelişmiştir.** Ayrıca ipek böceğinden elde edilen koza ile ipek kumaşı elde edilmektedir. İpekli dokuma sanayisi ise Bursa (Gemlik) ve İstanbul'da gelişmiştir.

SULARIMIZ

Su yaşamın temel ögesidir. İnsan bedeninin yaklaşık %70'i, Dünya'nın ise yaklaşık %75'i sudan oluşmaktadır. Aynı zamanda su insanların ekonomik faaliyetlerinde önemli bir yere sahiptir.

- Türkiye önemli yer altı ve yer üstü su kaynaklarına sahiptir. Ülkemizin **Akdeniz, Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi'**ne kıyısı bulunmaktadır. Ülkemiz **Fırat, Dicle, Kızılırmak ve Yeşilırmak** gibi önemli akarsulara sahiptir. Ülkemizin en büyük gölü olan **Van Gölü** dünyanın en büyük sodalı gölüdür.
- Ülkemiz jeotermal (sıcak su) kaynaklar bakımından dünyada yedinci, Avrupa'da birinci sıradadır. Ayrıca su kaynakları ülke ekonomimizde önemli bir yere sahiptir.

Sulardan **içmede, sulamada, balıkçılıkta, ulaşımda, spor, tatil, enerji üretimi** vb. yararlanılır.

- **Karadeniz su ürünleri avcılığında ilk sırada yer almaktadır.** Karadeniz'de en çok **hamsi** avcılığı yapılmaktadır. Türkiye'de su ürünleri yetiştiriciliği giderek artmaktadır. Son 10 yılda su ürünleri üretimi iki katına çıkmıştır. Su ürünlerinin çoğu ülke içerisinde tüketilmektedir. Ancak ihraç ettiğimiz su ürünleri de vardır. Eğirdir Gölü'nden elde ettiğimiz tatlı su ıstakozu (kerevit) ihraç ettiğimiz su ürünleri arasındadır.

- Ülkemizde **deniz ulaşımı ve ticareti** gelişen ekonomik faaliyetler arasındadır. Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan **İstanbul ve Çanakkale Boğazı** ülkemizde bulunur. Bu boğazlar dünya deniz ticareti ve ulaşımında önemli yere sahiptir.
- **İstanbul, İzmir, Mersin, İzmit, İskenderun (Hatay), Ereğli** (Zonguldak) limanları ülkemizde en çok ticaret yapılan limanlardır.

Tarım ve sanayide kullanılan su oranımız toplamda % 85'i bulmaktadır. Bu durum su kaynaklarımızın ülke ekonomisindeki yerini ortaya koymaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

Siirt, Diyarbakır, Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Batman, Mardin, Şırnak ve Şanlıurfa olmak üzere 9 ili kapsayan bir projedir. GAP bölgedeki su kaynaklarını özellikle de **Fırat ve Dicle** Nehirlerini etkili kullanarak sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel gelişmeyi içeren bir bölgesel kalkınma projesidir. Bu proje Cumhuriyet tarihimizin en büyük projeleri arasında yer almaktadır.

GAP'ın Bölgeye Etkileri

- ✓ GAP'tan sonra Şanlıurfa, kısa zamanda **pamuk** üretiminde **ülke birincisi** olmuştur.
- ✓ Projeyle yapılan barajlardan 7'si Türkiye'nin **elektrik ihtiyacının** üçte birini karşılamaktadır.
- ✓ **Pamuklu dokuma fabrikaları açılmıştır.**
- ✓ GAP Uluslararası Havalimanı açılmıştır.
- ✓ Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) açılarak özellikle kadın nüfusunun okuma-yazma oranı artırılmıştır.
- ✓ Bölgenin tarihî ve doğal güzelliklerinin fark edilmesini sağlamıştır.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

MADENLERİMİZ

- Türkiye maden üretiminde 132 ülke arasında 28. sırada, üretilen maden çeşitliliğinde ise 10. sıradadır.
- Dünyada ticareti yapılan 90 çeşit madenden 77'si Türkiye'de bulunmaktadır. Ülkemizde çıkarılan **demir, krom, bakır, boksit(alüminyum))** gibi madenler ülke sanayimizde önemli yere sahiptir.
- Ülkemizin en büyük 100 sanayi kuruluşundan 23'ü madene dayalı sanayi kuruluşlarıdır. Bunlar arasında da en çok demir-çelik fabrikaları bulunmaktadır.
- Ülkemizde maden ve taş ocakları kaynaklarını aramak, bulmak ve işletmeye uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla 1935'te Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleriyle **Maden Tetkik Arama Enstitüsü** (MTA) kurulmuştur.

Ülkemizde çıkarılan **taşkömürü, linyit, uranyum, toryum** gibi madenler enerji kaynağı olarak kullanılır.

- **Mermer, granit** gibi madenler de inşaat sektöründe kullanılmaktadır. Çıkarılan ve işlenen madenler, ülkemizin dış ticaretinde önemli yere sahiptir. **Bor, demir, bakır, mermer** ihraç edilen madenlerimizdendir.

- Dünya **bor madeni** rezervinin büyük bir kısmı ülkemizde bulunmaktadır. Bor madeni günlük hayatta kullandığımız birçok alet, eşya ve makinede kullanılmaktadır. Bor madeninin kullanım alanı bilimin ilerlemesi ve madenin değerinin anlaşılmasıyla her geçen gün artmaktadır.

Bor madeninin kullanıldığı bazı ürünler ve alanlar
Cep Telefonu, Jet-Roket Yakıtı, Bilişim Teknolojileri, Seramik Sanayi Cam Sanayi, Temizlik Ürünleri

ORMANLARIMIZ

- Dünyanın yaşanabilir olmasını sağlayan unsurlardan birisi de havanın içinde bulunan oksijendir. Dünyanın oksijen kaynağı da yeşil bitkilerdir. Yeşil bitkileri özellikle ağaçları içerisinde barındıran ormanlar adeta dünyanın akciğerleridir.
- Ağaçların nem tutma özellikleri aşırı ısınma ve soğumayı önler. Böylelikle ormanlar don, kuraklık, fırtına, sel ve heyelan gibi doğal olaylarının yıkıcı etkilerini azaltır.
- Mesire alanları ve millî parklar birer eğlenme ve dinlenme alanlarıdır. Ormanlar yabani hayvanlara barınak olma özelliğine de sahiptir.

Ülkemizde faaliyet gösteren **Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı** (TEMA) erozyonla mücadele etmektedir. "Türkiye Çöl Olmasın" sloganıyla yola çıkan TEMA her sene düzenlediği ağaçlandırma faaliyetleriyle ülkemizdeki orman alanlarını artırmayı hedeflemektedir.

Doğada meydana gelen yıkıcı olaylardan birisi de **erozyon**dur. Ormanlar toprağın verimli kısmının rüzgâr, yağmur, akarsu gibi etkenlerle süpürülmesini önlerler.

ZEKİ DOĞAN

Türkiye topraklarının yaklaşık %28'i orman alanlarıdır. Ülkemizde orman alanlarının yaklaşık %75'i kıyı kesimlerde yer almaktadır. Orman bakımından en zengin yerlerimiz Karadeniz kıyılarıdır. Orman varlığının en az olduğu kesim ise ülkemizin güneydoğusudur.

- Ormanlarımız ülkemizin sanayisi için de önemli bir ham madde kaynağıdır. **Kâğıt üretimi, mobilyacılık** gibi faaliyetlerde orman ürünlerinden faydalanılmaktadır. Bununla beraber ormanlar; **ilaç üretimi, arıcılık ve yakacak odun** üretimine de kaynak oluşturur.

TURİZM KAYNAKLARIMIZ

Ülkemiz turizm kaynakları bakımından oldukça zengindir. Bu turizm kaynaklarını gezmek, görmek ve bu kaynaklardan faydalanabilmek için her sene dünyanın farklı ülkelerinden milyonlarca turist ülkemize gelmektedir.
Son yıllarda ülke içinde yapılan turizm faaliyetlerinde artış gözlenmektedir. İnsanlar farklı yerlerdeki güzellikleri gezmek, görmek ve tanımak istemektedirler. Özellikle son zamanlarda kısa süreli yurt içi turizm turlarına ilgi giderek artmaktadır.

- **Doğal ve tarihî değerler bakımından oldukça zengin olan ülkemiz yabancı turist sayısı bakımından dünyada 6. sırada bulunmaktadır.**
- Sağladığı gelirler sebebiyle turizme ülkemizde **"bacasız sanayi"** denilmiştir.
- Turizm bazı bölgelerimizin temel geçim kaynağı hâline gelmiştir. **Açılan oteller, konaklama tesisleri, restoranlar ve işletmeler** halk için iş olanakları oluşturmuştur. Ayrıca yöre insanları kendi ürünlerini pazarlama imkânı bulmuşlardır.

- **Ülkemizde güneşlenme süresi oldukça fazla olan ve sahillerinin güzelliği göze çarpan Akdeniz ve Ege kıyıları ülkemizin en çok turist çeken kıyıları olmuştur.**

➢ **Pamukkale travertenleri** dünyada eşine rastlanılmayacak güzellikte bir turizm merkezidir.

➢ **Kapadokya** doğal güzelliği ve tarihî dokusuyla dünyanın dikkatini çeken turizm alanları içerisinde yer almıştır. Bölgede bulunan peribacaları, mağara evler, taş yapılar, yer altı şehirleri ve müzeler yılda milyonlarca yerli yabancı turisti çekmektedir. Bu yönüyle turizm bölgeye adeta can damarı olmuştur.

➢ Turizm kaynaklarını **doğal turizm kaynakları ve beşerî turizm kaynakları** olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

Doğal turizm kaynakları doğal etkenlerle oluşan kaynaklardır. Bu kaynaklar görsel güzelliği, sağlığa etkisi, dinlendirme gibi özellikleriyle ilgi çeken varlıklardır. Beşerî turizm kaynakları ise insan yapımı ya da insanın doğayı düzenlemesiyle oluşmuş kaynaklardır. Genellikle tarihî değeri olan bu kaynaklar insanların merak duygularını gidermektedir.

KAYNAKLARIMIZI DOĞRU KULLANIYORUM

İnsan nüfusu her geçen gün artmaktadır. Nüfusun artması kaynaklara duyulan ihtiyacın da artmasına sebep olmaktadır. İnsanlar ulaşım, iletişim, aydınlatma, ısınma gibi birçok gereksinimini karşılayabilmek için enerji kaynaklarına ihtiyaç duyarlar. Ancak enerji kaynaklarının hepsinin ömrü sınırsız değildir. Dünyada bilinen petrol kaynaklarının yaklaşık 50 yıl ömrü kaldığı düşünülmektedir. Yine doğal gaz rezevrlerinin yaklaşık olarak 50, kömürün ise 215 yıl ömrünün kaldığı tahmin edilmektedir. Bu tür fosil enerji kaynaklarına **yenilenemeyen enerji kaynakları** denilmektedir. Aynı zamanda nükleer enerji için kullanılan uranyum ve toryum gibi madenler de yenilenemeyen enerji kaynakları içerisindedir.

ZEKİ DOĞAN

Yenilenebilir enerji: Doğadaki kaynaklardan elde edilebilen ve doğa tarafından sürekli olarak yenilenen /tükenmeyen enerjiye denir.

Doğada varlığı sona ermeyen kaynaklara yenilenebilir enerji kaynakları denilmektedir. **Güneş, rüzgâr, su, dalga enerjisi, biyoenerji ve jeotermal enerji** yenilenebilir enerji kaynaklarıdır.

Ülkemizde en çok kullanılan enerji kaynakları doğal gaz ve petroldür. Ülkemiz tükettiği petrol ve doğal gazın büyük bir kısmını ithal etmektedir. Bu durum ülkemizin enerji tüketimi bakımından dışarıya bağımlı hâlde olduğunu göstermektedir.

➢ Ülkemizin birçok yöresinin **rüzgâr gücü** potansiyeli yüksektir. Yılın çoğunda rüzgârın etkisinde kalan Trakya yöresi, Marmara'nın güney kıyıları, Ege Denizi kıyıları, Akdeniz kıyı bölgeleri ve Sinop çevresi rüzgâr potansiyeli ile dikkat çekmektedir.

Jeotermal Enerji: Yeraltından çıkan yüksek sıcaklıktaki su buharından elde edilen enerjidir.
Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli oldukça yüksektir. Ülkemizin batısında yer alan **Denizli, Afyon, Uşak** gibi illerde bulunan **jeotermal** kaynaklar önemli potansiyele sahiptir. Nitekim **Denizli Sarayköy**'de jeotermal tesislerimizde elektrik üretimi yapılmaktadır.

Yenilenebilen enerji kaynaklardan biri de sudur. Daha çok dağlık alanlarda bulunan, su miktarı ve akış hızı fazla olan akarsuların su enerjisi (hidroelektrik) potansiyeli yüksektir. Ülkemizde birçok akarsu, bu potansiyele sahiptir. Ülkemizin birçok yerinde **hidroelektrik santrali** bulunmaktadır.

- Son yıllarda ülkemizde **biyoenerji** üretiminde artış vardır.

Biyoenerji: Bitkisel ve hayvansal atıklar kullanılarak elde edilen enerjiye biyoenerji denir.

- Biyoenerji tesislerinin kurulum maliyeti, diğer yenilenebilir enerji kaynaklarında da olduğu gibi yüksektir. Ancak kurulumdan sonra bu tesislerin masrafları oldukça azalmaktadır. Bu sebeple yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı yenilenemeyen enerji kaynaklarına göre daha ekonomiktir. İlerleyen yıllarda yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının giderek artacağı düşünülmektedir.

- Yenilenebilir enerji kaynakları arasında **dalga enerjisi** de bulunmaktadır. Ancak ülkemizdeki denizlerin dalga potansiyeli bu enerji tesislerini kurmak için yeterli değildir.

Yenilenemeyen enerji kaynakları: Kömür, petrol, doğalgaz gibi fosil yakıtlardan elde edilen ve bir gün tükenecek olan enerji kaynaklarına denir.

- **Yenilenmeyen enerji kaynaklarının fazla kullanımı** ya da bu kaynakların kullanımı sırasında yaşanan kazalar büyük doğa sorunların yaşanmasına sebep olabilir.

- **Petrol, kömür, doğalgaz** gibi fosil yakıtların yanması sonucunda ortaya çıkan gazlar atmosferin yapısının bozulmasına sebep olur. Bu durum **hava kirliliğine** sebep olabilmektedir. Hava kirliliği de astım gibi solunum hastalıklarına sebep olarak insan sağlığını tehdit etmektedir.

- Petrol dünyada en çok kullanılan enerji kaynakları arasındadır. Petrolün yer altından çıkarılması veya taşınması sırasında yaşanan **kazalar su ve toprak kirliliğine** sebep olmaktadır.

- **Su kirliliği** mercanların yok olması, balık ölümleri gibi su yaşamını olumsuz etkilemektedir. Toprak kirliliği ise tarıma ve doğal yaşama zarar vermektedir. Bu durum bitki, hayvan ve insan yaşamını tehdit etmektedir.

Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, aşırı avlanma, ormanların tahrip edilmesi, aşırı otlatma, sanayi tesislerinin denetlenmemesi ve plansız kentleşme gibi etmenler doğal kaynakların yok olmasına sebep olmaktadır.

Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi **kuraklık, hava kirliliği, su kirliliği, erozyon, heyelan, gıda yetersizliği ve küresel ısınma** gibi sorunlara sebep olmaktadır.

- Yaşanan tüm bu sorunlar insanları, doğayı ve hayvan yaşamını olumsuz etkilemektedir. Örneğin **küresel ısınma** sonucu dünyada buzullar erir. Bu durum kutup ayılarının neslinin tükenme tehlikesini ortaya çıkarır. **Kuraklık** sebebiyle birçok insan susuzluk ve açlık tehlikesiyle baş başa kalır. Bu tehdide karşı insanlar yaşadıkları yerlerden göç eder.

YATIRIM VE PAZARLAMA

- **Bir bölgenin iklimi, yer şekilleri, ulaşımı, nüfusu gibi özellikleri o bölgede yapılan ekonomik faaliyetleri ve yatırımları doğrudan etkiler.** Ülkemize baktığımızda farklı bölgelerde farklı coğrafi özelliklerin olduğu görülmektedir. Bu nedenle farklı bölgelerimizde farklı ekonomik faaliyetler ve yatırımlar gerçekleştirilmektedir.
- Örnek olarak yurdumuzda yer şekillerinin sade, sulama imkânlarının iyi olduğu yerlerde **tarımsal faaliyetler** gelişmiştir. Dağlık ve engebeli yerlerde **büyükbaş hayvancılık** gelişirken yer şekillerinin sade olduğu ve bozkırın yaygın olduğu yerlerde ise **küçükbaş hayvancılık** gelişmiştir.
- Ülkemizde bitkisel yağ fabrikası kurmak isteyen bir yatırımcı zeytinin bol olduğu Ege kıyılarında ya da ayçiçeğinin bol olduğu Trakya'da yatırım yapabilir.
- **Kâğıt ve mobilya** ile ilgili yatırım yapmak için ormanların çok olduğu Karadeniz kıyıları, et ve süt ile ilgili yatırım yapmak için ise hayvancılığın geliştiği Doğu Anadolu tercih edilebilir.
- **Tahılların** yetiştirildiği yerlerde un, makarna ve yem fabrikaları; şeker pancarının yetiştirildiği yerlerde şeker fabrikası kurulması uygundur.
- **Küçükbaş hayvancılığın** yapıldığı yerler dokumacılık sanayisinin kurulmasına uygundur. Deniz kıyılarında ve doğal güzelliklerin bulunduğu yerlerde konaklama alanında yatırımlar yapılabilir, ticari ve turistik işletmeler açılabilir.

Ülkemizde Yatırım Yapmak İçin Gerekli Olan Unsurlar

Ham madde
Sermaye
Ulaşım
Enerji
İş gücü
Teknoloji

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

VERGİLERİMİZ KAZANÇLARIMIZDIR

Devletimiz hak ve özgürlüklerimizi güvence altına almıştır. Bizim de devlete karşı sorumluluklarımız vardır. Bu sorumluluklardan birisi de vergi sorumluluğudur. Tüm hak, özgürlük ve sorumluluklarımız Anayasamızda yer almıştır.

- Vergiler ödeme şekillerine göre **dolaysız ve dolaylı vergiler** olarak ikiye ayrılmaktadır.
- Dolaysız vergileri vatandaşlar Genel Ağ üzerinden ya da vergi dairelerinden ödeyebilirler. Bu vergiler gelir ve servet üzerinden alınan vergilerdir.

- **Dolaylı vergiler** ise **satın aldığımız ürünlerden alınan vergilerdir.** Dolaylı vergiler ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Dolaylı vergilerin düzenli toplanabilmesi için bireyler alış verişlerinden sonra mutlaka fiş ya da fatura almaları gerekmektedir.

- Vergi devlet ile vatandaş arasındaki kuvvetli bir bağdır. **Vergi olmadan bir devletin ayakta kalması, milletin gelişmesi imkânsızdır.** Bu sebeple geçmişten günümüze tüm devletlerde vergi sisteminin bulunduğunu görmekteyiz.
- Ülkemizde de vergi mükellefi olan her vatandaştan gelirine göre vergi alınmaktadır. Devlet **ulaşım, eğitim, iletişim, sağlık, güvenlik, barınma** ve **şehirleşme** gibi halka sunduğu imkânların çoğunu halktan aldığı vergilerle karşılamaktadır. Ayrıca vergi devletin kalkınmasında oldukça önemli yere sahiptir.

- Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri ülkemizde çok büyük yatırımlar yapılmıştır ve gelecekte de yapılması planlanmaktadır. Bu yatırımlar ülkemizin modernleşmesi ve kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Verdiğimiz vergiler sayesinde ülkemizi geliştirecek ve kalkındıracak yeni projeler ortaya çıkacaktır.

NİTELİKLİ İNSAN GÜCÜ VE GELİŞEN EKONOMİ

Ekonominin en önemli kaynağı insandır. Sahip olduğumuz nüfus yapısı Türkiye ekonomisinin değişilmez ve temel unsurunu oluşturur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982)
Madde 49 - Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir

A**nayasamıza göre çalışmak hem bir haktır hem de bir vatandaşlık sorumluluğudur.** Meslek sahibi birey ürettikçe kazanır, kazandıkça kendine güvenir. Çalışan insan yaptığı üretim, ihracat ve verdiği vergiyle ülkenin kalkınmasına da katkıda bulunur.

Verilen ekonomik faaliyetlerin temelinde insan bulunmaktadır. Ancak bu mesleklere sahip tüm insanlar aynı verimliliğe sahip değillerdir. Aynı mesleğe sahip insanların bir kısmı diğerlerinden daha verimli çalışabilmektedirler.

Nitelikli İnsan: İlgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda iyi eğitim almış, alanında uzman kişilere "nitelikli insan" adı verilir.

- ✓ **Nitelikli insanlar** alanında iyi eğitim almış kişilerdir. Bu insanlar sadece yaptıkları işin okulunda eğitim almakla yetinmezler, bilgilerini, tekniklerini devamlı güncellerler.
- ✓ **Nitelikli insanlar** tasarruflu kişilerdir. Zamanı, kaynakları ve emeği israf etmezler. Geliştirdikleri yöntemler, kullandıkları araçlar onların ürünleri ve zamanı daha verimli kullanmalarını sağlar.
- ✓ **Nitelikli insanlar** aynı zamanda girişimci ruha sahiptirler. Gerektiğinde risk almayı bilip yeni projeler, iş alanları üretirler. Mücadelecidirler karşılaştıkları zorluklar karşısında kolay kolay yılmazlar.

Ülkelerin nüfus özellikleri ekonomik yapısına önemli bir etkendir. Genç nüfusa sahip ülkelerin ekonomik potansiyelleri oldukça yüksektir. Genç nüfusu nitelikli olarak yetiştirebilen ülkeler hızla kalkınır, ekonomisi gelişir. Bu amaçla ülkemizde son dönemlerde önemli çalışmalar yapılmıştır. Üniversite sayısının, eğitime verilen desteğin artırılması bu çalışmalara verilebilecek örnekler arasındadır.

MESLEĞİMİ BİLİNÇLİ ŞEKİLDE SEÇİYORUM

Meslek belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan sürekli iştir.

Bir insanın en önemli kararlarından birisi de meslek seçimidir. Meslek sadece ekonomik bir faaliyet değil aynı zamanda bir yaşam şeklidir. Bu sebeple meslek seçiminde birtakım hususlara dikkat etmek gerekir.

Meslek seçerken severek yapabileceğimiz meslekleri tercih etmeliyiz. Ayrıca seçeceğimiz meslek zamanın şartlarına uygun olmadır. Meslek seçerken öncelikle **ilgilerimizi, yeteneklerimizi iyi tanımamız daha sonra da seçmek istediğimiz meslek ya da meslekleri iyi araştırmamız gerekir.**

İnsanların ilgi, yetenek ve değerleri çok farklıdır. Aynı zamanda toplumun farklı ihtiyaçları bulunmaktadır. Bunun sonucunda meslekler ortaya çıkmış ve çeşitlenmiştir.

İnsanların sahip olduğu ilgi, yetenek ve değerler meslek seçiminde etkili olmaktadır.

- Örneğin canlılara ve doğaya ilgisi olan bir kişi zoolog, veteriner ya da ziraat mühendisi olabilir. İkna kabiliyeti yüksek bir kişi avukat, politikacı ya da gazeteci olabilir. Yardım etmeyi seven bir kişi de hemşire, psikolog ya da sosyal hizmetler uzmanı olabilir.
- Hızlı koşamayan birinin de atlet olmasını bekleyemeyiz. Fen bilimleri dersini sevmeyen birinin biyolog olması çok kolay olmaz. Bu sebeple meslek seçiminde meslekleri tanımak ve kişisel özelliklerimize uygun olup olmadığını bilmek çok önemlidir. Tercih edeceğimiz meslekler fiziksel, zihinsel ve duygusal özelliklerimize uygun olmalıdır.

- Her mesleğin belli bir eğitim süreci bulunmaktadır. Okul öncesi eğitimde ve ilköğretimde belli bir mesleki eğitim verilmemesine rağmen bireyi hayata hazırlayan temel yetenekler burada kazandırılır. Meslek seçimi daha çok ortaöğretim yıllarında şekillenmeye başlamaktadır.

- Ortaöğretimi bitiren bir kişinin tercih ettiği üniversite meslek seçiminde etkilidir. Örneğin mimar olmak isteyen bir kişinin ilköğretimi ve ortaöğretimi bitirdikten sonra mimarlık fakültesinden mezun olması gerekir.

- **Halk Eğitim Merkezleri** ve yerel birimler(belediyeler) aracılığıyla halka mesleki eğitim veren kurumlar da bulunur. **Çok Amaçlı Toplum Merkezleri** (ÇATOM), **Konya Meslek Edindirme Kursları** (KOMEK) bunlara örnektir.

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YÖNETİM BİÇİMLERİ

Devlet, bir toprak parçası üzerinde insanların örgütlendiği en büyük kurumdur.
Devlet bireylerin birlikte yaşayabilmeleri için kurallar koyan, ilişkilerinde bir düzen oluşturan, ihtiyaçlarını karşılayan ve onları tehlikelerden koruyan otoritedir.
Egemenliğin farklı biçimlerde kullanılması tarih boyunca devletlerin yönetilmesinde farklı yönetim şekillerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Demokrasi: Egemenliğin yani yönetme gücünün millete ait olduğu yönetim şeklidir.

- Demokrasi halkın seçme ve seçilme hakkını kullandığı ve kendisinin mecliste aracılar ile temsil edildiği bir yönetim anlayışıdır.
- Demokrasilerde halk, yöneticilerini kendisi seçer. Kişi hak ve özgürlükleri kanunlarla güvence altına alınmıştır. Egemenliğin kaynağı halktır.

Demokrasinin Temel İlkeleri

Eşitlik, tüm vatandaşların kanunlar önünde aynı haklara sahip olmasıdır.

Katılım, halkın yöneticilerini seçtikten sonra onların yönetimle ilgili kararlarını etkileyebilmesi ve gerektiğinde değiştirmesinde etkili olabilmesidir.

Çoğulculuk, farklı görüşlere, anlayışlara, inanışlara saygı gösterilmesidir. Farklı fikirlerin yönetime yansımasıdır.

Çoğunluk, seçimlerde en çok oyu alan kişinin ya da partinin ülkeyi millet adına idare etme hakkına sahip olmasıdır.

Millî egemenlik, yönetme yetkisinin millete verilmesidir. Millet bu hakkını doğrudan değil de milletvekilleri aracılığıyla kullanır. Buna temsili demokrasi denir.
Özgürlük, insanların anayasal ve yasal sınırlar içinde kalmak şartıyla başkalarının özgürlüğünü engellemeden istediklerini düşünebilmesi ve istediklerine inanabilmesidir.

YÖNETİM BİÇİMLERİ

Cumhuriyet: Cumhur sözcüğü halk, büyük kalabalık anlamlarına gelir. Cumhuriyet ise **halkın ülke yönetimde söz sahibi olduğu bir yönetim biçimidir.**

- Cumhuriyet yönetiminde demokrasinin temel ilkelerinden olan **milli egemenlik** ilkesi önemlidir. Yani **yönetme yetkisi halkın elindedir.** Halk seçtiği milletvekilleri aracılığı ile bu yetkiyi kullanıp ülke yönetimine katılır.
- **Devlet başkanı ve milletvekilleri kanunla belirlenen belli aralıklarla yapılan seçimle ve belli bir süreliğine iş başına gelir.** Yöneticiler görevlerinde ömür boyu kalamazlar. Halk yöneticilerinden memnun olmazsa seçimle bunları değiştirebilir.
- Cumhuriyet yönetim biçiminde bir kişinin ya da grubun değil, tüm halkın çıkarları önemlidir. Bu yönüyle cumhuriyette eşitlik ilkesi önemlidir. Herkes anayasaya ve yasalara uymak zorundadır.
- Demokrasi ilkelerinin uygulandığı cumhuriyet yönetimlerine demokratik **cumhuriyet** denir. Türkiye **demokratik cumhuriyet** yönetimini kabul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim biçimi adından da anlaşılacağı gibi **cumhuriyet** olarak belirlenmiştir.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

T.C. Anayasası 1982
MADDE 1 -Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Monarşi: Devleti yönetme yetkisinin tek/bir kişinin elinde olduğu yönetim biçimine monarşi denir. Bu kişi kral, padişah, sultan olarak adlandırılabilir.

- Kral ya da padişah ölene kadar ülkeyi idare edebilir. Halk yönetime katılamadığı gibi kanunların oluşturulmasında da söz sahibi değildir. Devletin memurları ve yöneticileri çalışmalarını yönetimi elinde bulunduran kişi adına yaparlar.
- **Suudi Arabistan, Katar, Bahreyn, Umman** gibi ülkeler monarşi ile yönetilmektedir.

➢ Herhangi bir ülkede hükümdar, yasaları hazırlayan ve milletin temsilcilerinden oluşan bir meclisi kabul etmişse bu idareye **meşruti monarşi** denir. Örneğin **İngiltere, Belçika, Danimarka** gibi ülkeler meşruti monarşi ile yönetilmektedir.

Oligarşi: Egemenliğin yani yönetme yetkisinin belli bir grubun ya da küçük bir azınlığın elinde olduğu yönetim şeklidir.

- Bu kişiler siyasi, askerî ve ekonomik açıdan ülkenin ileri gelenleridir. Halkın özgürlüklerini yeterince tanımazlar. Ülke yönetiminde görev alan diğer kişiler bunlar tarafından atanır.
- Günümüzde **Suriye** bu yönetim anlayışına sahiptir. Oligarşi ve monarşi yönetimleri geçmişte daha çok görülmüştür.

Teokrasi: Dinî kuralların devlet yönetiminde etkili olduğu yönetim biçimidir. Yani ülke dini kurallara göre yönetilir.

Yasama, yürütme, yargı güçleri dinî kurallara bağlı kalmak zorundadır. Devlet yönetiminde görev alanlar yaptıkları tüm işleri tanrı adına yaparlar. Bu nedenle yönetimde din adamlarının görüşleri etkilidir.

Güçler Birliği: Yasama, yürütme ve yargı yetkisinin tek kişide ya da kurumda olmasına güçler birliği denir.
Demokratik olmayan ülkelerde güçler birliği ilkesi uygulanır.

DEMOKRATİK DEVLET VE ORGANLARI

➢ **Ülkemiz yasama, yürütme ve yargı organlarının ayrı ayrı temsil edildiği demokratik bir devlettir.**

➢ **Demokratik devletlerde kuvvetler ayrılığı ilkesi uygulanır.**

➢ **Kuvvetler ayrılığı, devlet organlarının yetki ve görevlerinin ayrı ayrı kullanmalarıdır.** Kurumlar gücünü anayasa ve kanunlardan almaktadır.

➢ Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası olan 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye) savaş döneminde çıkartıldığı için tüm güçler Büyük Millet Meclisine (BMM) verilmiştir.

➢ 1924 Anayasası'nda kısmen kuvvetler ayrılsa da **tam anlamıyla kuvvetler ayrılığı 1961 Anayasası'nda ilk kez uygulanmıştır.** 1982 Anayasası'nda bu durum devam etmiştir.

➢ Günümüzde geçerli olan 1982 Anayasası'nın ilk üç maddesi değiştirilemez. İlk üç madde 4. madde ile koruma altına alınmış olup diğer bütün maddeler üzerinde değişiklik yapılabilir.

Anayasamızın Değiştirilemez Maddeleri

I. Devletin şekli

MADDE 1- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk millîyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti

MADDE 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.
Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır.

IV. Değiştirilemeyecek hükümler

MADDE 4- Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

- Demokratik ülkelerde ülkeyi yönetenler devlet içinde işlerin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için çeşitli görev ve sorumlulukları üç ana güce dağıtmıştır. Bunlar **yasama, yürütme** ve **yargı**dır.

Yasama: **Devletin yasa(kanun) yapma, değiştirme ve yürürlükten kaldırma yetkisidir.**

Yasama görevini tarih boyunca farklı güçler üstlenmiştir. Kralın ya da bir yöneticinin tek başına yasa koyduğu dönemden meclislerin halk adına yasa yaptığı bir döneme doğru gelinmiştir.

Yasama yetkisi

MADDE 7 - Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.

Anayasa'ya göre TBMM üyeleri genel oyla seçilen milletvekillerinden oluşur. Bu vekiller sadece seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil bütün milleti temsil ederler.

TBMM'nin görev ve yetkilerinden bazıları:

- Kanun yapmak, değiştirmek ve kaldırmak
- Para basılmasına karar vermek
- Genel ve özel af ilanına karar vermek
- Savaş ilanına karar vermek

Yürütme: **Meclis tarafından yapılan yasaları uygulama yetkisidir.** Başka bir ifadeyle kanunlar çerçevesinde ülkenin yönetilmesidir.

Devletin, toplumun ihtiyaçlarının karşılanması için hizmet vermesidir. Yürütme yetkisi Anayasa'da şu şekilde ifade edilmiştir:

Yürütme yetkisi ve görevi

MADDE 8 - Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

Püf bilgi: Ülkemizde 24 Haziran 2018'de yapılan seçimlerin ardından **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine** geçilmiştir.

Yürütmenin başında bulunan Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinden bazıları:

- ✓ Cumhurbaşkanı, devletin başıdır.
- ✓ Milletlerarası antlaşmaları onaylar ve yayımlar.
- ✓ Cumhurbaşkanı, yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir.
- ✓ TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Yargı: Toplum hayatında ortaya çıkan hukuka aykırılıkları belirleme, uyuşmazlıkları çözme ve yasalara uymayanları cezalandırmaktır.

Yargı hukuk devletinin en önemli güvencesidir. Yargının amacı hukuk düzeninin gerçekleştirilmesi ve korunmasıdır. Anayasa'ya göre Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Yargı yetkisi **bağımsız ve tarafsız mahkemeler**ce yürütülür. Bu durum Anayasa'da şu şekilde ifade edilmiştir:

Yargı yetkisi

Madde 9 - Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

Ülkemizde yargı yetkisi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, İdare Mahkemeleri... gibi çeşitli mahkemeler tarafından kullanılır.

- **TBMM yasama yetkisini anayasal çerçevede kullanır.** Devletin temel ilke ve kurallarına süreklilik kazandırmak amacıyla yasaların anayasaya uygunluğu yargı denetimine açık tutulmuş ve Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.
- **Anayasa Mahkemesi kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin Anayasa'ya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler.**
- Yürütme organı da görevlerini yerine getirirken Anayasa ve yasalara uymak zorundadır. Yönetenlerin yaptıkları işler de yargının denetimi altındadır.
- **Yapılan işlerin hukuka uygunluğunu Danıştay ve İdare Mahkemeleri** gibi **yüksek mahkemeler denetler**.
- Yasama, yürütme ve yargı güçleri görevlerini yapamaz ya da sorumluluklarını yerine getiremez hâle gelirlerse devletin düzeni bozulur. Bu da ülkeyi zor duruma düşürür.

Kuvvetler Ayrılığı: Devletin gücünün ve görevlerinin yasama, yürütme ve yargı organları arasında dağılmasına kuvvetler ayrılığı ya da güçler ayrılığı denir.

- Başka bir deyişle kuvvetler ayrılığı **yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirlerinin görev alanlarına müdahale etmeden ayrı ayrı çalışmasıdır.** Bu durum demokrasinin temel özellikleri arasında yer alır. Bu anlamda demokrasi bir kuvvetler dengesi olarak da karşımıza çıkar.
- Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Devleti **kuvvetler ayrılığı** ilkesini kabul etmiştir.

KARAR ALMA SÜRECİNDE BEN DE VARIM

Siyasi Parti: Siyasi görüşlerini ve programlarını devlet yönetimine uygulayabilmek için seçim yoluyla yönetime gelmeye çalışan teşkilatlara **siyasi parti** denir. Siyasi partiler yönetimin karar alma sürecini etkileyen önemli unsurlardan birisidir.

- Seçimlerde ülke yönetimine yani iktidara aday olan **partilerin çeşitliliği (çoğulculuk)** vatandaşların seçme alternatifini artırır. Bu durum sınıf başkanlığı seçiminde farklı öğrencilerin aday olması gibidir. Birkaç tane aday içinden en iyi hizmet yapacağına inandığımız adayı seçmek daha kolay olur.

- Siyasi partiler toplumun refahı için bazı çözüm önerileri sunarlar. Ülke yönetimine gelerek vatandaşların en yüksek refah düzeyine erişmelerini sağlamaya çalışırlar. Yöneticiler ile halk arasındaki bağlantıya katkı sağlarlar. Vatandaşların ülke yönetimi ile ilgili gelişmelerden haberdar olmasına yardımcı olurlar. Halkın düşüncelerini, isteklerini, şikâyetlerini doğrudan meclise

taşıyabildiklerinden yönetimin karar alma sürecini etkileyip kolaylaştırabilirler.

- Yönetimin karar alma sürecini etkileyen bir diğer unsur da sivil toplum kuruluşlarıdır.

Sivil Toplum Kuruluşu: Devletin dışında birtakım siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyetleri yürüten gönüllü kuruluşlara sivil toplum kuruluşu adı verilir.

Kısa ve yaygın söylenişi ile bu kuruluşlara **STK** denilir. STK'lar **dernek, vakıf, sendika** gibi isimlerle faaliyet yürütürler. Bu kuruluşlar insan haklarının ve özgürlüklerinin korunduğu demokratik ülkelerde gelişir.

Sivil toplum kuruluşları;

- Hukuk devleti uygulamalarını destekleyen ve demokratik hakların geliştirilmesine katkı sağlayan kuruluşlardır.
- Resmî kurumlardan bağımsız olarak çalışmalarını yürüten sivil toplum kuruluşlarının gelirleri üye aidatları ya da bağışlar ile sağlanır.
- **Üyeleri kâr amacı taşımazlar.**
- Üyelerin çalışmalarında **gönüllülük ilkesi** esastır. Bu kuruluşların temelinde dostluk, arkadaşlık, birlikte bir şeyler başarma duygusu gibi etkenler vardır.

Günümüzde STK'lar ekonomiden kültüre, eğitimden sağlığa hayatın her alanında çalışmalar yapmaktadır. Toplumun gelişmesinde, aydınlanmasında ve korunmasında, bazı sorunların çözümünde önemli bir rol üstlenmektedirler. Vatandaşlık bilincinin geliştirilmesine, kamuoyu oluşturmak suretiyle bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmaktadırlar. Bu nedenlerle **sivil toplum kuruluşları özellikle demokratik ülkelerde yöneticilerin karar alma sürecinde** dikkate alması gereken önemli bir unsurdur.

Medya: İletişim sürecinin en önemli organizasyon biçimi olan **gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet** gibi kitle iletişim araçlarına medya denir.

- Günümüzde kitle iletişim araçları teknolojik gelişmelerle birlikte hayatımızda daha fazla yer almaya başladı. Böylece medyanın hem **ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda toplumu etkileme gücü** hem de yönetimin karar alma sürecindeki önemi arttı.

- Günümüz koşullarında medya, insanları çeşitli yollarla etkileyip yönlendirebilmektedir. Bu nedenle medya yoluyla yayılan haberlerde yanlış yönlendirmelere karşı dikkatli olunmalıdır. Medyanın mesajını değerlendirip çözümleyen yani eleştirel bir gözle değerlendirip anlayan iyi bir **medya okuryazarı** olunmalıdır.

Medyanın topluma yönelik birtakım görevleri vardır. Bunlar:

- ✓ Toplumsal değer ve amaçların belirginleşmesine yardımcı olma
- ✓ Bilgi ve eğitim düzeyinin yükselmesine yardımcı olma
- ✓ Kültürün geliştirilmesine katkıda bulunma
- ✓ Bireyin eğlenmesine katkıda bulunma

Medya yöneticilerin yaptıkları işleri halka duyururken, halkın istek ve şikâyetlerinin de yöneticilere ulaştırılmasına katkı sağlar. Bu yönüyle demokratik ülkelerde yönetimin karar alma sürecinde etkili olur.

- Yönetimin karar alma sürecini etkileyen bir diğer önemli unsur da kamuoyudur.

Kamuoyu: Toplumun bir kısmının ya da bütününün herhangi bir konudaki kanaatlerine ya da fikirlerine kamuoyu denir.

Halkın düşüncelerinin ve fikirlerinin bir topluluk ile ifade edilmesi de bu kavramla açıklanır. **Kamuoyunun oluşmasında kitle iletişim araçlarının dolayısıyla medyanın etkisi çok büyüktür.**

- **Demokrasinin olduğu toplumlarda kamuoyu ortak bir bilinç oluşturarak toplumun sorunlarının duyurulmasına ve çözülmesine katkıda bulunur.** Demokrasilerde kamuoyu özgürce oluşur. Çünkü haberler ve fikirler bu tip ortamlarda özgürce tartışılabilir veya yayılabilir. Halka ulaşan bilgiler, haberlerin doğruluğu ve çok yönlü olması önemlidir. Kamuoyu tek yanlı etkiler ile oluşursa alınacak olan siyasi kararlar da tek yanlı olabilir. Bu durum demokrasilerde olması gereken çok sesliliği önler.
- **Demokrasilerde milletvekilleri** belli bir süreliğine seçilir. Halkın tamamını temsil ederek onlar adına karar alırlar. Bu nedenle **kamuoyunun düşüncelerini dikkate almak durumundadırlar.**
- Kamuoyu ülkeyi yönetenlerin de yönetilenler tarafından bir anlamda denetlenmesine olanak sağlar.

DEMOKRASİ HER YERDE

İnsanların farklı düşüncelere sahip olması birlikte çalışmalarına engel değildir. Tarihimize baktığımızda atalarımızın farklılıkları bir yana bırakıp vatan, bayrak, ülke gibi ortak değerler etrafında birleştiğinde başarılar elde ettiklerini görmekteyiz. Millî Mücadele yıllarında Büyük Millet Meclisindeki farklı görüşlere sahip milletvekillerinin vatanın düşmandan kurtarılması için ortak hareket etmesi buna güzel bir örnektir.

- Herhangi bir konuda karar alınırken insanların **fikirlerinin sorulması** onların görüşlerine değer verildiğini gösterir. Böyle bir ortamda alınan kararların uygulanma ihtimali artar.
- Bireysel, toplumsal, insani değerlere önem veren toplumlar daha mutlu olurlar. Seçimler demokrasilerde **bireylerin fikirlerini** yansıttığı için önemlidir.
- Demokratik toplumsal yaşam **eşitlik, hak ve adalet** üzerine kuruludur. Toplumsal düzenin korunması için insanların birbirlerinin hak ve özgürlüklerine saygı duyması, kurallara uyması ve adil olması gerekir. Bununla birlikte herhangi bir haksızlıkla karşılaşıldığında sessiz kalınmamalı, gereken başvurular ya da uyarılar yapılmalıdır.

Toplumsal Kurallar: İnsanların bir arada huzur içinde yaşayabilmeleri için belli bir düzene ihtiyaç vardır. Bu düzeni sağlayan bazı kurallar yazılıdır bazı kurallar ise yazılı değildir.

- Örneğin **görgü kuralları** yazılı değilken **hukuk kuralları** yazılıdır. Toplum hayatını düzenleyen hukuk kurallarına herkes uymak zorundadır.
- İnsanların hukuk sistemi içinde yasalara uygun bir hayat yaşamaları söz konusu olunca hak, özgürlük, eşitlik ve adalet kavramları ön plana çıkar

- Demokrasi bireylerin birbirlerine saygı duyduğu, düşüncelerini özgürce ifade edebildiği, yönetime katılabildiği bir toplumu amaçlar. Demokratik değerleri benimsemiş, **özgür, eleştirel düşünen bireylerden kurulu, eğitimli** bir toplum oluşturmayı hedefler.

Seçimde en çok oyu alan kişi ya da parti yönetime gelir. Böylece demokrasinin **katılım, seçme seçilme, çoğunluk, çoğulculuk** gibi temel ilkeleri uygulanmış olur.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

Şanlı Direniş

- Ülkemizde bazı dönemlerde darbeciler tarafından demokrasiye müdahale edilmiş, yönetime zorla el konulmuştur.
- Benzer bir müdahale girişimi **15 Temmuz 2016** günü yaşandı. Türk ordusunun içine sızmış, demokrasiyi özümsememiş terör örgütü mensupları tüm demokratik kuralları hiçe saydılar. Anayasal düzeni yıkarak ayrı bir hükûmet kurmak istediler. Millî iradeyi yok sayarak yönetime zorla el koymaya çalıştılar.
- 15 Temmuz gecesinde bazı terör örgütü mensupları Boğaziçi Köprüsü'nü ve önemli yolları tanklarla kapattılar. **Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a suikast yapmak istediler.**
- Ses hızını aşan uçaklarla halkı sindirip korkutmaya çalıştılar. Milletin vergileriyle alınan **uçaklarla ve helikopterlerle milletin üzerine ateş edip bombalar attılar.** Millî egemenliği temsil eden **Türkiye Büyük Millet Meclisini, Cumhurbaşkanlığı Külliyesini, polis karargâhlarını ve Millî İstihbarat Teşkilatının binalarını bombaladılar.** Ancak Anayasa'ya göre Başkomutan olan Cumhurbaşkanı'nın çağrısına uyan halk egemenliğine, bağımsızlığına, vatanına, bayrağına sahip çıkarak sokaklara döküldü.

- Ellerine Türk bayrağını alıp darbecilerin toplarına, tüfeklerine, tanklarına, uçaklarına karşı direndi. Bombalara, mermilere göğüs gererek mücadele etti. **Türk milletinin bağımsız yaşama arzusunu yok sayanlara ders vererek Kuvayı millîye ruhunun yok olmadığını, yaşadığını yeniden ispat etti.**

O günü unutmamak, o günün şanlı direnişini ve ruhunu gelecek nesillere aktarmak amacıyla **15 Temmuz "Demokrasi ve Millî Birlik Günü"** olarak kabul edildi.

HAKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ GÜVENCEDE

İnsan hakları; doğuştan sahip olduğumuz ve insanca yaşayabilmemiz için gerekli olan haklardır. Haklarımızdan **vazgeçemeyiz** ve bunları **devredemeyiz.**
Temel haklar ve sorumluluklar anayasa ile güvence altına alınmıştır. Temel hakların ve sorumlulukların korunmasında en etkili güç devlettir. Hak ve sorumlulukların devlet tarafından anayasalarla koruma altına alındığı toplumlarda bireyler kendilerini daha güvende hisseder. Hak ve özgürlüklerimizin ihlali ile ilgili bir sorunla karşılaştığımızda demokratik haklarımızı kullanıp gerekli kurumlara başvurabilir ve görevli kişilerle iletişime geçebiliriz.
Anayasamıza göre temel hak ve hürriyetlerin niteliği şu şekilde belirtilmiştir:

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği
MADDE 12 – Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Anayasamızda temel haklar ve ödevler üç ana başlıkta yer almıştır:

- Kişi Hakları ve Ödevleri
- Sosyal ve Ekonomik Haklar ile Ödevler
- Siyasi Haklar ve Ödevler

Yaşama Hakkı: En temel hakkımız yaşama hakkıdır. Çünkü bu hakkımız olmadan diğer haklarımızı kullanamayız.

Kişi Dokunulmazlığı Hakkı: Kişinin kendi isteği olmadan ya da yasalarla belirtilen durumlar dışında vücut bütünlüğüne

dokunulamaz. Kişinin üzerinde rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneyler uygulanamaz.

Özel Hayatın Gizliliği: İnsanların kendine özel eşyaları, ailesi ya da bir yaşamı vardır. Özel hayatımızda başkaları ile paylaşmak istemediğimiz bilgiler ya da olaylar olabilir. Hiç kimse bize ait bilgileri ya da durumları araştırmaz.

Konut Dokunulmazlığı: Anayasa'ya göre kimsenin konutuna kanuni zorunluluklar dışında izinsiz girilemez.

Haberleşme Hürriyeti: Özel yaşamın bir parçası olan haberleşme özgürlüğü ve haberleşmenin gizliliği güvence altındadır. Yasal haller dışında kimsenin telefonunun dinlenememesi bu özgürlükle ilgilidir.

Sosyal ve ekonomik haklar ve ödevlerden bazıları

Eğitim ve Öğrenim Hakkı: Ülkemizde 12 yıllık zorunlu eğitim uygulanmaktadır. Hiç kimse kişilerin bu hakkını kullanmasını engelleyemez. Herkes kişisel özelliklerine, isteğine ve başarılarına göre çeşitli okullarda okuyabilir. Eğitim hakkı engellenemez.

Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması Hakkı: Devlet, herkesin hayatını, sağlıklı bir şekilde sürdürmesini sağlayabilmek için sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Düzenli ve temiz bir çevre oluşturmak sadece devletin görevi değil hepimizin görevidir.

Siyasi haklar ve ödevlerden bazıları

Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı: Demokrasinin temel ilkelerinden olan seçme seçilme yani ülke yönetimine katılmak en temel vatandaş haklarındandır. Ülkemizde milletvekili seçme ve seçilme yaşı 18'dir. Aynı düşünceye sahip bireyler siyasi partiler kurarak görüşlerini ülke yönetimine yansıtma hakkına sahiptirler.

Vatan Hizmeti ve Vergi Ödevi: Askerlik yapmak, vergi vermek, kanunlara uymak ve seçimlerde oy kullanmak vatandaşlık görevlerimizdendir.

Dilekçe Hakkı: Karşılaştığımız herhangi bir sorunun çözümü için yetkili makamlara dilekçe ile başvurabiliriz. Bu uygulama kurumlar ile vatandaş arasındaki en etkili ve resmi iletişim biçimidir. Hiç kimse bu hakkımızı kullanmamızı engelleyemez.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz

DÜNDEN BUGÜNE TÜRK KADINI

- Eski Türklerde kadına büyük değer verilirdi. Devlet yönetiminde hakanın yanında eşi olan **hatun** da etkili idi. Öyle ki emirnameler "Hakan ile hatun emrediyor ki..." diye başlardı.
- Hakan ile hatun yabancı ülkelerin temsilcilerini beraber kabul ederdi. Hatun çeşitli törenlerde, siyasi meclislerde hakanın yanında bulunurdu.
- Hatun gerektiğinde **"Türkan"** unvanı ile devleti idare ederdi.
- Ordu-millet anlayışına sahip Türklerde kadın savaş zamanında asker olarak da görev alırdı.

- Türkler Müslüman olduktan sonra da hatunlar önemli bir konumdaydı. **İlk Müslüman Türk devletlerinde** hatunların özel askerî birliklerinin olması bu durumu

kanıtlar. Kadınların siyasi ve sosyal hayattaki önemli rolleri Anadolu'da da sürmüştür.

- **Türkiye Selçukluları** döneminde kadınlar önemli rol oynamıştı. Anadolu Selçuklularında I. Kılıçarslan'ın hanımı Ayşe Hatun, II. Kılıçarslan'ın kızı Gevher Nesibe Hatun toplumda sözü geçen kadınlardandı.
- Kadınların teşkilatlanıp gelişmesi için Ahi Evran'ın eşi **Fatma Bacı**, dünyanın ilk kadın teşkilatı olan **"Bacıyan-ı Rum"** teşkilatını yani "**Anadolu Kadınlar Birliğini** "kurmuştu.

- Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın kızı Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine Kayseri'de **Gevher Nesibe Darüşşifası** (hastane) yaptırılmıştır. Burası aynı zamanda bir **tıp medresesidir.**

- Osmanlı padişahı III. Selim'in annesi olan **Mihrişah Sultan** da büyük bir hayırseverdi. 1793'te başlattığı İstanbul'un Eyüpsultan ilçesindeki imaret (aşevi), sebil (parasız su alınan çeşme), mektep, türbe ve çeşmelerden oluşan yapının inşası 1796 yılında tamamlanmıştır.
- Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'ndeki bu örnekler kadınların sosyal hayattan uzak olmadıklarını, önemli çalışmalar yaptıklarını gösterir. Kadınlarımız zor zamanlarda da gereken fedakârlığı göstermekten çekinmemişlerdir.

Türk kadını Millî Mücadele'nin yaşandığı dönemde de büyük fedakârlıklar yapmıştır. Ordu-millet anlayışının yeniden canlandığı o tarihlerde **Anadolu Kadınları Müdafaai Vatan Cemiyeti** gibi kadın dernekleri kurmuşlardır. Gerektiğinde cephede de yer almaktan çekinmemişlerdir.

- **Kara Fatma** (Fatma Seher Erden) Erzurum'da dünyaya gelmiş, Balkan Savaşı'na ve I. Dünya Savaşı'na katılmıştır. Kocası da Sarıkamış Harekâtı'nda şehit düşmüştür. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra yılmamış, mücadeleye devam etmiştir. İzmit dolaylarında Yunanlılara karşı savaşmış, Bursa'nın kurtuluşunda görev almıştır. Üsteğmenliğe terfi ettikten sonra kendisine verilen maaşı Kızılaya bağışlamıştır.

- Millî Mücadele yıllarının fedakâr Türk kadınlarından birisi de **Şerife Bacı**'dır. 1921 yılının en şiddetli soğuklarının yaşandığı günlerde İnebolu'dan Ankara'ya cephane taşımıştır. Çok zor şartlarda güçlükle ilerleyerek cephaneleri askerlere teslim etmesine az bir mesafe kala yolda donarak şehit olmuştur.

- Kadınlar, Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından çıkarılan **Medeni Kanun**'la (1926) sosyal, ekonomi, hukuk alanlarında önemli haklara kavuştular. Bunun ardından toplumsal hayata katkıları artarak devam etti.

Kadınların Siyasi Haklarına Kavuşması

- Türk kadını **1930** yılında **belediye seçimlerine** katılma hakkı elde etmiştir. **1933** yılında **muhtarlık** seçimlerine katılma hakkı, **1934** yılında **milletvekili seçme ve seçilme hakkı** verilmiştir.
- Kadınlar Bulgaristan ve Fransa'da 1944 yılında, İtalya'da 1945 yılında, İsviçre'de 1971 yılında siyasi haklarını elde etmiştir.

Türkiye'de kadınların milletvekili seçilme hakkını elde etmesinin ardından Meclise 18 kadın milletvekili girmiştir.

Siyasi alanda çalışmalar yapan kadınlarımızdan bazıları şunlardır:

- **Esma Nayman** (İlk kadın milletvekillerinden)
- **Sadiye Ardahan** (İlk Kadın Belde Belediye Başkanı)
- **Gül Esin** (İlk Kadın Muhtar)
- **Türkan Akyol** (İlk kadın bakan)
- **Tansu Çiller** (İlk Kadın Başbakan)

Toplumun vazgeçilmez ve eşit bireyleri olan kadınlar birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedir.

- Kadına karşı şiddet, cinsiyet ayrımcılığı bunlardan bazılarıdır. Kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik zarar veren ya da verebilecek eylemler kadına yönelik şiddet olarak tanımlanır. Kadınlara yönelik şiddet kabul edilemez bir davranıştır. Aynı zamanda bir insan hakları ihlalidir.

Bunları Biliyor musunuz?

Alo 183 çağrı merkezi aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme sağlayan bir hattır.

- Özellikle sosyal ve ekonomik hayatta zaman zaman cinsiyet nedeniyle ayrımcılık ya da haksızlık yapılabilmektedir.
- Bu durumdan kadınlar erkeklere göre daha çok etkilenmektedir. Toplumsal alanda cinsiyet eşitliği kadının ve erkeğin arasında adaletin ve hakkaniyetin sağlanması ile gerçekleşebilir.

Pozitif ayrımcılık toplum içinde yeri daha zayıf olanı kollamaktır.

Toplumda hak ve özgürlükler eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde herkese tanınmalı ve uygulanmalıdır. Ancak bazı durumlarda uygulanan pozitif ayrımcılık toplum için bir ihtiyaç haline gelir. Çocukları, kadınları ve yaşlıları koruyucu özel yasalar çıkarılması adalet duygusunu tatmin ettiği için toplumsal barışa daha fazla katkı sağlar. Böylece toplumun tüm kesimlerinin kaynaşması daha kolay olur.

Güçler	İşlevi	Yetkili Organlar
Yasama	Yasa çıkarır.	TBMM
Yürütme	Kanunları uygulama gücüdür.	Cumhurbaşkanı
Yargı	Vatandaşların birbiriyle ve devletle	Bağımsız Mahkemeler

DOĞAN sosyalciniz.net

Zeki DOĞAN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ

sosyalciniz.net

Sosyal Bilgiler Öğretmenleri

KOMŞULARIMIZ VE KARDEŞLERİMİZ

Atatürk'ün belirlediği barışa yönelik dış politika günümüzde de devam etmektedir. Atatürk bağımsız bir devletin varlığı için millî bir dış politikayı temel şartlardan biri olarak kabul etmiştir.

"Yurtta barış dünyada barış" ilkesi ile bir taraftan yurt içinde huzuru sağlayarak güven içinde yaşamayı amaçlarken diğer taraftan da uluslararası barış ve güvenliği savunmuştur. Atatürk Dönemi millî dış politika ilkelerimiz şunlardır.

Millî Dış Politika İlkeleri	
➢ Tam Bağımsızlık ➢ Barışçılık ➢ Eşitlik(Mütekabiliyet) ➢ Gerçeklik ➢ Akılcılık	

- Türkiye, Atatürk döneminde komşularıyla olan ilişkilerinde barışçı çözüm yolları önermiş ve bunun için büyük gayret sarf etmiştir.
- Atatürk, Almanya ve İtalya'nın saldırgan politikalarına karşı barışı ve güvenliğimizi batı sınırımızdaki ülkelerle **Balkan Antantı**'yla (1934), doğu sınırımızdaki ülkelerle **Sadabat Paktı**'yla(1937) sağlamıştır.

Atatürk ortak geçmişe sahip olduğumuz Türk Cumhuriyetleri ile ilgili olarak 1933 yılında şunları söylemiştir:

"Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna manevi köprülerini sağlam tutarak hazırlanır. Dil ve tarih bir köprüdür."

- Türkiye'nin **Orta Asya Türk Cumhuriyetleri** ile ilişkileri 1991 yılında **Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'**nin dağılmasından sonra artmıştır.
- Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini tanıyan ve bu ülkelerde büyükelçilik açan ilk ülke Türkiye olmuştur. 1992 yılından bu yana gerçekleştirilen **üst düzey ziyaretler** ve imzalanan çok sayıda **ikili ve çok taraflı anlaşma** ilişkilerin pekiştirilmesinde önemli rol oynamıştır.
- Türkiye'nin **ortak dil, tarih ve kültürel bağlarının** bulunduğu bu ülkelerle ilişkileri birçok alanda ortak yarar temelinde hızla gelişmiştir.
- Günümüzde Türk Cumhuriyetleriyle **ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal ilişkiler** devam etmektedir. Bu ilişkileri sağlayan bazı kuruluşlar şunlardır:

TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı)	
Kuruluş Yılı: 1993	
Amacı ve Faaliyet Alanı: Türk halklarının gönül birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmaktır.	

- **TÜRKSOY** Türk dili konuşulan coğrafyalarda **dili, tarihi ve kültürü ortak olan halklar arasındaki kardeşliği güçlendirmeyi** kendisine temel amaç edinmiştir. Yaptığı faaliyetler ile bugüne kadar Türk kültürünün uluslararası düzeyde benimsenmesine ve yaygınlaştırılmasına katkı sunmuştur.
- TÜRKSOY çalışmalarıyla Türk halklarının ortak geçmişini, tarihini, dil ve edebiyatını, kültür ve sanatını bir bütün hâlinde ele alan bilimsel araştırmalara da destek olmuştur.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

Türk Konseyi- TDİK (Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi)

Kuruluş Yılı: 2009

Amacı ve Faaliyet Alanı: Türk dili konuşan ülkeler arasında kapsamlı iş birliğini teşvik etmektir. Bölgesel ve küresel barışa katkıda bulunmaktır.

TİKA (Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı)

Kuruluş Yılı: 1992

Amacı ve Faaliyet Alanı: Türkçe konuşan topluluklar arasında kültürel ilişkileri geliştirmektir. Üye olan devletlerin kalkınmalarına yardımcı olmaktır. Bu ülkelerle ekonomik, ticari, sosyal, kültürel, eğitim alanlarında iş birliğini geliştirmektir.

Bilgi: TİKA 5 kıtada 170'den fazla kalkınma merkezli iş birliği çalışmaları yapmaktadır.

TİKA uluslararası alanda yüzlerce projeyi hayata geçirmiş, dört kıtada Türk halkının temsilcisi olmuştur.

TRT AVAZ

- TRT AVAZ **Türkiye Cumhuriyeti ile Türkçe konuşan geniş coğrafya arasında bir kültür köprüsü olmayı** hedeflemektedir.
- TRT AVAZ, yayın coğrafyasını oluşturan Türk ve Türk soylu halklar ile kardeş topluluklara yönelik özel içerikli programlar hazırlamaktadır. Buna ek olarak ikili ve çoklu kültürel ilişkilerin gelişmesine de katkı sağlamakta, yeni iş birliği alanlarının doğmasına vesile olmaktadır.
- TRT AVAZ kanalında **Orta Asya, Kafkasya, Türkiye ve Balkanlar** ile yayınlarının ulaştığı diğer ülkelere yönelik haber, kültür, sanat, eğitim, müzik, eğlence, belgesel ve yarışma programlarına yer verilmektedir.
- 1992 senesinde kurulan ve yedi bağımsız Türk Cumhuriyeti'yle otuza yakın Türk bölgesinden binlerce öğrenciye hizmet veren **Uluslararası Ahmed Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi** Türk Cumhuriyetleri ve toplulukları arasındaki her türlü iletişim ve ilişkide önemli rol oynamaktadır. Günümüzde Türk Cumhuriyetlerinin ilişkileri kültürel ağırlıklıdır. Buna bağlı olarak Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrenciler Türkiye'de eğitim ve öğretim görmektedirler.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

➢ Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile ekonomik ve ticari ilişkileri sürekli gelişmektedir. İhracat ve ithalat ürünlerimizden bazıları:

İhracat Ürünlerimiz

- Makine ve makine cihazları
- Elektrikli cihazlar
- Gıda maddeleri
- Mobilya
- Dayanıklı tüketim malları
- Mineral yakıtlar ve yağlar
- Plastik ürünler
- Elektrikli makine ve cihazlar
- Tarımsal ilaçlar
- Makarna, buğday
- Alüminyum ürünleri
- Otomotiv

İthal Ettiğimiz Ürünler

- Doğalgaz
- Petrol, Bakır, Alüminyum,
- Halı, Sabun,
- Mineral yakıtlar, Motorin
- Pamuk, Gübre
- Ham deri, Çinko, Boya, İpek

TİCARİ İLİŞKİLERİMİZ

➢ Dünya üzerinde ekonomik faaliyetlerin farklılık göstermesinin temel nedeni **insanların ihtiyaçlarının çeşitlilik göstermesi**dir. **Beslenme, barınma, korunma gibi temel ihtiyaçlar** ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesine ve gelişmesine neden olmuştur. Ülkemiz bu kaynaklarıyla kendi ihtiyaçlarını karşılamanın yanında ihtiyaç fazlası ürünleri diğer ülkelere ihraç ederek gelir elde etmektedir. Buna rağmen tüm ihtiyaçlarını sadece kendi kaynaklarıyla karşılaması mümkün değildir. Ülkeler bazı ihtiyaçlarını diğer ülkelerden ithal ederek karşılamaya çalışırlar.

➢ Ülkeler arasındaki kaynak ve ihtiyaçlara bağlı bu alışverişten **dış ticaret** doğar. İnsanların birbirleriyle ilişkileri olduğu gibi ülkeler arasında da ekonomik ilişkiler vardır. Ülkeler bu ilişkilerini kaynaklarına ve ihtiyaçlarına göre belirlemektedir.

İhracat: Ülkelerin ihtiyacından fazla ürettiği ürünleri başka ülkelere satmasına **ihracat** (dış satım) denir.

İthalat: Ülkelerin karşılayamadığı ihtiyaçlarını başka ülkelerden satın almasına **ithalat** (dış alım) denir.

İTHAL ETTİĞİMİZ ÜRÜNLER

- Otomobil
- Çeşitli Makineler
- Uçak
- Petrol Ürünleri
- Plastik Ürünleri
- Eczacılık Ürünleri
- Tıbbi Malzemeler
- Elektrikli Cihazlar
- Kimyasal Maddeler

İHRAÇ ETTİĞİMİZ BAZI ÜRÜNLER

- Hazır Giyim Eşyaları
- Otomobil Ürünleri
- Elektronik Eşyalar
- Demir Çelik Ürünleri
- Pamuk İpliği
- Fındık
- Cam Ürünleri
- Meyve
- Sebze

Türkiye komşularıyla ekonomik, siyasal ve kültürel yönden köklü ilişkileri olan bir ülkedir. Türkiye'nin 2018 ithalat ve ihracat yaptığı ülkeler tablodaki gibidir.

İthalat	İhracat
1. Rusya Federasyonu	**1.** Almanya
2. Çin	**2.** Birleşik Krallık
3. Almanya	**3.** İtalya
4. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	**4.** Irak
5. İtalya	**5.** Amerika Birleşik Devletleri (ABD)
6. Birleşik Krallık	**6.** İspanya
7. Fransa	**7.** Fransa
8. İran	**8.** Hollanda
9. Güney Kore	**9.** Belçika
10. İspanya	**10.** İsrail

Ülkeler halklarının ekonomik yönden rahat yaşaması için çeşitli ekonomik önlemler almaktadır. Bundan dolayı ülkeler arası ekonomik ilişkiler büyük önem kazanmaktadır. Özellikle hızla artan nüfusu beslemek ülkeler için önemli bir sorun oluşturmaktadır.

- **Kendi kaynakları yeterli olmayan ülkeler ihtiyaçlarını diğer ülkelerden karşılayarak ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmaktadır.**

- Türkiye çeşitli tarımsal ürünlerin yetiştirilmesine uygun yer şekillerine ve iklime sahiptir. Yer altı kaynakları bakımından zengin olsa da bazı kaynakları sınırlıdır. Örneğin çıkarılan **petrol ve doğal gaz** ülke ihtiyacını karşılayamamaktadır.
- **Kimyasal ürünler, demir çelik ürünleri** ile **makineler**in bir kısmı diğer ülkelerden ithal edilmektedir. Türkiye'nin birçok ülkeyle barış ve dostluk temeline dayanan ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal ilişkileri vardır.

➢ Ülkeler, karşılıklı yaptıkları ticaret anlaşmaları ile ihtiyaç duydukları ürünleri birbirlerine alıp satarlar.

Ekonomisi tarıma dayalı ülkeler, genellikle tarımsal ve hayvansal ürünleri ihraç eder, çeşitli makine ve elektrik ürünlerini ithal ederler.

Sanayisi gelişmiş ülkeler ise tarımsal ürünlerle çeşitli ham maddeler alır, otomobil, elektronik eşya ve çeşitli sanayi ürünleri satarlar.

Ülkemizin pek çok ülke ile ticari ilişkileri gelişmiştir. İthalat ve ihracat yaptığımız ülkelerin bazılarıyla ticari ilişkilerimiz şu şekildedir:

Almanya: Almanya dünyada sanayisi gelişmiş ülkelerdendir. Tanınmış **otomobil markaları, elektronik aletler ve iş makineleri** yüksek oranda Alman kaynaklıdır.
Türkiye;
Almanya'dan **motorlu kara taşıtları, helikopter, otomotiv, demir-çelik ürünleri, elektrikli makine ve cihazlar** ithal ederken;
Almanya'ya **örme giyim eşyası, demir ve çelik eşya, hazır giyim, sebze ve meyve, elektrikli makine, kuru meyve ve mamulleri** ihraç etmektedir.

Rusya: Rusya, **petrol ve doğal gaz** bakımından oldukça zengin kaynaklara sahiptir. Aynı zamanda önemli bir sanayi ve tarım ülkesidir.
Rusya, Türkiye'ye **petrol ürünleri, doğal gaz, demir-çelik, bakır, alüminyum** gibi ürünler ihraç ederken,
Türkiye'den **tekstil ürünleri, karayolu taşıtları, makine, plastik, sebze ve meyve** ithal etmektedir.

Çin: Ülkenin tarımsal üretimi kendi ihtiyacını karşılayamamaktadır.
Türkiye;
Çin'den **otomatik bilgi işlem makineleri ve üniteleri, hücresel ve kablosuz ağlar için telefonlar, tabii borat cevherleri, oyuncaklar, yük ve insan taşıma amaçlı gemiler** ithal ederken;
Çin'e **mermer ve traverten, krom, bakır, kurşun, demir, çinko, bor oksitleri, borik asitler, ses ve görüntü araçları** ihraç etmektedir.

ABD: Zengin doğal kaynaklara sahiptir. Petrol, kömür, bakır, altın, gümüş, demir ve kükürt gibi madenler çıkarılmaktadır. Tarım modern makinelerle yapıldığı için tarıma dayalı sanayi gelişmiştir.
Türkiye;
ABD'ye **tütün, çelik, sebze, meyve** gibi ürünleri ihraç etmektedir.
Amerika'dan **savunma araçları, tıbbi malzeme, makine parçaları, haberleşme cihazları** ithal etmektedir.

İngiltere: İngiltere'nin toprakları tarım ve hayvancılık için elverişlidir. Buğday, arpa, şeker pancarı yetiştirilir. Ülkede enerji ve temel kimyasalların üretimi için kullanılan doğal kaynaklar kömür, petrol ve doğal gazdır. Ancak sanayi için gerekli olan ham maddenin büyük kısmını dışarıdan alır.
Türkiye;
İngiltere'den **petrol ürünleri, eczacılık ürünleri, otomotiv, elektrikli ve elektriksiz makineler** ithal ederken,
İngiltere'ye **tekstil ürünleri, otomotiv ürünleri, demir çelik, sebze meyve** ihraç etmektedir.

- Türkiye ekonomisinin son yıllarda kazandığı dinamizm ile birlikte Asya ülkelerinin Türkiye ile iş birliği alanlarını ve imkânlarını geliştirdiği gözlenmektedir.

LİDER TÜRKİYE

"En uzakta sandığımız bir olayın bize bir gün dokunmayacağını bilemeyiz. Dünyanın herhangi bir yerinde rahatsızlık varsa 'Bana ne!' dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz. Olay ne kadar uzak olursa olsun bu ilkeden şaşmamak gerekir. İşte bu düşünüş; insanları, ulusları ve hükûmetleri bencillikten kurtarır."
Mustafa Kemal Atatürk

Türkiye dünya üzerinde **jeopolitik** olarak önemli bir yere sahiptir. Ülkemiz sahip olduğu **İstanbul ve Çanakkale Boğazları** ile Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Ülkemizin **üç tarafının denizlerle çevrili olması** jeopolitik önemini artıran özellikleri arasındadır. Bu özellikler Türkiye'nin komşu ülkelerle ve diğer ülkelerle olan ilişkilerini etkilemiştir.

- Türkiye dünyanın **zengin enerji kaynaklarına sahip üç temel bölgesi ile enerjiye ihtiyaç duyan Avrupa** arasındadır.
- Türkiye bölgenin enerji kaynakları bakımından en zengin ülkesi **Rusya** ile deniz komşusudur. İki ülke arasında enerji alanında birçok anlaşma ve boru hattı mevcuttur. Bugün Türkiye ile Rusya arasında Romanya- Bulgaristan üzerinden gelen **Batı Hattı** ve Karadeniz'in altından geçerek Türkiye'ye gelen **Mavi Akım Doğal Gaz Boru Hattı** bulunmaktadır. Rus petrolünü Akdeniz'e indirecek olan **Samsun – Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı** ve Ceyhan'da bir terminal yapılması konusunda anlaşmalar yapılmıştır.

- Türkiye diğer taraftan zengin enerji kaynaklarına sahip Hazar bölgesine de komşudur. Bu bölgenin enerji kaynaklarının batı pazarlarına aktarılması için **Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru**

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

Hattı Projesi doksanlı yıllarda tamamlanmış olup günümüzde kullanılmaktadır.

- Türkiye'nin bölgesel enerji kaynakları üzerinde etkili olduğu üçüncü bölge **Ortadoğu** bölgesidir. Önümüzdeki yıllarda yapılması planlanan yeni **Kerkük-Ceyhan Petrol Boru Hattı**'yla Irak petrollerinin dünyaya pazarlanması planlanmaktadır. Türkiye bölgede bir taraftan enerji alanında etkinliğini artırırken diğer taraftan da siyasi etkinliğini artırmaktadır.

➢ Günümüzde insanları ilgilendiren sorunlar ülkelerle sınırlı kalmayıp uluslararası toplumu ve halkları ilgilendirmektedir. Bu durum ülkelerin sorunlar karşısında **ortak çözümler** üretmesini zorunlu hâle getirmiştir. Böylece siyasi, ekonomik, kültürel, askerî ve dinî alanlarda uluslararası teşkilatlar kurulmuştur.

➢ Türkiye de uluslararası alanda sorunlara çözüm bulmak için bu teşkilatlarda aktif roller üstlenmiştir. **NATO** (Kuzey Atlantik Paktı), **BM** (Birleşmiş Milletler), **İİT** (İslam İş Birliği Teşkilatı) bunlara örnektir.

KÜLTÜRÜMÜZE SAHİP ÇIKALIM

Popüler kültür: Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel ögelerin bütününe popüler kültür denir.

Popüler kültür, Batı'da sanayileşme ve modernleşmeyle **kent kültürü** olarak ortaya çıkmıştır. Gün boyunca çalışan insanlara yorgunluklarını ve sorunlarını unutturan "gündelik hayatın kültürü" olarak kabul edilmiştir.

Popüler Kültürün Özellikleri

- ✓ Kitle iletişim araçlarıyla oluşturulmakta ve yaygınlaştırılmaktadır.
- ✓ Toplum üzerinde farklı etkileri vardır. Kitleleri farkında olmadan etkisi altına alabilir.
- ✓ Toplumu sürekli tüketime yönlendirir. Kitleleri kendine bağımlı hâle getirebilir.
- ✓ İnsanları eğitmek gibi bir amacı yoktur.
- ✓ **En önemli üreticisi ve taşıyıcılarından biri televizyondur.**

- Günümüzde çocuklar çizgi filmlerdeki karakterleri model almaktadır. Bu durum çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkisinin önemini açıkça ortaya koymaktadır.

- Ülkemizde çocuklara yönelik televizyon programlarının önemli bir bölümünü oluşturan çizgi filmlerin çoğunluğu yabancı ülkelerden alınmaktadır. Dolayısıyla **farklı kültürel yapının ürünleri olan bu filmlerin sembolleri ve figürleri** çocukların dünyasının bir parçası hâline gelmektedir. Çocuklar bu sembol ve figürlerden etkilenmektedir.
- Çizgi filmlerde görülen şiddete dayalı anlatım çocukların davranışlarına yansımaktadır.
- Ayrıca çeşitli televizyon programlarında **insanlara örnek olarak sunulan yaşam tarzı da kültürel değerlerimizin yıpranmasına** sebep olmaktadır.

- Televizyonun yanında **sinema, spor, edebiyat** ve **Genel Ağ** da popüler kültürün taşıyıcılarıdır. Popüler kültür ürünlerinin **radyo ve televizyon kanallarında, gazete ve dergilerin renkli sayfalarında, reklam afişlerinde** sunulduğunu görmekteyiz. Çocuklar popüler kültürden ve popüler kültür ürünlerinden en çok etkilenen kesimdir.

ZEKİ DOĞAN sosyalciniz.net

- Bugün kitle iletişim araçları insanların **ne yiyeceği, nasıl giyineceği, ne şekilde yaşayacağı** gibi konularda belirleyici olmaktadır.

- Popüler kültürün etki alanlarından biri de **yemek kültürü**dür. Günümüzde Batı mutfağının ayaküstü yenebilen pek çok hazır yemeği Türk mutfağı ile yarışmaktadır. **Pizza, hamburger, cips, sandviç, sosis, salam vb.** yiyecekler en çok tükettiğimiz gıdalar hâline gelmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı popüler kültürün bu alandaki zararlarını azaltmak için okul kantinlerinde bu yiyeceklerin satışını yasaklamıştır.

- Popüler kültür eğlence yoluyla toplumun değer yargılarını etkiler. Günümüzde **TV, film, diziler, video oyunları çocukların ve gençlerin davranışlarını** etkilemektedir.

- Hayatımızın çok erken dönemlerinde **müzik**le tanışırız. Bebeklik dönemimizde ninni ve müziklerle uyuruz. Çocukluk yıllarında tekerlemeler söyler ve müzikli oyunlar oynarız. Gençlik dönemimizde ise çok daha fazla müzik türü ile karşılaşırız. Bu müzik türleri hayat bulduğu **milletlerin, toplumların yaşayış biçimlerinin, değer yargılarının ve inançlarının izlerini** taşır.

- **Müzik,** popüler kültürün en çok etkilediği alanlardan biridir. Aynı zamanda popüler kültürün yayılmasını sağlayan bir unsurdur. Popüler kültür ürünlerinden olan **klipler** de özellikle gençlerin **tüketim tercihlerinden duygusal düşüncelerine** kadar olan yaşamları üzerinde etki yapmaktadır.

- Popüler kültürün etkilediği bir diğer unsur da dildir. **Dil,** kültürün temel unsurlarından biridir ve kültürün nesilden nesile aktarılmasında en önemli araçtır.

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net